Muravidék 19

képzőművészet, irodalom, kulturális létformák

Szélben a fa lombja

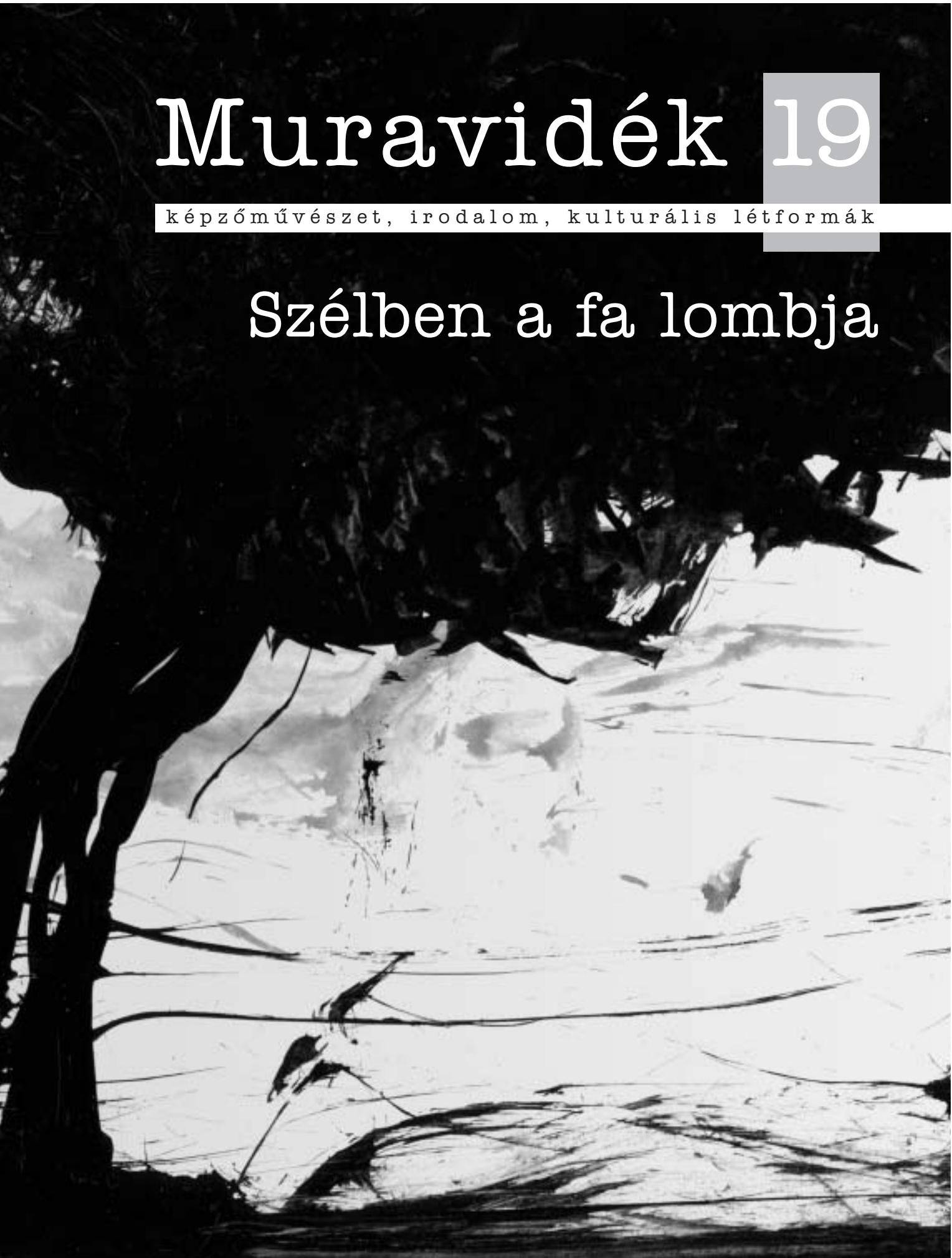

Muravidék

kulturális folyóirat

képzőművészet, irodalom
kulturális létformák

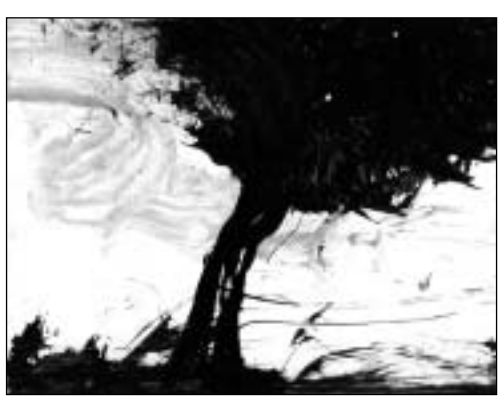

Szélben a fa lombja

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2012

Gyôrffy Sándor

SZÉLBEN A FA LOMBJA

Ó, nézd a furcsa ferde fát, / Mint hajlik a patakon át,
Ó, lehet-e, hogy ne szeresd, / Hogy benne társad ne keresd?
Tóth Árpád: A fa

Talán a természet csodálata, szeretete, a magányos, társtalan ember valamiképpen mégiscsak társat keresõ és benne megtalálni vélõ vágyakozása indíthatta a költõt fenti sorok leírására. Avagy a fa mint metafora jelenik meg, és benne rejti el kimondani nem mert módon az örök ideák és a tökéletes összhang, végsõ soron a Teremtõ keresésének lehetõségét?
Az ideális természet eszménye végigvonul az ábrázoló és leíró mûvészet legnagyszerûbb alkotásain, amelyek – különösen a romantikusnak nevezett mûvek esetében, de azokon túlhaladva is – a világ teljességre törekvõ megmutatásának bódulatában születtek. A látható világ azonban csak töredéke az egésznek, így annak bemutatása is töredék rész marad. A mû pedig az egész helyett a rész tükrözõdése. „Mert rész szerint vagyon bennünk az esméret...” (1 Kor 13, 9).
Az ember által létrehozott mûalkotások ismeretében mégis azt kell mondanunk, hogy a világ teljességéhez – ide értve a láthatatlan részt is – való közelítésünk egyik lehetséges útja ezen mûvek megalkotásán keresztül vezet. Hamvas írja: „Az ember a mûben mélyebben él, mint önmagában. (…) A mû a szakrális lét legeslegutolsó morzsája.” Valóban, ha megfelelõ intuícióval rendelkezünk, nemcsak a valóság külsõ mását, hanem annak lelkét, vagyis belsõ mását is transzformálhatjuk a mûbe, ami által az magasabb „abszolút” szinten jelenik meg. Bergson szerint „Az intuíció módszerével képes az ember intellektuálisan felfogni a dolgok lényegét, hogy rátaláljon a különlegesre, a kifejezhetetlenre.” A nyelvi emlékezet az intuíció, a közvetlen felismerés révén hívja elõ a spontán emlékezet arra érdemes gondolatelemeit: „Mint gyümölcsfákra májusi esõ, / Zúgtak le rám a dallamkeresõ, / Élni akaró gondolatcsírák.” (Sík Sándor)
A természet közelrõl való szemlélése által a mûvész bölcsebbé, nyitottabbá válhat a végtelen befogadására, metaforákkal és hasonlatokkal érzékeltetheti a természet éltetõ és mozgató erõit. Úgy tekint a természetre, mint „képre”, amelyet megörökít, létrehozva ezzel az imagináció terét és idejét, „…sokkal inkább saját alkotói munkádra és eredményére gondolj, mint a valóságra” (Gauguin). A stilizált megfogalmazás, amely a tartalom és forma egységének egyensúlyán alapul, ugyanúgy jelen lehet egyetlen pontosan meghúzott vonalban, mint egy örvénylõ barokk szoborban; egy archaikus eposzban, avagy egyetlen, a lét örök titkaira kérdezõ verssorban: „miért nõ a fû, hogyha majd leszárad? / miért szárad le, hogyha újra nõ?”(Babits). Mint ahogy a természetnek pontosan meghatározott mozgása, átalakulása biztosítja a tökéletességet, úgy a rajzolt vonal is csak az egyetlen meghatározott helyen szakadhat meg, az írás saját belsõ törvényei szerint töltheti ki a papírt. Ekkor beszélhetünk a tudatos kontrolltól megszabadított mesteri vonalvezetésrõl, a tudatalatti intuitív rétegének a megfogalmazás minõségében felfedezhetõ jelenlétérõl.
A különbözõ mûfajú, stílusú alkotások legtöbbje szeretne a „szakrális lét” egyik „morzsája” lenni, ezért gyakran fordul az élõ természethez, belõle merítve ihletet és témát. Az ég és föld összekötésének, az egység sugallásának, a földhöz való elszakíthatatlan kapcsolódásunknak médiuma lehet a fa: „Ti fák szívvérének hajtásai, / Be jó volt zúgásotok hallani, / És színeteket nézni e világ / Tikkasztása közt – s frisseteken át / A földhöz visszaálmodni magam…”(Fodor József). Számtalan alkotás született mind a képzõmûvészet, mind az irodalom területén, amelyek a fa színeit, alakját tárják elénk, és születtek olyanok is, amelyek múltat jelennel összekötõ szimbólumként írják le, megszemélyesítve, családtaggá emelve, mint Kosztolányi gyönyörû sorai: „Õk a gyökér a mélybe lenn, / a messze nyugalomba, / de én az ág, s még mozgok itt, / mint szélben a fa lombja.”

Horváth Ödön

A TEREMTETT VILÁG JÓ

A tél vége közeledik. Elkezdõdnek a hosszabb séták. Olyankor az ember nem csak mozog, de nézelõdik is. Nini! Már gyülekeznek, duzzadnak a rügyek az ágakon. Ha megjön a tavasz, virágba borulnak a fák, a bokrok. Minden évben ugyanúgy. Közel egy idõben. Amikor mindezt látom, elgondolkodom. A Teremtés és a benne jelenlévõ minden teremtmény csodálatos. Sõt, eredetében jó! Jó a bontakozó növény, a fürge állat, a teremtõ szellemével megáldott ember.

Ez a Szentírás üzenete felénk. A Teremtés gyönyörû története szerint Isten hat nap alatt teremtette a világot. A hetediken mûvét befejezve megpihent, és megáldotta, megszentelte ezt a pihenõnapot. Minden teremtõ napja után halljuk értékelõ szavát, Isten minõsítését a teremtés folyamatáról. „Isten látta, hogy jó". A hatodik napon, az ember teremtésének napján, kivételesen nagyon jónak minõsíti munkáját.

Az „isten" szó mélyebb értelmezésekor elérkezünk az ember felelõsségéhez. Neki jut a szerep: gondoskodjék róla, hogy minden jó is maradjon! Igen, az ember teremtésének misztériuma röviden ez: teremtenie, munkálkodnia kell, hogy a Teremtésben minden megõrizhesse eredeti jóságát. Az embernek ehhez minden adottsága megvan. Mivel Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette, teremtõ, alkotó szerepet szánt neki. Az ember hivatása a Földön: Isten munkájának folytatása. Ahhoz, hogy ez valóság lehessen, Isten az emberbe belelehelte a jóra való képességet. Ezt a képességét lelkiismerete, a belé teremtett iránytû formázza, irányítja. Az ember hatodik érzéke által a jó felé veheti életútja irányát. Amikor eltér a helyes iránytól, az iránytû vibrálni kezd, s az ember nyugtalanná válik. Azt tapasztalja, hogy mulasztást követ el alapvetõ, isteni megbízatásában. Amire a világnak változó korunkban szüksége van: küldetésüket vállaló emberek. Olyan emberek, akik nem félnek attól, hogy messzire tekintsenek, és teremtõ erejükkel munkálkodjanak. Ezek az emberek nyitott szemmel és érzékeny lélekkel élnek, és a Föld arculatának megújulásában hisznek. De tudják, hogy Isten teremtésének kiválósága csupán az embernek a teremtett világhoz és embertársaihoz való kapcsolatának tudatos megújhodása révén válhat megtapasztalhatóvá.

E hitnek és tudásnak az alapgondolata és mozgatórugója a Teremtés jó voltának és minden ember testvériségének eszméje. Ha éberen figyelünk arra, ami körülöttünk és bennünk történik; az emberek együttéléséből fakadó sok-sok társadalmi sebre, egyenlõtlenségre és igazságtalanságra, megértjük, hogy õrködnünk elengedhetetlen feladat. A gyógyítás érdekében azonban kezünket ki is kell nyújtanunk! Ha a figyelem és a gyógyításra való készség egyre több emberben visszhangra talál, az kialakíthatja korunk vigyázó szellemét. „Ember, önmagadban kevés vagy, de együtt sokat tehetünk". Formálhatjuk környezetünk képét és hangulatát. Ezt az emberi õrszolgálatot szervezni kell, és életben kell tartani. Tápláléka a hit és a tevékeny érdeklõdés. Környezetünk iránt. Egymás iránt. Az egész emberiség sorsa iránt. Munkálkodni és figyelmeztetni kell. Példát kell mutatni, és éberség szükséges! Ott, ahol a környezettel és az emberekkel rosszul bánnak, ahol az igazságosság, az élet teljessége, a béke veszélybe kerül.

Ebben az õrködésben megtisztulnak és kifinomulnak érzékszerveink. Fogékonyabbá válunk minden iránt, ami körülöttünk történik. Így õrködve teljesebb emberekké válhatunk. A látás és hallás szabálya szerint hallgatnunk kell Tanítónk szavára. „Nyisd ki lelki szemeidet az isteni fény felé, és hallgass Isten (lelkiismereted) szavára, hiszen minden nap felcsendül benned!" „Minden egyes közösségi értéket, dolgot és alkotást oly gondosan és szeretettel kezelj, mintha a legszentebb dologgal kerülnél kapcsolatba!"

Ebben az emberi magatartásban a mindennapok mélységének valósága szunnyad. Minden emberben ott lakozik az isteni tûz és eredet. Ennek elismerése fejezõdik ki, ha egymást tisztelet-

teljesen köszöntjük. Ha egymás közelében úgy élünk, mintha igen magas személyiségek társaságában élnénk. Embertársaink méltóságának és környezetünknek tisztelete biztosítja a teremtett világ jóságát. Életünk tisztán és rendben tartása pedig azt fejezi ki, hogy a dolgokban és önmagunkban lévõ eredendõ tisztaságot és rendet igyekszünk helyreállítani és fenntartani. A Teremtés szavának, az isteni Hangnak felismeréséhez az önmagunkban felkeltett csönd szükséges. Csönd ahhoz, hogy figyelmünk ne terelõdjék el a lényegestõl, hogy vigyázhassunk egymásra, és megszakítás nélkül jelen lehessünk a ma pillanataiban. Akkor számunkra biztosan újra gyülekeznek, duzzadnak a rügyek, és megjön a tavasz. Virágba borult fáival, bokraival.

Németh Péter Mikola

A DIÓFA HAJLÉKÁBAN

Testvéröcsémnek: Zoltán Pálnak

Emlékeim egyike ez a számtalanszor megismétlõdõ, gyermekkori. A belsõ szem fotográfiája, úgy lehet. Negatívján több mint ötven esztendõ távolából egy idillikus kert kora délutáni csendjének hangulata körvonalazódik, s abban, a Diófa árnyékában, mint szobor szeletei tájban, a fehérre festett ágy rácsokkal; benne egy újszülött karjait az égre tárva mozdulatlanul és hangtalan. A szeme nyitva már...

A most elõhívott pozitívon látszólag semmi sem történik. De csak látszólag! Sorsunkból olvasva is így látni. Mert ott és akkor valami olyasmi mehetett végbe: „ami egyedül a világ születéséhez fogható". Egy néma csecsemõ tekintete erejével, egész létezésével a külvilágra figyel, egy néma fa beszédére. „Olyan ez a fa, mint egy óriás dajka, elsõ tanító. Csecsemõ korunkban õ oktat minket a világra, a létezés beszédére. És csak egy csecsemõ figyelme lehet olyan erõs, hogy ezt a beszédet meg is értse."

Az elsõ találkozások, rácsodálkozások, az elsõ felismerések soha vissza nem térõ pillanatai ezek. Születésnapok – a legbensõségesebbek. Azé a belsõ világé, amely életre tévedt egyszeriségünk gyönyörû bizonyossága, s ami nem más, mint a természet, a külvilág, a puszta tények szintézise a valóság szintjén; a megismételhetetlen az elmúlás szorításában. S ebben az átváltozásban finomodhat mibennünk a természeti, a Diófa is szellemivé, s múlhatja fölül önmagát az alkotásban: a zenében, a lírában, a fotográfiában és mindmegannyi más kifejezési formában. De ennek az átváltozásnak ára van. Fájdalma és minden terhe az alkotó elméé. „Mert mit is mond egy fa a csecsemõnek? Pontosan azt, ami kimondhatatlan. És ez a néma nyelv mégis létezik, sõt minden lehetséges beszéd közül a legerõsebb. Arról szól, hogy a világ van. Ez az egyetlen hatalmas szó alkotja szótárát. Késõbb a világ arról beszél majd, hogy ami van, miként és milyen formában létezik. Ez a beszéd már kimondható, tengernyi szóból és végtelen mondatból áll. Ez a világ második nyelve, a felnõttkor beszéde."

Ám a fák beszédét idõvel elfeledjük. De nem egészen. „A felnõttkor gyakorlati nyelve olykor el-elnémul bennünk – ha csak pillanatokra is –, hogy visszatérjünk az elsõ paradicsomi eszmélésünk" némaságához, hogy úgy láthassuk a világot, ahogy a Teremtõ tenyerén fekszik, vállalva az: „ÉN VAGYOK, AKI VAGYOK" keresztjét.

De miért is hívtam segítségül az itt idézetteket? Úgy érzékelem: azért, mert ami megmagyarázhatatlanul egy, mélyen közös és testvéri ezekben az egymástól karnyújtásnyira lüktetõ kép- és verstestekben: az óriás dajkánkkal való végtelen párbeszédünk gyümölcse. Õ tanított mindkettõnket ott lent a kertben, a délutáni csendben: a világra, arra a beszédre, belsõ monológra, „ami a világ szüntelen keletkezésével érintkezik".

Azóta azonban történt valami. Valami, ami csodát tevõn hátborzongató ebben az egészben. A hajlék reménye szertefoszlott. Diófánkat kivágták. Talán azért – egy belsõ hang azt súgja –, legyen kihez méltón élnünk, szeretnünk és meghalnunk is – azt hiszem.

Az idézetek Pilinszky János *Szög és olaj* c. könyvébõl valók.

Varga József

TEREMTÕM ÁLDOTT TENYERÉBEN

Gondolatfodraimban ott lebegsz újra,
mint világvarázsló virágos Tavasz.

Patyolatdús akácfürtök harangoznak
vénülõ szívemben bódító illattal.

Õszülõ hajamra szeptember-dér terül,
de a „motor” még fiatalosan perdül.

Boldogan zengem újhangú dal-énekem,
a patak partján is virít a nefelejcs.

Hiába száguldnak atomsebességgel
a létemet felõrlõ lelketlen évek.

Megõriz kõsziklára épült várhitem
S rajtam idõ vasfogú hatalma nem lesz.

Én Teremtõm áldott tenyerében vagyok,
és amikor majd hív, boldogan távozok!

Feledy Balázs

TÁVOL A HÉTKÖZNAPISÁGTÓL, KÖZEL A SZENVEDÉLYHEZ

Szilárd Klára fatörténetei

A mûvész teljesítménye és a mûvész személyisége két elszakíthatatlan összetevõ, mégis ezek viszonyában több érdekes variációt találunk. Van úgy, hogy a mûvész teljesítménye kiváló, színvonalas, viszont, ha személyesen találkozunk vele, azt érzékeljük, hogy személyisége szürke, érdektelen. Van aztán olyan is, hogy nagyon izgalmas, eleven, figyelmet keltõ egy mûvész személyisége, habitusa, nézetei meggyõzõek, ám mûvészi gyakorlata a szürke… S van – ritkán – olyan, hogy valaki rendkívüli minõségû alkotó, s ugyanakkor személyisége is élénken vibráló, s szelleme is erõteljesen hat az érdeklõdõre. Nos, Szilárd Klára képzõmûvész személyisége feltétlenül ebbe az utolsó kategóriába tartozik! Ha képeit, rajzait, szobrait látjuk, azonnal érezzük, hogy egy szuverén nézõpontú, a világ teljességét folyamatosan értelmezõ mûvész munkáival szembesülünk, ha pedig beszélgetünk vele, akkor lenyûgöz minket személyiségének oldott elevensége, kontinenseket átívelõ mûveltségének egyetemessége, stílusának veretessége. Képei frissek, maiak, igaz kortársi mûvek. A mûvész megjelenése vitalitással teli, szemei kékek, amely fölött disztingvált szemhéjfesték élénkíti a látványt, tekintete érdeklõdõ, öltözködése franciásan igényes, vitakészsége borotvaéles. Szilárd Klára folyamatosan dolgozik. Hajnalban kel, délelõttönként nem lehet vele telefonálni, nem lehet mûtermében meglátogatni. A munka ilyenkor szent. Szilárd Klára a közelmúltban betöltötte 91. életévét…

Élete – közhely, de igaz – regény. Nem is regény: egy igazi XX. – és immár szerencsénkre: XXI. – századi ténytörténet, ahol a fiction háttérben marad, és a nonfiction van elõtérben. 1921-ben Budapesten született, kitûnõ tanuló volt, korán férjhez ment, képzõmûvészeti és nyelvtehetsége együtt jelentkezett. A gimnáziumban osztálytársa volt Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató, akivel máig szoros kapcsolatban áll. 1944-ben menekülnie kellett. Pedig Jaschik Álmos, majd Gallé Tibor, végül Bernáth Aurél figyelt fel nyiladozó tehetségére. Németországon keresztül Svájcba került, ahol a genfi Képzõmûvészeti Akadémián folytatott tanulmányokat, miközben Zürichben építgette pályáját. Elsõ férjétõl elszakadva ismét férjhez ment, s 1951-ben Izraelbe települt, ahol – szinte – fél életét, 42 évet töltött, s 1993-ban visszatért szülõhazájába, elõször Claire Szilardként… E sorok írója a nyolcvanas évek második felétõl van vele személyes kapcsolatban, amikor elõször tért vissza Magyarországra. A nagy áttörés 1990-ben volt, amikor elsõ jelentõs kiállítását rendezhette meg a budapesti Vigadó Galériában, amelyet Udvardi Erzsébet festõmûvész nyitott meg, többek között ezekkel a szavakkal: „…ez a festõi hang tele van izgalommal, feszültséggel, vibrálással. Olyan átélésekrõl tanúskodik, amely a lét, az élet, az univerzum nagy hullámzásait képes egy négyzetnyi mezõbe kényszeríteni. Az õ látványiban mindig drámai erõ van, amellyel a természet monumentális hatalmasságát számunkra közvetíti.” A mûvésznõ Budapesten lakik, de idõközben beilleszkedett a szentendrei festõk közösségébe is, ahol – szintén munkával – nyarait tölti. Idõközben természetesen tagja lett minden fontos hazai szakmai szervezetnek, s sorrarendre rendezte változatos egyéni kiállításait országszerte és a fõvárosban is. Munkássága sokrétû. Alapvetõn festõ, de az ötvenes években tett olaszországi tanulmányi utakat, és tudatos felkészülést követõen, rendkívül igényes és foglalkoztatott üvegmûvész lett, aki zsinagógák üvegablakait tervezte, kivitelezte Izrael-szerte. Minden festõi technikában otthonos, az olajfestés mellett közel áll hozzá az akvarell. Mindig is felkészülten rajzolt, ceruzával, tussal egyaránt, s a nyolcvanas évek második felétõl hegesztett, absztrakt vasszobrokat is készített. Stílusa? Mint egy varázslóé. Otthonos a természetelvû, látványközpontú ábrázolásban, a figurális felfogásban, valamint egy sajátos szürrealisztikus megközelítésben, de egészen kitûnõek elvont, nonfiguratív,

expresszivitással teli festményei, grafikái, s a varázsló azért pontos kifejezés, mert a végletek között sokszor izgalmasan egyensúlyoz, átjár, ezzel is kifejezve alapvetõen szabadságra determinált személyisége mélységeit, hitelét.
Szilárd Klárához mindig közel állt a természet, sõt az intenzív testközelséget kedveli. Izraeli évei alatt lenyûgözte õt például a sivatag (sokat járt benne), melynek ihletõ és inspiratív hatása végigvonul egész festészetén, s ugyanígy festette, rajzolta, több földrészen szerzett benyomásai alapján a fák világát, jelenségét. Így született meg az a döntése, hogy változatos életmûve sokféle tematikus egységébõl 90. születésnapja alkalmából *Fatörténetek* címmel rendez önálló kiállítást, amely 2011. tavaszán nagy sikert aratott a Stefánia Galériában. Szilárd Klára faábrázolásai az egész életrõl szólnak, születésrõl, fejlõdésrõl, halálról. Egyáltalán nem a naturalisztikus képi rögzítés a célja, hanem minden esetben áttételes mondandók manifesztálása is, így stílusa oldott, lényeget megjelenítõ. E munkái organikus gyökérzetûek, s minden esetben szembehelyezhetõk az indusztriális társadalom lélekpusztításával. Képeinek különlegessége, hogy egyaránt jeleznek látomást, s ezzel együtt valóságot is, víziót és egzaktságot. A látvány is mindig igen személyes megformáltságban áll elõttünk, s ezek sok esetben ki is szakadnak a földi körülmények közül. Szilárd Klára fa-történeteivel, képeivel, rajzaival közlekedik a földi – véges – és a földöntúli – végtelen –, a valóság és az álom, a folyamatosság és a megszakítottság terrénumai között, miközben felfogásában egyaránt kötõdik a tradícióhoz, s ugyanakkor megvalósít egy progresszív mûvészi felfogást. Munkái mindeközben mindig a szenvedélyrõl is szólnak, amely az élethez és a mûvészethez való viszonyát is kifejezi.
Szilárd Klára a Magyar Rádió – immár legendás – *Egy csepp emberség* címû sorozatában 2005. május 17-én – többek között – így nyilatkozott. „Semmit sem csinálok hétköznapi módon. Ez egy kreatív erõ, ami állandóan mûködik az emberben, állandóan lüktet, és ez az, ami visszaadja az életerõmet, az életkedvemet…” Valóban: a Mûvésznõ semmit nem csinál hétköznapi módon. Világító kék szemével áthatóan szemléli és értelmezi a világot, a jelenségeket, lényeket, flórát és faunát, a fák világát, s mindebbõl születik szenvedéllyel teli életmûve. Nem hétköznapi módon, nem hétköznapi jelenségként…

Virágh László

A TAVASZ SZOMORÚSÁGA

Kora tavasszal – amikor az éppen csak hogy elolvadt hó, helyenként még ott lappang, hanyagul a bokrok alján, vagy a vízmosta mélyedések rejtekeiben felejtett piszkos lepelként; amikor hétágra süt a Nap, és hóvirág, sõt már ibolya bújik elõ az avar alól –, alkonyatkor lehet érezni a Tavasz Szomorúságát, ezt a különös hangulatot, amelyet nem magyaráz a vitaminhiány, és ellentétben áll a természet örömteli változásaival, a madárdallal, bizsergetõ illatokkal, és mindazzal a sok izgalmas jelenséggel, amit tapasztalatból és versekbõl a Tavaszról tudni lehet. Ilyenkor végtelen csüggedés és szomorúság fog el a csendesedõ falusi utcán, erdõszélen vagy városi lakásod mélyén, társaságban vagy magányosan. Valami olyasmi motoszkál benned a mozgalmas vagy csendes, ragyogó vagy borongós nap után, hogy minden, bármily gyönyörû vagy csúf, visszavonhatatlanul elmúlik, és ebben nem az a nyomasztó, hogy ez vagy az a dolog – ami esetleg szép volt, és örülnél neki, ha tovább tartana – elmúlik, hanem az a könyörtelenség, amely befolyásolhatatlanul érvényesül, tetszésedtõl vagy nemtetszésedtõl teljesen függetlenül, mint a Föld megállíthatatlan forgása-keringése.

Ezt a szomorúságot vélem felfedezni a Reneszánsz mûvészetében, Leonardo sfumato-jában, Giotto madonnáinak mosolyában, Frescobaldi gagliardáiban, a madrigálok szövegében és zenéjében, az épületek arányaiban, és mindenben, amit akkortájt alkottak, amikor az ember a legfogékonyabb volt a mulandóság érzésére és a szépségre, amelyet minden erejével meg akart ragadni, és örökkévalóvá igézni vásznon, papíron, márványban, versben, és zenében.

Horváth Ödön

HAIKUK

Talán nem így van?
Hajnal, ha jõ; az éjbõl
születik a fény.

Oszlik a homály;
minden percben fényesebb
odafönt az ég.

Hajnali fényben
ragyognak a romtemplom
kõoszlopai.

Éjjeli tócsák
a pirkadat fényeit
tükrözik vissza.

A rózsaszín ég
egyszeriben halványkék,
ha feljön a nap.

Reggeli fény ül
a hófehér spaletták
kitárt szárnyain.

Fiatal galamb,
fenn, ahol az ég kéklik,
arrafelé száll.

Kis karcsú madár
oldalra hajtja fejét,
úgy csodálkozik.

Ha körülnézel
ilyenkor május táján
minden csupa zöld.

Tavaszi zajok:
harangvirág kongása
és méhzümmögés.

Lapulevélre
költözködik házával
együtt a csiga.

Kinek köszönt ott
a megdõlt kerítésen
könyöklõ bodza?

A cifra mezõn
maga se tudja, merre
menjen a darázs.

Pitypang gömbjébõl
víg ejtõernyõs csapat
száll le a rétre.

Élettelenül
fekszik a levágott fû,
csak illata száll.

Röpke pillanat;
lila vadvirágra szállt
egy sárga lepke.

Ahogy a szél fúj,
úgy táncolnak bódultan
a kankalinok.

Együtt hintázik
e lágy tavaszi szélben
a virág s a gally.

Itt elágazik
az út; jobbra lefelé,
balra hegyre fel.

Tavasz: virágot
hoz az ág, rét illatot,
gyöngyöt a patak.

Kis tanyasi ház;
jegenyéket választott
testõreinek.

Tehenek állnak
a rét gyönge füvétõl
elnehezülten.

Rohanó felhõk;
villámlik, az elsõ csepp
homlokomra hullt.

Épp hazaértem
s megeredt a zápor, most
bentrõl nézhetem.

Öröknek tetszõ
esõ mossa a repkényt
a kerítésen.

Zuhog az esõ;
gólyalábon jár az ég
a mezõk felett.

Haragos felhõk
peremén már ott csillog
a nap sugara.

Zápor múltával
a víz most az ereszrõl
csöpörög tovább.

Szivárvány íve
ejt rabul, mint óriás
madárkalitka.

Mennybéli szózat!
Fényben úszó porcsóvák
a tölgy lombján át.

Nyár mûvészete;
saláták fodrát hernyó
csipkézi körül.

Virághímzéses
terítõn virágmázas
vázában virág.

Kinyújtott nyakkal
lesi a gém a horgász
mozdulatait.

Áradó vízzel
keveredik el a fûz
lelógó lombja.

Egy lábon állva
csõrét szárnyába rejtve
alszik a kacsa.

Hattyú érkezik;
szétcsobbanó víz hullik,
gyöngyök peregnek.

A lomb nem moccan,
a víz fodra kisimult;
elfáradt a szél.

Tûnõ nap elõtt,
ahol az ég vizet ér,
fecskeraj cikáz.

Ím hal ugrott fel
az est minden színében,
de gyorsan eltûnt.

Egy falka galamb
felrebben, körberepül
és elül megint.

Ott a távolban,
az a véghetetlen ég
vörösen ragyog.

Leszáll az alkony;
az ablakok csukódnak
és néhány virág.

Az esti csöndben
felröppen egy madárka;
még utoljára.

Hanyatlik az est;
pipiske panaszdala
hallatszik egyre.

Ily közelinek
még sohasem láttam a
nyáresti holdat.

Nézd a csillagot!
Körötte és körötted,
ott ragyog fénye.

Pápes Éva

AZ ARANYALMÁT TERMÕ FA

Élet és mese-szálak

Magam sem tudtam, amikor neki kezdtem felfejteni és megérteni a *Tündérszép Ilona és Árgyélus* címû nagyon szép és régi mesét, hogy ennyire fontos szerepet fog betölteni az életemben, hogy ennyi különleges és meghatározó élményt ad majd a vele való foglalkozás. Általa találkoztam össze igazán a magyar mitológia megmaradt töredékeivel, fõként az égig érõ fával, amelynek oly sok „ágbogával" voltam már összekapcsolódva, amikor a magyar tündérmesékkel foglalkoztam. De itt vált igazán élménnyé, hogy mennyire teljes, mennyire pontos szellemi tanítás van minden mesébe kódolva, és hogy mennyire fontos, hogy ezeket megértsük, hogy foglalkozzunk velük – és éppen most, amikor annyiféle válság van jelen az életünkben (érték, gazdasági, lelki, egzisztenciális, munkaerõ-piaci és így tovább…).

Nem mintha ez a mese éppen ezeket a válságokat megoldaná, de olyan gazdag, kerek és teljes a benne megjelenõ világkép, hogy töredezett, egyre inkább egységét vesztett gondolkodásunkban sorvezetõként, útmutatóként mûködhet. Most, amikor alapélmény, hogy valami elveszett, (munkahely, megélhetés, üzleti vállalkozás, egészség, biztonság, lélekerõ, alkotókedv, tiszta levegõ stb.) igenis fontos, hogy találjunk kapaszkodókat, ráleljünk arra a belsõ erõre, ami segít megoldani, feloldani problémáinkat, konfliktusainkat, segít a belsõ egyensúly megteremtésében, segít meglátni, hogy mi az igazán fontos az életünkben.

Tündérek, almák és a mindenkori királyfi

Olyan mesével van dolgunk, amelynek számos verziója ismert, vagyis meghatározó – létkérdésekkel foglalkozó – tanítás van benne, ezért is maradhatott fenn sok-sok kultúrában, sokféle formában. A megmaradása és ismertsége is bizonyítja, hogy valami nagyon fontos kérdésre ad választ a mese, amely még a különbözõ korok írástudóit is megmozgatta, nem véletlen, hogy *História egy Argirus nevû királyfiról és egy tündérkirály szûzleányról* címmel ránk maradt Gyergyai/Gergei Albert verses meséje, aztán itt van nekünk Vörösmarty *Csongor és Tünd*éje, amely szintén a mese alapján született. Benedek Elek gyûjtésében is szerepel[1] az egyik változata, újgörög mese megjelöléssel, de legismertebb az Illyés Gyula-féle változat. A nemrég megjelent csángó mesegyûjteményében, a *Johófiú Jankó*ban is felbukkan *Tündér Ilona* címen.[2] Ezeken kívül is számos helyi változatban megtalálhatjuk, ha minden meglévõ forrást felkutatunk. Hallgatjuk ezt a történetet évszázadok óta, és közben nem is gondolunk rá, hogy mi mindent mutat meg a magyar gondolkodásból, mitológiából, egyáltalán abból az univerzális szellemi hagyományból, amelyet a mese õrzött meg a régmúlt idõkbõl. Az ázsiai hagyományban, amelynek nyomai még a múlt század magyar népszokásaiban megtalálhatók voltak, az égig érõ, vagy világfa, esetleg tetejetlen[3] fa nagyon sokszor elõfordul. Mindegyik egyfajta világ-lényeg numinózus megjelenése, olyan világ-alap, amelynek gyökere a földbe nyúlik, teteje az égben van. Maga az aranyalmát termõ fa is egyfajta „õs-ismerõs" toposz, felbukkan számos mesében, mondában, magában a Bibliában is, ahol ugyan nem jelölõdik aranyalmát termõ faként, de a tudás fája bizony almafa, ami Ádám és Éva vesztét okozta.

A kulcs itt mindenképpen az almafa, amely aranyalmákat terem, és amelynek a léte nagyon mélyre nyúlik vissza. Berze Nagy János írja, hogy: „Egy mordvin varázsmondóka nagy dombról beszél, amelynek tetején almafa áll, ennek gyökerei a föld körül terjednek el, sudarán ágai, az ágak hegyén levelek, a levelek közt almák."[4] Ez az almafaképzet a mitológiai világfa egyik „elágazása," amit a tudás fájaként lehetne megnevezni, valószínûleg innét ered a bibliai almafa is. Rajta mindenféle gyümölcs megterem, mintegy alapja, õse minden gyümölcsfának is. A különbözõ késõbbi képzetekben, mesékben különbözõ gyümölcsfaként jelenik meg: pl. lehet

egyes mesékben körtefa, amelyen arany körték teremnek, vagy égig érõ arany cseresznyefa, narancs vagy eperfa, de ezek mindegyike önmagán túli, szimbolikus jelentést hordoz, és valamilyen kapcsolatban áll a nem látható, az „égi" világgal, annak szubsztrátuma, földi megjelenése. Kifejezhet érzelmi tartalmakat is, mint nem egy népdalban: Kis kertemben egy almafa, nem látszik,/ Minden éjjel tizenkétszer virágzik./ Terem rajta piros alma, jó szagú./ Kisangyalom, érted vagyok szomorú/. Az is ismert az almáról – Lükõ Gábor[5] kutatásai alapján –, hogy a szerelmi „képes beszéd" egyik fontos mozzanata volt, ha a legény által ajándékozott almát a lány elfogadta, vagy netán visszautasította. Fontos szerepe volt tehát a néphagyományban, nemcsak énekeltek róla, de még némely vidéken, az esküvõkön is szerepet kapott, amikor a fiatal párnak a kettétört alma magját közösen kellett megenni és így tovább…

Az almafának a teremtés titokzatosságával való kapcsolatára utalnak mindig azok a momentumok is, amikor a fa többször virágzik és terem egy bizonyos idõszak alatt: itt mindig mitikus számok szerepelnek: háromszor, kilencszer, tizenkétszer. De lehet az is, mint az Illyés-féle meseváltozatban, hogy egy éjszakán és napon belül virágzik, és ugyanakkor terem is. Mindegyik változat arra utal, hogy az almafa valamilyen különleges tudás hordozója, amelynek „kapcsolata" van az égi, szellemi szférával, illetve annak a földi életre érvényes tartalmát hordozza. Ezért is olyan nagy veszteség, ha a mesebeli gyümölcsfának ellopják a termését, vagy ha megfosztják a termõképességétõl. Ez szinte minden esetben arra utal, hogy megszakadt a kapcsolat a két világ, a látható és a láthatatlan között, ami minden esetben törést jelent a világ egységét tekintve, tehát tenni kell ellene…

Az alma jelentéstartományában benne van tehát a teljesség, a teremtés tökéletessége, az egészség, a mag-hordozás momentuma, a szépséggel való kapcsolat,[6] a szerelemmel, a nemiséggel való párhuzamba állítás, a termékenység – és még folytathatnánk a sort! Mindenképpen olyan szimbólum az alma, amely kapcsolatos a legõsibb nõi termékenység-rituálékkal, kapcsolódik a világ egész-ségéhez a teljes, hibátlan és a tiszta képzeteihez.

Innét elindulva mindjárt nagyon is fontos szerepet kap, hogy az a bizonyos aranyalmafa – amely minden mesei változatban, a király kertjében található – miként is „viselkedik". A csángó változatban éppenséggel körtefát találunk, de ez is nappal virágzott, éjszaka termett, és egybõl „elkelt", (elveszett), így a király meg sem tudta kóstolni. Gyergyai almafája: Gyönyörûségesen nappal az almafa / Ezüst virágával úgy tündöklik vala, / Éjszaka nagy szépen érik meg almája, / De reggelre fáján egy sem maradt vala. Itt is, ahogyan Illyés változatában, az aranyalmafa éjszaka hozza meg a termést, de reggelre hûlt helyét lelik. Az almák elveszése, ellopatása a kiindulópont, a mese alapkonfliktusa. S ez a veszteség a fentiek értelmében máris valóban „királysági" alapkonfliktussá válik, hiszen a király számára, de a királyság számára is a legalapvetõbb érték, a világ teljességéhez való kapcsolódás szenvedett itt csorbát, amikor elveszett a közvetlen kapcsolat a létezés esszenciájával, a valamikori világ- (égig érõ) fa-númennel. Ez a veszteség alapjaiban rengeti meg a királyságot, vagyis magát a világban egzisztáló embert, aki életerejét, szellemi, lelki egységét is ebbõl a „forrásból" kapja. Már maga az a tény, hogy ezek a mesei gyümölcsfák többnyire éjszaka teremnek, jelzi, hogy lényünk „éjszakai", titokzatos, semmiképpen sem a pragmatikus oldala

az, ami itt veszélybe került. Lehet, hogy e nélkül is létezhet „királyság”, létezhet a világban emberi jelenlét, de valószínûleg csonka, sérült és boldogtalan világ lesz az, amikor éjszakai „almánk”, lényünk álmodó, lélek-teli része nélkül kell léteznünk. Ez a szellemi kapcsolatát elveszített ember világa (a jelenünk nagyon erre utal), amikor nem azok szerint a belsõ „törvények” szerint élünk, amelyek ebbõl a „jelentés-teli”, szimbólumokkal leképezhetõ, hagyomány szerinti, „õs-ismerõsen” mitologikus szellemi tartományból irányítottak, hanem töredékesek, tétovák, anyagi alapúak.

S bár ez az eltávolodás lényünk lélek-teli oldalától egyáltalán nem mai jelenség, (miért is szólna akkor maga a mese, a hagyomány tanítása errõl) inkább egy olyan állapot, olyan folyamat, amikor újra és újra meg kell hódítani, vissza kell szerezni, jobban mondva meg kell szerezni, meg kell ismerni ezt a részünket, hogy újra „termõ” lehessen, hogy újra és újra „ehessünk” az almából. Egy folyamatot mutat be a mese, amely minden aranyalma-keresésnek is õs-mintája lehet, maga a folyamat a mitikus, az idõtlen, az örök! S itt a mesei hagyomány nem a bibliai értelemben vett bûnbeesésrõl ad „konfliktus-megoldási” mintát, hanem annak a folyamatát mutatja meg, hogyan lehetséges élni egy olyan világban, ahol aranyalmafák teremnek még mindig, bár az almákat el is lopják. Ezek a gyümölcsök ugyanis megtarthatók, netán bizonyos értelemben ehetõek, és nem is az a legfontosabb, hogy elvesztek, hanem az az út, amelyen keresztül valódi kapcsolatba kerülhetünk lényünk „aranyalmát termõ” oldalával, saját láthatatlan (mégis létezõ) szellemi valóságunkkal.

Egy mesecsoportban tettem fel a kérdés a jelenlévõknek, hogy mit is gondolnak errõl az aranyalmáról. Már ezen a nagyon személyes szinten is érzõdött, hogy mekkora jelentõsége van lényünk éjszakai, mélybe nyúló részének. Volt, aki például a szerelemre való képességként nevezte meg, mások önelfogadásként, vagy örömre való képességként jelölték. Mindannyian érezték annak jelentõségét, hogy jelen van-e a mi birodalmunkban, külsõ/belsõ világunkban az aranyalma, és terem-e, képes-e gyümölcsöt hozni. Már ebbõl is nyilvánvaló, hogy a megõrzésre valóban csak a király fiai lehetnek képesek, vagyis az a tudatosságunk, amivel a világ rendjén õrködünk. De közülük is a legkisebb, aki még (mert már nem gyermek) és már (mert még õrzi magában a gyermeket) képes ennek a feladatnak a betöltésére. A legkisebb királyfi az, aki a két idõsebb testvér kudarca – elalvása – után nekivág a feladatnak. Hõs mivoltát jelzi az aranyszelence, amelyben a mese szerint profán anyagot, dohányt visz magával az éjszakai õrzésre, nehogy elaludjon. Itt nem is annyira a dohány az érdekes – noha érdemes tudni, hogy tudatmódosító szerként ismeri a hagyomány, s a népi faragásokon a felfelé szálló füst szakrális kapcsolattartást jelzett –, hanem az aranyszelence. Már a szelence arany mivolta is mutatja, hogy valami olyannal bír mesehõsünk, amely alapból összekapcsolja õt a hattyúból/hollóból leánnyá változott hõsnõvel, aki aranyhajú – kiválasztott, különleges, legnemesebb tulajdonságokkal, igazi tudással bíró lény: tündér. A szelence arra utal, hogy ifjú hõsünk bizonyos titkok birtokosa, amelyekkel csak õ rendelkezik, s amellyekkel az idõsebbek már vagy még nem. A szelence (ládika, doboz, hordó szinonimák is) képi utalás magára a titokra, a titokkal való kapcsolatra. Ennek a végsõ helye, (kezdeti vagy végpontja) maga a nõi öl, a hozzá kapcsolódó has, mint a dolgok, emésztendõ anyagok tároló helye. Az egyik a Skorpióhoz, a másik a Rák jegyéhez tartozó testrész. Mindkettõ természetszerûleg vizes jegy, analógiában van a dolgok születésével, keletkezésével. Itt a vizek érzékenységével megáldott ifjú lesz az õrzõ, aki képesnek érzi magát a nagy titokkal való kapcsolatteremtésre.

Találkozása a tündérrel szerelmi egyesülést hoz, itt a természet-fa-númen fiú (nemzõerõ) találkozik a termlészet-fa-tündér alakú nõi (befogadó) lénnyel, aki egyben egyfajta természet-õs-anya is, akivel csak hosszú procedúrák után lehet valóban egyesülni, mert a végsõ eggyé váláshoz, az alkímiából ismertté vált „unio mysticához” még hosszú út vezet. A két nem, két minõség egyesülése nagyon is régi mitológiai történés, ez az alapja minden tavaszi megújulásnak, de ez a lényege minden újjászületési misztériumnak is. S mint minden ilyen rítusban, itt is nagy szerepe van a megtisztulásnak, az újjászületéshez szükséges áldozat meghozatalának. Ebben az õsi forgató-

könyvben – amit a régi korok emberei misztériumjátékokban adtak elõ, éltek át az év kitüntetett pontjain, idõszakaiban – az idõk folyamán változások, módosulások jöttek létre, amelyek mindig alkalmazkodtak a fennálló kultúra elemeihez, átíródtak a kor követelményei szerint. Vörösmarty misztérium-dráma magaslataiba emelkedõ *Csongor és Tünd*éje is ilyen korszerû átirat, amelyben megmaradt az eredeti szüzsé legtöbb eleme, miközben maga a misztérium egyre inkább visszahúzódott a lélek mélyébe, hogy az emberi psziché mezején mutassa meg az õsi történés lefolyásának mikéntjét. Ma már nem magát a misztériumot érezzük, hanem a drámai történést, a szüzsében személyes önmagunkat találjuk meg, nem annyira a természet drámáját. Néha nehezen is értjük, ahogyan magunkat is nehezen értjük olykor, mit, miért is teszünk. Talán azért van így, mert az analitikus gondol-kodás térhódításával elveszítettük az analógiákban, képekben értés képességét. Vagy, ha nem is veszítettük el, már ez nem evidencia, már nem értünk az álmok nyelvén. Márpedig a mese és az álom anyanyelve a kép, a szimbólum, az archetípus. Ezért olyan nehéz megfejteni az álmot, hiszen nem értjük a saját személyes mitológiánkat, nem nagyon, vagy kevéssé értjük magát a mitológiát, ahogyan a mesét sem mindig. De a belsõ érintettség útján mégis rátalálhatunk, a lélek-történésben ugyanis ugyanazok az erõk a mozgatók, amik a mitológiában és a mesében. Csak egy pontot kell találni, ahol belelépünk a történetbe, és máris ráismerhetünk az õsi forgatókönyvre. Ma, amikor újra kezdjük felfedezni a mesében rejlõ tudást és bölcsességet, ezt a vonalat, a lélek mélyén zajló drámát értjük igazán, ennek felfejtése adhat valódi katartikus élményt az olvasónak.

A mesében is elindul a kaland és a tanulás viszontagságos története, amelyben mindenkinek meg kell tapasztalni létezése korlátait, hogy valóban legyõzhesse õket. Ez az elveszettség állapota, az almától való megfosztottságé, a fény elsötétülése, más értelemben a tél, a hideg világa, amikor valamilyen már felcsillant, valóságában megmutatkozó teljesség veszett el, amit újra meg kell hódítani, aminek elveszítése indítja útnak a hõst, hogy feladva eddigi életét megtalálja önmaga elveszített nõi oldalát, a fényt, vagy másképpen magát a „tündérséget".

Ez lehet az a kulcs, amivel már tovább tudunk menni a mesefejtés útján, mert már megértettük, hogy mi a tétje itt a belsõ történésnek: lényünk elveszített, megsérült „tündérségét" kell megtalálnunk, hogy újra épüljön az „aranyhíd" a valóságos és a láthatatlannak tételezett szellemi valóság között, amit az aranyalmafa mutatott fel. S itt az is nagyon fontos, hogy az elveszítésben, a megsértettségben nagyon is hibásak vagyunk, mert éppen a hitetlenség, éretlenség volt az oka, ami miatt az aranyalma birtoklásában, majd az aranyhajúságban hiány, sérülés következett be.

Ha valóban meg akarja találni a bennünk még élõ, létezõ (hõs) keresõ részünk az elveszített tündérséget, a létezés paradicsomi, vagyis teljes módját, – hiszen miért is indul útnak a minden mesében a hõs: boldog szeretne lenni[7] – akkor elsõ lépésként vállalnia kell magát a keresést, ki kell lépni a megszokott keretek közül.

A Tündérség megsértése, megsérülése, ami a szeretetlenségben mint következményben jelenik meg, nem „csak úgy" történik, mint valami büntetés, amit ránk mérnek, vagy mint egy sorscsapás, ami elõl nem lehet kitérni, hanem olyan inkább, mint egy sors által felkínált lehetõség,

amely által valami teljesebb és számunkra is értelemmel bíró folyamat részeseivé válhatunk. A mesében az aranyalmafa alatt átadott gyûrû – amelyet Tündérszép Ilona hagy ott Árgyélusnak – éppen azt szimbolizálja, hogy nem válhatunk ki véglegesen az õsbizalomban megtestesülõ mindennel való összekapcsolódásból, mindig van lehetõség, hogy visszataláljunk oda, ahol újra megtalálhatjuk „Tündér Ilonát”, vagy inkább Tündér Ilona újra megtalálhatja („az árgyélusát”[8]) Árgyélusán keresztül önmagát, önmaga szerethetõségét, útját, létezésének teljességét. A folyamat ugyanis, amelynek részesei vagyunk, valahol máshol kezdõdik, mint az életünk itt a Földön, de itt és most – ebben a fizikai életünkben van rá lehetõségünk, hogy az „isteni szándék” lehetõ legjobban megvalósuljon általunk. S ehhez néha olyan próbákat kell kiállni, olyan eseményeknek kell megfelelni, amelyek fájdalommal, elválással, viszontagságokkal járnak.

Jegyzetek:

1 *Rókáné mézes mázas kalácsa*, Benedek Elek gyûjtése.
2 Iancu Laura: *Johófiú Jankó* – Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek.
3 Ua. szerint a magyarok nevezik tetejetlen fának!
4 Berze Nagy János: *Égigérõ fa – Magyar mitológiai tanulmányok.* 34. p.
5 Lükõ Gábor: *A magyar lélek formái.*
6 Lásd Paris és a három mitológiai istennõ „esetét” az aranyalmával.
7 Boldizsár I.: *Meseterápia*. 108. p.
8 Próbáljuk csak újra értelmezni ezt a szólást: „az árgyélusát neki!”

Németh Péter Mikola

AZON A NYÁRI REGGELEN

Elmosódott
arctalan plakátokon
a neved.
Tetten ért idõtlenségünk tele
M a
Itt hogy értetek vagyok
e l f e l ej t v e
Lent a kertben
Fát ültetni az elmúlás ellen:
Földbe ágyazottan –
Húsba ágyazottan
Fehéren a csontok
a felkéklõ erek sötétje világlik:
mint vihar után megtért nyarak csöndje
– gyermekkori emlék –
a játszóterekké tipratott temetõkben.

B a r á t a i m !

Ma itt a lesz is emlékké élesül ?
– Szavak pengéi vérzik föl nyelvem;
Ajkamon a múlhatatlanság mosolya tûr;
Eltûri hallgatástokat, a ráérkezõ csendet:
– Esõ és földszag vigyáz…
Az öngyilkosok „hatalmával” bámulom
a rég nem látott tengert.

Hagymás István

TALPFÁK

Két tonett

Apám ül a hintaszékben, elõre-hátra billeg, ring. Mozog a szája, az álla fel-le jár, rág valamit, de a falat nyeletlen marad. Nem értem. Kicsi vagyok még, inkább kevesebb, mint több háromévesnél, még a húgom sem született meg.

Kérdésemre azt feleli titokzatos huncut mosollyal, hogy a nyelvét rágja, majd, a hatás kedvéért kihúz a fogai közül egy darab valamit, s immár ketten rágjuk a nyelvnek mondott-hitt apaízû képlékeny masszát.

Most magam is itt ülök a hajlított fából készült tonettszéken, s miközben életem legelsõ emlékképeit próbálom papírra vetni, azon kapom magam, hogy még mindig apám nyelvét rágom, ezen a réven fakadnak ki belõlem a szavak. Felnõtt vagyok, és testvérem is megszületett már, vagy ötvenkét éve.

A képbõl már csak a tegnap éjjeli álmom kisfiúja hiányzik, aki úgy állna most itt mellettem, mint én annak idején a hajlított fából készült tonett hintaszéknél, amelyben apám ringatta magát. Az álombeli kisfiú akár az unkám is lehetne, s megkérdezhetné tõlem, hogy min rágódom, mire én is a szájába adhatnám a nyelvem, apám nyelvét, azt a bizonyos apaízû képlékeny masszát, amelyet nem lehet – nem szabad – lenyelni. Édes volna, sárgadinnyeízû, mint manapság a rágógumik.

Szomorúfüzek

Az emeleti erkélyrõl nézve olyan pici lehettem a szomorúfûz alatt, mint egy tõbõl fakadt vadhajtás. A fa földig hajló vesszeinek sötét udvarában anyám nekem szánt, fagylaltra ledobált, fehér apró alumínium pénzecskéit keresgéltem sietve, mert a triciklis fagylaltos egyszer már csengetett, jelezvén, hogy a közelben jár.

A tündérek, a két lány, leányaim ugyan még nem mentek el hazulról, de már otthon sem voltak igazán, amikor lencsevégre kaptam õket az emeleti erkélyrõl, amint a magam ültette fiatal fûz alól visszanéztek. A képbõl semmi sem hiányzik, maradt a szomorúfûz is, maradtak a lányok is, piros keretbõl néznek vissza félútukból, néznek fel elõre.

A fûzfa mostanában korhad, de azért tavasszal még koronaudvart hajt maga köré, ahol fehér, lapos, aprópénznyi kövecskék várják, hogy sietve összeszedessenek, mert a fagylaltos mindig kétszer csönget.

Talpfák

Rózsihoz rendszeresen átjártam. A szomszédban lakott, mindig bekopogtam, ahogy illik, s mindig beengedett magához. A négyéves férfigyermek szerelmével szerettem, s udvaroltam a magas, barna kamaszlánynak: néztem, ahogy él, nem tudtam levenni a szemem a lábairól, melyek szinte táncoltak minden lépésében.

Egyszer hiába kopogtam az ajtaján. Utánamentem: világgá.

A vasút talpfái akkortájt igen távol estek egymástól, jó nagyokat kellett lépkednem a sínpárnák között, mégsem érhettem utol, pedig vonat sem jött. A talpfák azóta sûrûbbé váltak, s lépéseimet is elapróztam, hogy mindegyikre ráléphessek, ahogy illik. A párhuzamos sínpár az idõ múlásával lassan összeért bennem, s a talpfák is elfogytak a lábam alól az egyik kanyarban. Mostanában, a talpfákat nem koptathatván, a páratlan vágányon egyensúlyozok kézzel, lábbal, próbálgatom a legényest, amely, félek, valahol kitáncolta magát belõlem, és a vonat egyre közeleg.

Villanypóznák

Állok a zakatoló fapados vonat fülkéjének ablakánál. A film pereg: a táj futó képkockáit villanypóznák végtelen sora foglalja keretbe. A dróthuzalok süllyedõ-emelkedõ hullámai hol alulról, hol felülrõl tolulnak a mozgó képekbe, amíg csak meg nem állunk, le nem szállunk a szerelvényrõl egy állomáson, amíg haza nem érkezünk új otthonunkba.

Állok az ablak elõtt, áll a táj, állnak a villanypóznák, és a huzalok sem hullámoznak a szemem elõtt. Az esti gyors a menet mindenkori rendje szerint halad el a házunk elõtt, hallom a kerekek zakatolását és a nagy robajt, amint a hídra ér, de én már anyámat nézem, ahogy rajzol. Házikó körvonalai kerekednek ki a keze alól, már a kémény is füstöl, érzem a hajlék melegét odabenn. A papíros kék egén vándormadarak tartanak délnek vitorlázó „V" alakban. A léckerítés mögött fenyõfa tör a magasba. A házhoz vezetõ kitaposott ösvényen egy kisfiú és egy kislány közelít felém. Magunkra ismerek, fogom a kishúgom kezét, és vezetem ki a képbõl, megyünk magunkhoz.

Újabban álmaimban rendre lekésem a menetrend szerint induló vonatokat, és régvolt otthonaimhoz keresem magamban a kitaposott ösvényeket, amelyeket már régen benõtt a fû. Ha rábukkanok véletlenül egy-egy félig lepusztult öreg házra, minden ismerõs, de a kémény nem füstöl már, az égen sem szállnak madarak, a fenyõfát kivágták, a léckerítés elkorhadt, és a szobában üresen ring a hintaszék, de ha kinézek az ablakon, a villanydrótok ott hullámzanak a szemem elõtt, a futó fapóznák közeiben.

Radnai István

A KÖLTÕ DERMEDT GYERMEK

Szabó Lõrinc démonaitól József Attila halál-játékáig

ha sötétben félnék görbült szájú
kisgyerek
fütyülnék és énekelnék perelnék veled
vagy horkolnék nyitott szájjal
száradnék az aszállyal
attila felett vonat száguld
ahogy lõrincen átfut a lelkiismeret
a párhuzamok síne tágul
istennél sincs a felelet
pogány szoborból kén szikrázik
villámvályogot ókori kovács vet
oszlopként mered a hiány itt
prométeusz a mája árán
felhasítja aprófának a tüzet
ajtófélfán vérzõ bárány
jézus a magamra hányt kereszt

ha sötétben félnék fáznék
takaratlan éhes csecsemõ
leszállna valaki a keresztrõl
vagy simogatna szende nõ

kirakatablak síkja áll még
szepegõ szájú árnyék
mert egy sem lehet enyém
lyukas cipõben s lélekben fáznék
a bûntudat peckes terén
s az ismeretlen ismeret
kezemnek elérhetetlen
fonnyad aszalt vénült gyümölcsöket
kínál kerített éden
reszket lõrinccel rozoga térdem
süket dallamot fütyülnék
felettem mélyen a villám ég

NYÁRFA A VIHARBAN

mint fáradt levelek letörnek az ágak
felhõk kormos falán öles vihar támad
mit öröktõl rendelt cikázik a villám
fénye vakon átcsap leeresztett pillán

esõcsepp csatangol borsójeget terel
dörögve sziszegve vihar vele perel
sánta kurta lépte elcsúszik a sárba
táncos forgó õrült víg zenére járja

csillagtalan szemmel tapsolja az éjjel
az ég kárpitját szakítaná széjjel
dobbanó lábakkal vad szekerét tolja
mögötte felbukkan kék derengõ foltja

a tájat így põrén zargatva megjárja
minden kis fûszálat ájultan megvárva
ahogyan felébredt elterül a síkon
hegyrõl patak indul hogy kedvére sírjon

hajnal szûk keze a kárpitot szakasztja
vereslõ kosárral a napot kiakasztja
míg csomós ruháját felhõ kiteríti
olvadó fényével a nappalt felderíti

teritve az utca részeg törzzsel fekszik
koldus lett a nyárfa ki száz évvel vetekszik
nem is ért rá arra levelét levesse
ezüstbe temetve elpihen a teste

KÉSIK A TAVASZ

kiterjesztett fehér szárnyak
feketén dagadó árnyak
szivettépõ horgas csõr
kocsányszemet tart a bõr

leválasztott sárga orr
viaszérett már a tor
szakad a szalonkabát
penész eszi anyagát

fehér penész tolla szárnyal
van belõle teli tállal
van ki éhes van ki fázik
ma éjjel a fagy szikrázik

madárcsapat visszafordul
csillag alatt vihar mordul
rég elhallgatott a hold
híg lámpája már csak volt

ÉLED A VÍZPART

a tisza közt ahol csendet ölel a holtág
a nád elõtt meghajlanak a fûzfák
a csizmás lábuk térdig vízben áll

ágak hajolnak rá a gyermek vízre
melyben alszik s nyáladzik a mélység
s nagyot nyel ínyén a sulyom íze
a parton toporog kivár a szegénység

háta mögött keskeny földjén
már megrakta a szénaboglyát
s túl csacsog locsog még él
a madaras folyón a sodrás

gólya száll ereszkedik a partra
s elhallgat egybõl ezer béka hangja
ember és víz mind szorgos mint a hangya

FÁTÓL AZ ERDÕT

ha mozart vonói fecsegnek
fúvósok festik alá és suttogásod
a napok korán estelednek
nõnek az erdei farakások

és benne hosszába s keresztbe
a szavaid óriás-hasábok
peregnek soha berekesztve
mondod rakom rátok

szavad mindig fecsegés nem átok
van a fenekén tavának gondolat
a sok zaj alatt valahogy elmarad

s jön mozart keresztezõ dallam-
világ felette szóló szállong
fehér fogsort nyit sûrûn ajkad

Kaiser László

A BELÁTÁS ÉS ÉDENTEREMTÉS REGÉNYE

Németh László: Égetõ Eszter

„Az én munkásságom egy mû, s az egyes munkák annak a fejezetei" – mondta Németh László 1969-ben, az életmûsorozat indulása alkalmával készült interjúban. Ez az egy mûre utaló megállapítás a nagy író és gondolkodó élete s munkássága közti egységre is vonatkozik, hiszen Németh saját életét is alkotássá tette: döntései és tettei, az általa sokat emlegetett szókratészi belsõ hang súgásai a kivételes – s ne féljünk a nagy szavaktól – zseniális tehetségû alkotóban a tisztesség és tartás erkölcsi imperatívuszát hordozták.

Nincs tehát hierarchia élet és életmû között, miként a mûfajok között sem. Az idea és a valóság ütközésébõl a gondolkodó s az író a minõség forradalmáraként – a mindennapoktól az alkotásig – azt az egyetlen utat találta meg, amellyel nem kerülte el önmaga számára az „üdvösségharcot", ugyanakkor az írásokban megörökített „életrecept", akár egyénben, akár nemzetben vagy éppen emberiségben gondolkodunk, érvényes, de mindez nem másolható, csak értelmezhetõ! Nem véletlenül szögezte le határozottan Németh László: „A mû nálam mindig csak érintõ az élet görbéjéhez; eredményei nem alkalmazható tanítások, csak figyelmeztetések."

Az is cáfolhatatlan, hogy mindig az eszme, az ember eszméje mozgatta az alkotót és tollát. Németh egyik legjobb értõje és magyarázója, a tudós Grezsa Ferenc (e sorok írójának egykori tanára Szegeden) pontosan fogalmazott: „A tanulmány az eszme nyílt és közvetlen megjelenése; a regény ugyanezen eszme emberben – az író tipológiája szerint: szentben, hõsben vagy szörnyetegben – való megtestesülése; a dráma az eszme elakadásának terepe." S a végsõ cél pedig nem lehet más, mint az „életgyõzelem", s ennek nem a siker vagy a bukás a mutatója. A választ megint az életmû egészében kereshetjük és találjuk meg. Hogyan summázott Németh László? „Ha munkásságom lényegét egyetlen kérdésben kéne összegeznem, az ez lehetne: van-e értelme az adott nagy nehézségek közt az erkölcsi harcnak?" Az életgyõzelem tehát az erkölcsi harc vállalása!

Az 1901-ben született és 1975-ben elhunyt, orvosi végzettségû, fordítóként, tanárként is tevékenykedõ, enciklopédikus mûveltségû Németh László kimagasló és meghatározó alakja volt nem csupán a XX. század irodalmának, de az egyetemes magyar irodalomnak is. Az 1925-ben indult pálya már az elsõ pillanatban többre tört, mint alkotói csúcsok meghódítására, a fiatal író bevallottan a „szellemi erõk organizátora" akart lenni. És lett is, nem csupán kritikusi tevékenységében és szervezésekben, szervezkedésekben, hanem kristálytiszta, okos társadalmi diagnózisok fölállításában, sõt: kiutak fölmutatásában. Hiszen a kimondott igazságok mozgósító erõvel bírtak az irodalmi életen túl is, s emberi magatartása igen sokak számára iránytûvé vált.

Ki tudja, hogy alakult volna történelmünk, ha nemzete és az értelmiség egésze jobban hallgat rá, vagy a sokat emlegetett külsõ, netán külpolitikai tényezõk más sorsot szántak volna neki és népének… Tartása emlékekben megõrzõdött, és remekmûvekben is itt van; könyvei ezzel együtt vajon mennyiben formálnak manapság gondolkodást, magatartást? Az érték mindig modern – vallotta Németh, s így munkássága mindenképpen korszerû: az egyedül írt folyóirat, a *Tanú* mint vállalkozás 1932 és 36 között, a számos kritika, sodró esszé és nagy ívû tanulmány, a regények: a kevésbé ismert *Emberi színjáték,* a *Gyász*, az *Iszony*, az *Égetõ Eszter*, az *Irgalom*, a drámák: *Villámfénynél*, *VII. Gergely*, *Galilei*, *II. József*, *A két Bolyai*, *Széchenyi* – és lehetne hosszasan sorolni még a mûveket, nem beszélve a monumentális naplókról és a hihetetlenül gazdag fordításokról, de ennyi is elég, hogy az életmû kikezdhetetlenül magasodjon elõttünk. Az emberi nagyság és tisztaság pedig túlmutat az irodalmon: Németh volt az, aki halálosan komolyan vette mindazt, amit a *Szörnyeteg* címû drámájában a fõhõs, Sárkány professzor fontosnak tartott. Érdemes fölsorolni: „Barátság, szerelem, igazság, boldogság, férjség, apaság, hazaszeretet." Íme, Németh létezésének pillérei, s õ ezeket a pilléreket kötelezõnek érezte.

Persze a szépíró tudta a legjobban: a lelki nemesség vagy olyan, mint a vízcsobogás, a növény fejlõdése, vagy a torzulás lehetõségét is magában hordozza. S azt is tudta, sõt élte és megörökítette, hogy a „közönségesség zsíros ujjai alatt" szenvedõ embernek kötelessége személyiségének védelme, de recept itt sincs, legföljebb a lelkiismeret parancsa lehet irányadó. Elvégre errõl szól a sokak által leginkább tökéletesnek tartott mûve, az *Iszony* címû regény, mely az ötvenes évek közeledtével egy nõalak, Kárász Nelli sorsának példázatával figyelmeztet az értékek, tehát az autonóm ember megõrzésének elkerülhetetlenségére.
Ennek a remekmûnek folytatása, alkat és élethelyzet továbbgondolása az *Égetõ Eszter* címû nagyregény. Az eredetileg *Õrültek* címet viselõ könyv egy esztendõvel az Iszony megszületése (1948) után íródott, s Németh legkedvesebb mûve. A kulcsot is megadja hozzá: „ha valamilyen mûvészi ítélõszék elõtt egy mûvemmel kéne megjelennem, mégis inkább vinném azt magammal, amelybe a következõ nyáron fogtam, s amelyet az *Iszony* tökéletességét keresõ mûvészek bizonyos csalódással tettek le, a közönség azonban a belõle áradó életpélda, melegség, gazdagság miatt, velem együtt mégis jobban szeret." Nem túlzás azt állítani, hogy a kilenc fejezetbõl és egy epilógusból álló könyv mintegy foglalata mindannak, ami az író világlátásának és törekvésének a lényege: a növényi természet lehetséges diadala. Nincs hõs, nincs szörnyeteg, a szent van jelen, a hétköznapi szent, aki belesimulva a felemás mindennapokba és kisebb-nagyobb közösségekbe, áldozat és erõszak nélkül õrzi meg önmagát, s képes a szinte észrevétlen mélységeivel emberi csúcsokra jutni, ugyanakkor a körötte levõ „õrülteket", diszharmonikus, egyben értékekkel bíró embereket a gondoskodás és belátás puhaságával körülvenni.

Ez a „mítoszi csóvát" hordozó emberi törekvés nagy magyar „emberfauna" közegében, a magyar vidék (a képzelt nevû alföldi Csomorkány), történelem és valóság be- és fölmutatásával és hiteles rajzával jelenik meg. Ahogy Németh László rögzíti: „Regényem ötven esztendõ magyar történetét mondja el, egy asszony életén keresztül. Égetõ Eszter a század elején, a koalíció éveiben mint elemista kislány bukkan fel elõttünk, s 1948-ban mint családjafosztott nagymamától búcsúzunk el tõle." Ez az idõben egyre inkább magasodó asszonyalak az író édenteremtõ énjének kivetülése, mûködõ és szeretettel teli közösségbe vágyó lényének áttételes megfogalmazása. Bovaryné én vagyok – mondta Flaubert, s persze Németh László minden nõalakja bizonyos értelemben a szerzõ, de leginkább az, vagy legalább önmaga (és az emberiség) számára ideális példa: mindenképpen Égetõ Eszter. S micsoda szerzõi bravúr, hogy a regényben Méhes Zoltán alakjában az író is fölbukkan, sõt kulcsfigura Eszter fejlõdéséhez, de õ is csak a minõségi magyar õrültek egyike lehet (tehetsége elismerést, öngyilkossága részvétet kelt, és a korra mutató vádiratot hordoz), mert a tiszta, adakozó emberi magatartás, egy nõi Gandhi, vagyis Eszter élete és életpéldája az egyetlen, ami magyarázkodás és értelmezési, igazolási holdudvarok nélkül elfogadható, legalábbis e mû szövetében, de úgy tetszik, azon túl is…
De a vidékiség, a csomorkányizmus is a nagy magyar képlet része. S ahogy a mindennapokban az önmagát megõrzõ, mégis másokat szolgáló élet az író végsõ receptje, a csomorkányizmus elleni, vagy inkább azt kiegészítõ Németh László-i megoldás az európai magyarrá válás, a kapcsolatokban és kitartó, a hely szelleméhez és szellemiségéhez igazodó s folyamatos munkákban megmutatkozó tevékenység és atmoszféra. Emberi és nemzeti kisugárzás. Egyén és kisebb-nagyobb közösség egymásba simulása. A realitás és az idea összehangolása.

Ez a remekmû egyébként évekig várt, hogy könyvtáblák közé kerüljön, az akkori idõk kultúrpolitikájának következtében. 1949-ben a már nyomdailag elõkészített mû szedését felsõbb utasításra szétdobálták, még szerencse, hogy a megmaradt egyetlen korrektúrapéldányból sikerült végre 1956-ban megjelentetni. Akkor sem a teljeset. A Méhes Zoltán halálával teljes szöveg csupán az 1971-es életmûkiadásban került az olvasókhoz.
S ha már olvasók, vajon az *Égetõ Eszter*nek mi lehet most az aktualitása, azon túl – mint már tisztáztuk –, hogy az érték és értékes mû mindig modern és korszerû. Úgy tûnik föl, szomorúan aktuális a regény. Gondoljunk csak a mû eredeti címére: *Õrültek*. Az egész földgolyóra és persze hazánkra is egyre inkább az õrület dorbézolása a jellemzõ. Irracionalitás és értékpusztítás: hol van itt az édenteremtés? A vegetáló lét is veszélyeztetett. S éppen ezért fontos mû ma is az *Égetõ Eszter*. Mert azt sugallja: a maximumot kell nyújtani önnön lehetõségeinken belül. Az éden álma ha távolabbra kerül is, az üdvösségharc akkor sem kerülhetõ el…

Varga József

MOST

Most...megpróbál mindenki emelt fõvel járni.
Úgy látszik, igazi gerincesekké lettünk!
Hová tûnt a sok meggörnyedt, boltíves hát,
a sápadt bokákba kényszerült gondolat?
Gügyögésünk guzsalyán kivirágzik a szószövet,
tarka hímzésû mezõin bõsz eszmecsaták dúlnak.
Aprópénzre váltjuk értékes idegsejtjeinket:
a lerombolt torlaszok helyén
magunk ásta csapdákat vájunk
átoksújtotta Magány-Hitünknek!

Pedig most...nekünk kedveznek az égi jelek.
Szúette szövõszékünk lángos vásznat feszít.
Bordáink izomkötege új fonalak
bársonyos derûjét gombolyítja tovább.
Sokasodnak a népek-alkotta szövõdményszálak;
a pamutkendõ gejzírhullámain örömsikoly.
Aprópénzre váltjuk értékes idegsejtjeinket:
a lerombolt torlaszok helyén
magunk ásta csapdákat vájunk
átoksújtotta Magány-Hitünknek!

Európa csillagfényes, szép ege alatt
árva népek hõs fiait durván gyalázzák.
A Kényszer-Kegyúr álnok sárkányagyara
ártatlan emberszívek vérébe mar.
Felbõszült, gyilkos vaserdõk somfabotos serege
a márciust pattintó tavaszrügyeket megöli.
Aprópénzre váltjuk értékes idegsejtjeinket:
a lerombolt torlaszok helyén
magunk ásta csapdákat vájunk
átoksújtotta Magány-Hitünknek!

Hol van a szelíd, békés lelkû szellemiség,
a sötét odúkba szorult fehér bércgyopár,
meddig kell még várnunk színes pirkadatra?
Köröttünk vad ordasok gyûrûje köröz.
Mikor szól hozzánk bátor igéjével a nagy Élet:
Ember, tiéd a Föld, vedd végre jogos birtokodba!
Aprópénzre váltjuk értékes idegsejtjeinket:
a lerombolt torlaszok helyén
magunk ásta csapdákat vájunk
átoksújtotta Magány-Hitünknek!

Kanizsa József

ZÁGOREC-CSUKA JUDIT: SIVATAGI SZÉLBEN

Zágorec-Csuka Judit újabb verseskötetét tartom a kezemben. Szívemből jövő érzelemmel ízlelgetem a szavakat. A szerzõ elõszónak szánt sorai önkritikusak, kinyílik, õszinte az Olvasó elõtt. A versek önmagukért beszélnek, adják át azt a lelkivilágot, amit szavakba, sorokba zárva, költõi képekben, hasonlatokban ad közkinccsé Zágorec-Csuka Judit.

Az eddigi köteteiben megjelent verseit ismerve, ez a kötet mind a versek hangulatában, mind szerkesztésében, emberközeli mondanivalójában eltér azoktól, más. Legalábbis nekem ezt sugallják a versek. A kötet verseit olvasva, már az elsõ versnél, a *Jézusnak* címûnél az jutott eszembe, hogy mintegy tíz évvel ezelõtt írtam e sorokat a fiatal tehetséges költõrõl: „...a Krisztus korát alig túlhaladó nõi költõ nagyon is fölkészült, föl van vértezõdve pszichológiai és emberi ismeretekkel, az egyszerû gondolattól a filozófiai gondolathordozásig". Filozófiai mélységekbõl kell felnõni e vers mondanivalójához. Ezzel a verssel jelzi, hogy továbbra is a misztikus sejtelmû gondolatok õsi mércéjével alkotja meg a verseit, olyan nõi érzelemtöltettel, amit csak õ képes megalkotni és átadni az Olvasónak. Visszamegy a Bibliához, vissza a krisztusi küldetéshez.

Igazam is lett. Az indító verse után olyan tiszta érzelmû nõi szerelmi világot villant át versein keresztül, amit egy felkészült, mindenre odafigyelõ szerelmes, vagy szeretetet átsugárzó költõnõ tud csak a szavak erejével, belsõ varázsával átadni. Aprólékosan építi fel a verseket, a szavakat õszinte mondatokká varázsolja össze. Mindent céltudatosan... és ilyen szép sorokat szõ, mint az *Azt akarom* címû versben is tette: „Azt akarom, hogy igazi Fény legyél, / hatalmas szívemet perzselõ Láng, / örök zene. / Uram, te nyitottad szerelemre / szemem, ne tegyél vakká, / legyen ez a szerelem mégis / akaratod szerint." És tudatosan jut el az *Útközben Hozzád* címû verséhez is. E verset a férjének ajánlja, ami nagyvonalú és kitüntetõ gesztus a megtisztelt szeretõ férj felé. Az egész verset nem, de az elsõ versszakot idézem: „Amikor eljössz Hozzám, / kinyílnak a virágaim, / az esõ is eláll, a madarak / megrázzák a tollukat, köszöntenek. / Tavaszodik bennünk az idõ." A teljes kitárulkozás, mint amikor egy gyönyörû Tavasz a meleg napsugár hatására minden színben pompáztatja a virágokat, árasztja a meleget, átadja magát a gyönyörnek, hogy az ég kékje is ragyogjon fölötte. Ennél szebb pillanat nincs. De van, mert Judit lelkében is bekövetkezett ez a pillanat, ez a Tavasz, ez a fenséges földöntúli erõ, megszépítette, kiteljesítette az õ életét is.

Örülök, hogy Zágorec-Csuka Judit a legszebb érzelem, a szerelem nyelvén is megszólalt, megmutatta, hogy tud nõ lenni, tud szeretni az õsi ösztönök földi tiszta tavaszillatú szeretetével, mindent meghódító titkos küldetésével: a nagybetûs SZERELEMMEL. A szereteten átívelve jut el a földi gondok, a szûkebb haza, a magyar haza, s a világot behálózó gondok árnyékaihoz, fényeihez. Mindezt egy kicsit misztikusan fogalmazva, szavak mögé rejtve, de úgy, hogy mindenki megértse. Nagyon szép, mély értelmû gondolat rejtõzik, ha szimbolikusan is a *Pipacsok* címû versben, és utána jön egy fotó a lehajló kalászfejek között viruló pipaccsal. Az idézõjeles mondatnak is külön értelme van: „Õsi humusz, belõle nõttem én, belé is süppedek", az *Õsi humuszban* címû versbõl részlet és egyben ajánlás. Hihetetlen mennyiségû, érzelmû szép gondolatot sûrített e versbe.

És jönnek a fiaihoz, a személyekhez írt versek. Minden verset külön kellene elemezni, mert annyi örök érvényû gondolat van bennük, megélt fájdalom, emberi szeretet sugárzódik át a sorokon, hogy érdemes magunkévá tenni, elraktározni a szívünkben. A legkeményebb sorok az *Én már tudom... Radnóti Miklós-motívumokra* írt versében és az *Epilógus* címû *gróf Zrinyi Péternek* emléket állító verseiben csúcsosodnak ki.

A versfordításai egy külön tanulmányt érdemelnének meg. Tizenhét szerzõtõl fordított és közkinccsé tett mûvek, e versekben is visszaérezzük Zágorec-Csuka Judit õszinte, gondos munkáját. Úgy adja vissza a mondanivalót, hogy az mindnyájunk gondolata legyen, mintha mi ugyanazt

éreztük volna, a mi lelkünkbõl szakadt volna ki. Titan Robert Félix: *Valahol ott* címû versének részletével zárom e gondolatimat: „Elmentem, a mezõk közt nyomokat, / a lélegzetemet, az izzadságomat, / a fáradtságomat, az ifjúságomat, / a múltamat és a munkám / örökkévalóságát hagytam."
Zágorec-Csukás Judit nagyon is õszinte, igaz verseket adott át nekünk, amit mi viszünk tovább, és õrizünk meg a szívünkben, lelkünkben, hogy mi vigyük tovább az „örökkévalóság" fényútjain. Továbbra is állítom, hogy a versei sajátos „szó-kincsestárával, érzelmi töltetével" gazdagítja nem csak a szlovéniai magyar irodalmat, hanem kiemelten helye van az egyetemes magyar irodalomban, kultúránkban, s beemelhetõ az egyetemek tantervébe, akár a Maribori Egyetemen, akár a Magyarországon mûködõ Egyetemeken.

Zágorec-Csuka Judit

CSALÁDI ALBUM

Nagyapámnak, Csuka Józsefnek

Elsenkisedtem, de Te még ott állsz
elõttem megmûvelt,
barázdákkal teli arccal,
önérzetes paraszti portréddal, lélekteli
szemekkel, s én már csak melléd rakhatom
megsárgult igazolványkép-jellegû arcom,
szemeim a semmibe néznek, erõtlen
nyugtalanság van bennük, voltatok
valakik, aztán nem jöttek az akárkik,
s végül itt állok, visszavágyom
kukoricatábláidra, répaföldedre, kezed
által nevelt lóhere melegébe, Te
még hordozol valami õsit, valami emberit,
nemcsak az emberekkel, az Istennel is el
akarsz számolni, hiszen tudod, Jézus is
egyszerû ember volt,
egyszerû tanítványokat
választva hirdette az igét,
szeretetrõl beszélt,
mint Te teszed, és
lehajolt elõttük, meghajolt
elõttük a Messiás, meghajolt az emberek
elõtt, mint ahogy Te is meghajolsz
a búzamezõid elõtt, hogy megtaláljam
benned Jézust, hogy az ösvényeiden
maradhassak, akkor is, ha lemaradok,
hogy még egyszer megfoghassam
a kezed, hogy eltaláljak Hozzád
a sötétben, a lemerülés után, hogy
megtaláljalak, és megõrizzem
igazi fényed.

ZARÁNDOKLAT

Svetlana Makarovič költõnek

Merre menjek Mária, fájdalom
által zarándokolva, vérrel
verejtékezve, sehova jutva,
büntelenül, elárulva, meggyalázva,
nehéz keresztet cipelve, epét íva
kereszten haldokolva, vérem
mégsem lesz szent.

A zarándoklat szakadéka
elé kúszva, átkozott utakon járva,
berkeken át vonszolva magamat,
menekülve, éjszakákon át,
egyedül, lángok és viharok
fergetegében meghajlok elõtted,
e zarándoklat utolsó esélyeként.

ALKONYAT

Kepe Klára könyvtárosnak

Már nem tudok elmenni, mert
túl sok sár rakódott le szekerem
kerekeire, pedig vihetne éjszakákon,
hidakon át, réteken megpihenve,
erdõk mélyébe.

Már nem tudok elmenni,
mert elolvadt a hó, hogy
kifehérítse álmaim,
s meghozza a bõ
termés zamatát.

Már nem tudok elmenni,
mert fészket rakott
belém az alkonyat és
a lemenõ Nap, de az esti
csend még elringat.

Ha mégis elmennék,
ne tartsátok vissza
szárnyaim, mert csak
befelé tudok már repülni,
befelé sodor a szél.

AZ UTOLSÓ VERS

mindenkinek

Eljön az utolsó pillanatod,
az utolsó lépcsõfok,
az utolsó esélyed,
hogy véget érjen
e reménytelen
utazásod, eljön
a kiszállás,
az üresség,
ahol szétválik
a fent a lenttõl,
a színek a formától,
a mosoly a keserûségtõl,
a hangosság a csendtõl,
a hegyek a vizektõl,
a világosság a sötétségtõl,
én tõled, az anya
az anyaméhtõl,
a gyermekétõl,
mindentõl és mindenkitõl.

Az utolsó verstõl.

Átlépek az ismeretlenségbe.

G. Komoróczky Emõke

„Vagyok csöndbõl, vagyok fából. Havakban hulló elmúlásból”

(Madár János: Hullong az idõ)

Madár János – bár nem tartozik a legelismertebb alkotók közé – sajátos színt képvisel jelenkorunk költõi palettáján. Kelet-Magyarország lelkiségét, az érte való aggodalmat hozta magával, s azt a fájdalmat, ami e térség lassú, de feltartóztathatatlannak tûnõ pusztulásából fakad. Évtizedek kitartó munkájával küzdött, küzd ma is szûkebb hazája szellemi felemelkedéséért: a mintegy 25-30 éve mûködõ Váci Mihály Irodalmi Kör és a Szabolcsi Írótábor egyik irányítója, a Szabolcs Alapítvány vezetõje; õ alapította és vezeti a Rím Könyvkiadót; ugyanakkor fõszerkeztõje a *Kelet Felõl* címû irodalmi és mûvészeti folyóiratnak. De tágabb körben is tevékenykedik: Nyíregyháza–Miskolc–Sárospatak–Sátoraljaújhely–Salgótarján–Nagybátony stb. kulturális életének fontos szereplõje; részt vesz a Szakolyért Baráti Kör, a Kazinczy Ferenc Társaság és a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület munkájában. Tagja a Magyar Írószövetségnek.

1948. szept. 16-án született Balkányban; édesapját korán, hároméves korában elvesztette, s így a család (az anya két gyermekével) rendkívüli szûkösségben élt. Mégis sikerült kiverekednie magát a nyomorúságos körülmények közül, de annak nyomasztó emléke végigkísérte életét, s verseinek élmény-háttere is jórészt ebbõl fakad. Kora ifjúsága óta publikál, többnyire neves folyóiratokban (*Alföld, Forrás, Jelenkor, Kortárs, Mozgó Világ, Mûhely, Napjaink, Új Auróra, Somogy, Új Írás, Palócföld* – majd a rendszerváltás után: *Bárka, Ezredvég, Hitel, Napút, Tekintet, Új Holnap, Partium, Duna-part, Muravidék, Agria, Lyukasóra* stb.). Elsõ kötete (*Szóljatok rám*, 1984) Nyíregyházán jelent meg; ezzel egyidejûleg a csepeli OMK kiadványaként jelent meg a második (*Kövek szólítanak*, 1984); csakhamar napvilágot látott a harmadik is (*Rovátkált énekeddel*, Szépirodalmi Könyvkiadó 1987). A rendszerváltás idõszakában elsõsorban a közéleti feladatok kötik le erejét-idejét, így csak hosszú szünet után jut ismét szóhoz (*Gyanútlan világ*, Hungarovox Kiadó 2007). Az Orpheusz Könyvkiadó gondozásában megjelent új verses-könyvébõl egy rendkívül gazdag költõi-emberi világ rajzolódik ki.

Jelen kötete halottaié, haldokló szülõföldjéé, az emlékezésé; ugyanakkor a jelené is: a beteljesült életé, a szerelemé. A hatvanéves költõ – nehéz harcokban megfáradva – mind közelebb érzi magát a holtak világához s az anyaföldhöz, amelybõl vétetett, s ahova lassan-lassan visszatér. „Néhány fénykép õrzi csupán, hogy voltunk. / Visszanézünk / a megrepedezett falról, és csak hull, hull a mész, vakolat / – siratja holtunk. Meghajlik a gerenda is. Az anyag is halni készül. / Reccsen a kõ, a fa. A csönd / szépen kiegészül. Helyére billen a világ, / és kezdõdik minden elölrõl” (*Az anyag is halni készül*). Az életet tehát körforgásában szemléli költõnk; s szinte felemelõnek érzi, hogy sorsunk e körforgásnak alávetett. Ahogy jöttünk, úgy távozunk – de nyomunkban új tavasz virul... Így válunk a Világmindenség részeivé.

A kötetben a hull, hullong, és a hal (meghal) igék túlsúlya az élet és a tavasz képeivel szemben feltûnõ. De nem pusztán a személyes sors végességérõl van itt szó; sokkal inkább a halottakkal kikövezett történelmi útról, amelyen mindannyian lépkedünk, s amely már olyannyira telített vérrel és szenvedéssel, hogy szinte elhomályosítja elõttünk a további útszakaszt. A költõ érzelmileg mélyen azonosul halottaival, nemcsak a közvetlenül hozzátartozókkal, hanem mindazokkal, akik a történelem országútjába betaposódva, elõkészítették az utat a jövõ számára – számunkra is. „Hullong lassan az idõ és a fejfák / süppedõ szememtõl áznak, / fölissza a szétszórt rögöket / a vér, gyökerek zsolozsmáznak. // Imára kulcsolom szépen a kezemet, / tekintetem fölemelem az égig, / Nyugodjanak békében szívem alatt / az éjszakák végezetéig.” (*Hullong az idõ* – ez a kötet élén álló, így az alaphangot megadó költemény).

A metamorfózis (énünk átlényegülése a halálba) a költõ szemléletében egyszerre lelki és anyagi természetû. A szétfoszló test felszívódik a természeti valóságban, így lesz „örökkévaló”: „véresen, / az élet és halál / kegyetlen törvénye / szerint / folytatódunk / az egymásba torlódó / anyagban. / És leszünk kõ, / föld, fájdalom” (*Elveszíthetõ idõ*). A lélek pedig – költõnk felfogásában – az, amit magunkban mások számára örökül hagyunk: a hozzánk tartozók (rokonok–barátok–ismerõsök) emlékezetében továbbélõ szellemiségünk. „Akár a tenger szétszórt hullámai, / úgy verõdnek egymáshoz / kövek, rögök. Kagylóban / örvénylõ csönd õrzi, / kit szívemmel megjelölök” (*Kit szívemmel megjelölök*). Madár János tehát nem metafizikai entitásként értelmezi a személyiség lényegét, hanem inkább a többiekben hagyott közvetlen tapasztalati „lenyomat”-ként. Halottainkkal sírunkig együtt élünk, lelkünkbõl soha ki nem törlõdnek õk. Errõl személyes tapasztalata van, hiszen a kisgyermekkorában elveszített apjáról õrzött kép végigkísérte életét: „Szellemét, alakját / holtomig érzem. / Létemben fájom õt, / csöndjeit félem” (*Kegyetlen örökség*). Akkor még, amikor apját temették, természetesen nem érezte mindezt: „Idõtlen, fekete sírású és halk volt / az ének, de én – kit a korai árvaság / örökbe fogadott – nem értettem / az egyre zúduló rögöket... /.../ Ma már tudom: a földben, sírhelyek / visszhangzó üregeiben õseink élnek” (*Apám emlékére*). Jóval késõbb azt is megértette: mi a végesség s a véglegesség: „Az életnek vége. / Bontják arcod falát. / Romok fölött keringnek / végtelen éjszakák” (*Apám*). Az elpergõ idõben tudatosodott benne: életünk fájdalmas „keresztút”; az elõrehaladás: vonulás a sír felé: „õsz van haldokló szívünkben, / utolsó lélegzetünkben havak. / Magunkba szívjuk a temetõt, / megyünk elárvult csillagok alatt. // Fejfák fénye világít, / lépteink elõtt csupa rom. / Tört ágak, tépett virágok, / csontjainkban sajgó fájdalom” (*Elárvult csillagok alatt*).

Apja emlékét sok más versben is megörökíti; voltaképpen az õ megidézését tekinthetjük a kötet egyik hangsúlyos vonulatának. Hiszen ezzel összefüggésben hívja elõ emlékeit a múltból, a gyermekkorból, s az õ hiánya alakítja a világhoz való viszonyát. A versek többsége nagyon is konkrét élethelyzetet örökít meg, a képek mégis áttételesek. A hétköznapok súlyos gondjaival küszködõ család nem tud kitörni a szegénység szorítójából. Az anya tehetetlenül, szenvedõ szeretettel áll gyermekei mellett: „Halott apám feküdt elõttünk, / és semmit sem értettem a gyászból. / Mint gyermek, csak álltam, / és tejet, kenyeret kértem anyámtól. // õ lehajolt hozzám csöndben, / a fejemre tette elárvult kezét. / Ujjai remegni kezdtek, / és hullt az ég, hullt az ég” (*Hullt az ég*). Helyzetük késõbb sem javul-enyhül: „Homlokomat véres / gyermekkor nyomja – sírás és / félelem. / Hiába bújtunk anyám / köténye mögé, rejtõztünk elárvult / tenyerébe, rettenet ûzött / szemünkre álmot, békétlen béke”. A „késéles” éjszakákon „pengényi csillagok alatt” remegve bújt anyjához a két árva, reménytelenség és keserûség ülte meg lelküket. (*Emlékezem*). Természetes hát, hogy az anyjához aki egyedül nevelte õket, különösen szoros szálak fûzik költõnket. Egyik legszebb verse az *Anyám fekete ének* (amelynek ihletõje talán Csoóri Sándor költemény-remeke, az *Anyám fekete rózsa*). Balladás hangvétele, népköltészeti formálás-módja, a sorokból áradó fiúi szeretet – egyfajta „csúcsot” jelöl Madár János költészetében. „Füvek, csillagok héthatára: / emeljétek fel ártatlan szemét! Nézzen túl égi és földi tájakon, / mert gyöngyök gurulnak szerteszét. // Hajnalok harmatos virágairól / eltûnik az egyetlen édes álom. / Éjszakák cipelik látomásait, / alvó homloka fölfénylõ magányom”.

„Világon kívüli" léthelyzetük, már-már elviselhetetlen nyomorúságuk ébresztette fel később a költõben a tudatos szolidaritást az éhezõkkel, szenvedõkkel, s tanította meg kérdezni õt: „miért nincs hely" a szegények számára „ezen a földön"? S õ azóta is folyvást kérdez: „Miért nincs a gatyás, mezítlábas, éhes kisfiúnak / megtartó reménye?! Ki vigyáz rá, / hogy feljuthasson a porba fúlt tanyák / rettentõ mélyérõl a fényre?!" (*Gyász és csönd*). E versek alaphelyzete ma talán még fokozottabban érvényes a szabolcsi falvakban felnövõ kisgyerekeket illetõen. Így hát azt mondhatjuk: a történelem nem csupán ismétli önmagát, hanem spirálisan lefelé zuhan, mind alacsonyabb szintekre. Fejlõdés nincs, csak romlás – egyre végletesebb és végzetesebb...

Valódi árvaságra akkor jut Madár János, amikor – idõsödõ férfiként – anyját is elveszti. Mintha ezáltal maga is már a halál eljegyzettje lenne: „A fájdalom most / ezerszer jobban fáj, mert teljesen árva / lettem. Apám, anyám halott: / ki fog a kövekhez szólni helyettem?! /.../ A fáradtság és a szomorúság keserû / iszapjára rácsukódik a szemem. / Homlokom halni készül. Ments meg, én Istenem!" (*Kegyetlen fohász*).

Talán épp az árvasággal (s a belõle fakadó korai halál-tudattal) függ össze, hogy a lírai alany különös gyöngédséggel, óvó-védõ szeretettel tekint mindazokra, akik „félreálltak", kiszorultak az életharcokból, s már nem tudják magukat megvédeni. Különösen az öregekre – s ez nála nem póz, hanem szívébõl fakadó részvét és szánalom. „Az öregeket ne hagyjátok / arcukkal egyedül / Mert a ráncok mélyülnek, / gondjuk vállukra terül. //..// Ki ad választ hajlott hátukra, / árnyaktól remegõ kezükre? / Tenyerük az ég felé fordul, / szemük már éjszakák tükre" (*Az öregeket ne hagyjátok*). Szinte minden idõs emberben saját rokonát, hozzátartozóját látja; nagyanyjára is megrendítõ szeretettel emlékezik (*Öregember, Ballada*). Hiszen tudja: mindannyiunk közös sorsa ez; ha nem érezzük át mások fájdalmát, magunkról mondunk ítéletet. Az életbõl eltávozottak átlényegülését a természetbe megrendítõen képzeli el: kövekké, gyökerekké válnak, s onnan tekintenek vissza ránk, ittmaradottakra: méltók vagyunk-e a legnagyobb feladatra, arra, hogy továbbvigyük az életet? Átvállaljuk-e a terheket, amelyek eddig az õ vállukra nehezedtek? „Az égbolt kimeszelt végtelenje / szétporlad a holtak szemében. / A kövek látnak minket – / szívünkhöz feketül a szégyen. // Gyász és gyász szivárog / romló szavunkra, árva szemfedõ. / Ki fogad örökbe minket, / ha elmúlik bennünk az idõ?!" (*A kövek látnak minket*).

Mi, mai élõk és reménykedõk, lassan-észrevétlen átszenderülünk majd a nemlétbe: „Ereinkbõl elszivárog az egyetlen éden. / A lét fényes véredénye, s leszünk kõ, / árnyék a csöndtõl morajló messziségben" (*Leszünk kõ*).

Voltaképpen ugyanezen élménykörrel függ össze a lírai alany mélységesen szoros kapcsolata a szülõfölddel. Madár János költõi világa néhány alapvetõ, ember-mivoltunkat (humán lényegünket) gyökereiben érintõ érzelmi komponensbõl tevõdik össze. Nem bonyolítja túl érzelmeit, de a konstans kapcsolatok (a család, a közösség) lelke legmélyéhez tartoznak, erõs intenzitással kötõdik hozzájuk. Õ még ma is, széthulló világunkban, komolyan veszi a hagyományos értékeket. Szemléletében a személyi–családi–társadalmi élet szorosan áthatja egymást (mint hajdan a virágzó faluközösségekben); nem válnak szét s kerülnek egymással szembe a különbözõ nézõpontú, szubjektív érdekek. A lét alapélményeit elvont síkra emeli, majd visszavezeti a személyes körbe; így a „közös emberi" irányában tágítja az individuális léttapasztalatokat. Lelki harmóniáját az adja, hogy felelõsnek érzi magát másokért, környezetéért, népe sorsáért; s bár tisztában van az ország erkölcsi széthullásával, valóságos helyzetével, mégis megkísérli az „õrzõ" pozíciójából „védeni" népét: „Bennem halnak meg utoljára / a sírig kitakart tájak. //.../ Szülõföldem aprócska falvait / mint a legdrágább kincset, viszem. / Fekete tanyák terülnek vállamra, / a gyalogutakat el nem oldhatja senkisem. // Kanyarognak szívem alatt mezítelen / lábbal kitaposott földszagú ösvények. //.../ Ki vigyáz majd helyettem / a szélben eloldott tobozokra?! / Fölzúg szívemben az idõ; minden széttörik, széttörik darabokra" (*Szélben eloldott tobozok*).

A fiatalabb nemzedékek szemében talán már anakronisztikusnak tûnik ez a hûség, megkötözöttségnek ez a sírig tartó helytállás – holott enélkül nincs társadalom, nincs nemzet. Nem

sablonos „közéletiségrõl” van itt szó, hanem az alapvetõ emberi értékek védelmérõl, amelyek nélkül darabjaira hull az Élet. „Ki viszi át fogában tartva / a szerelmet a túlsó partra?” – kérdezte egykoron Nagy László. Madár János azon kevesek közé tartozik, akik – a lehetetlenre vállalkozva – valóban átvitték, átviszik.!

Még a legszemélyesebb életszférához tartozó szerelmes verseket is ugyanez az erkölcsi komolyság, felelõsségérzet hatja át. A kötet másik hangsúlyos vonulata a társhoz való viszony, az egymást segítõ összetartozás mélységeinek felmutatása. Nem a szexre rájátszó, manapság divatos versek ezek; sokkal inkább a másikhoz, a világhoz való harmonikus viszonyra, a beteljesedésre, a férfi-nõ halálig tartó szövetségére épülõ, építõ költemények. Amíg Kedvese mellette van, addig a költõ vállát „az idõnek feszítve”, megtartja az eget. „A fény kinyújtott tenyerében / megcsörren majd / a szemem. / Éjszakából vert / utolsó érme / a szerelem” (*Kõ vagyok)*. A halálnak, hullásnak mintegy lírai ellenpólusa poétánk számára ez az érzelem, amibõl erõt merít, hogy ne adja meg magát az elmúlásnak. „Egymás szemében kitavaszodva” járják az életköröket: „Egyre magasabbra szállunk, / egyre magasabbra viszlek kitakart szívemben. Érzem / a megtartó tüzet, a hatalmat, mert hiszek a teremtõ / szerelemben. / Te vagy az élõ anyag, az egyetlen édes ének, / Beköltöztél fénybe, versbe – és a fák is, a kövek is / egyre jobban szeretnének”. E „megtartó tûz” nélkül talán már rég por és hamu lenne: „Mert markolássza / már az idõ arcomat, szívemet. Évek rakódnak vastagon / ráncokkal szegett homlokomra. Mélyül már sírom is, / hogy legyek – magamnak és másoknak gondja.” (*Megtartó tûz*).

Házassága felbomlása, zaklatott élete után a lírai alany számára a béke és a nyugalom szigete új asszonyával közös otthonuk „a nagybátonyi fenyõtüdejû hegyek” szomszédságában, a Mátrában. Nyugodt hömpölygésû episztolában mond Kedvesének köszönetet a termékeny alkotó életért, amelyet kettejük számára megteremtett. „Köszönöm neked a fényt, amely máig kitartó bajaim között élni segít. /.../ Virrasztok kezed melegében – és békésen lüktetõ ujjaid között / boldog vagyok. Köszönöm neked a reményt. Az összeesküvést / magam ellen, hogy végre fölemelt arccal mehessek céljaim felé, / megtisztulva drága szavaidban” (*Levél Kedvesemhez I.*).

Néhány tökéletes csiszoltságú, szeretettel s mûgonddal megmunkált költeményt ajándékoz asszonyának, kinek angyalarca mintha öröktõl fogva ismerõs lenne: mintha az Édenbõl sietett volna egyenest felé, megmentésére. „Minden csillag gyönyörködött, és a Hold is / hajnalig õrködött. Énekeltek / ajkadon büszke lángok, / a mindenség / édes kövei, szívedre nyíló virágok. // Mennyi szirmot, tavaszt hullatott / rád az ég, hogy megszeresselek / magamnak. Lassan vénülõ, legszebb / éveim már örökre véled maradnak” (*Te ott voltál*). Ez a tiszta, természetes hang a népköltészet üde bájával, ugyanakkor egyfajta megszenvedett, intellektuálisan megélt komolysággal párosul. Madár János szinte mitológiát teremt Kedvese alakja kör. Alkotásmódjára a végtelen egyszerûség, letisztultság jellemzõ (kulcsszavai: ének, láng, álom, zengés, virág, csillag stb.); ugyanakkor soha nem köznapi vagy közhelyszerû. Egyik legkiérleltebb verse, az *Itt élünk*, az összetartozás meghitt melegségével valóságos édenkerti boldogságról tanúskodik: „Mint a csöndtõl fölriadt szarvasok, / itt élünk a hegyek elomló szívében. / Szálfák gyönyörû lombja véd, / évszakok hamva az égen. // Közel vagy hozzám és énekelsz, / homlokod fényes kelyhe az álom. / Lehunyt szemedben az éjszakát, / az egyetlen csillagot kitalálom.” Ez a szerelem a megszenvedett élet után mintegy idillikus feloldás és „jutalom” a költõ számára: „Romolhatatlan

tenyeremben béke. / Fény és hûséges virág. Árváknak / fia vagyok. Engem – a sors kegyeltjét – / a fájdalom megáld. Nincs senkim / ezen a csontnak feszülõ világon. / Csak te. – Szoríts szívedhez! / Mint a gyermek, öledbe vágyom" (*A fájdalom megáld...*).

Jelenkorunkban, amikor oly ritka és kivételes a harmonikus, egymást segítõ-támogató párkapcsolat, szinte üdítõ, sõt megrendítõ a „lélekházasság"– (Hamvas Béla kifejezése) ilyen mély megélése: „Ütõdik arc az archoz, / egymáshoz szelídültünk szépen. / Homlokod fényes zuhatagában élek, / enyém lett már tenyered egészen. // Ujjaid rágörbültek sorsomra, / reménnyel áldott és boldog vagyok. / Szívemben magasra nõtt a Mátra, / akár a Mindenséget õrizõ csillagok" (*Egymáshoz szelídültünk*). Ha a külvilág viharai olykor-olykor be is törnek e zárt /Éden/kertbe, kettejük szövetségét nem tudja felborítani: „Fénnyel vert börtönödben / boldogan élek, amíg lehet. / Amíg eljön értünk az idõ, / szemedben száguldó képzelet" (*Lázas éjszaka*). A széttéphetetlen összetartozás melege megóvja õket minden külsõ bántalomtól (*Mint a pengék éle, Énekhez hajló tájban, Ima* stb).

A kötet néhány darabja Madár János legfontosabb „orientációs pontjára" utal: azoknak a költõknek ajánlja õket, akiket magához különösen közelállóknak érez. Árvasága okán életérzésben elsõsorban József Attila a „rokona". Anélkül természetesen, hogy a zseniális elõdhöz mérné magát, csupán jelzi azokat a pontokat, amelyeken sorsuk találkozik. „Gyermekkoromat sírva cipelem, / kitakart szívem csupa seb. / Ezen az elmeszesedett földön élni / és halni már egyre nehezebb" (*Gyermekkoromat cipelem*). A „mama" mindkettejük számára égi magasokba emelkedõ heroina: „Cseléd sorsod árva morzsáiban / fénylik a jövõ és a múlt" (*Mama*). A „mostoha" haza, a „mostoha" sors közös örökségük, hiszen ezen a tájon a legtisztábbak, a leghûségesebbek boldogulnak a legkevésbé; aki nem alkuszik, arra kivetettség vár (*Gyászolunk, Attila!; Fénylünk feketén; Szebb hazát!*). *Végül* c. verse szinte rárímel József Attila *Reménytelenül* c. fájdalmas költeményére: „Az embernek végül se háza, se hazája. / Se világot megváltó szava. Nyelve alatt / csak elhagyott tájak. Szülõföld csöndje / és hava. Didergõ lelke az égig ér, / élte – ha volt – csak ennyit ér".

A váratlanul elhunyt Fodor Andrással együtt mintha önmagát is elsiratná: „Hófehér lapok templomában / mormolok fekete szavakat. / Könyörgök Istenhez, / ûzzék el az örvénylõ tavakat. // Sodornak, fájnak – / lehúznak engem is iszapos kezek. / Markolásznak kövek, kagylók, / szívembe zárt emlékezet" (*Kövek, kagylók – Fodor András emlékére*).

Hatvani Dániel életében-halálában a vidéki költõ sors-szimbólumát látja, aki a Nádtetõs Magyarország gondját-baját hurcolta szívében mindvégig, s „egyenes gerinccel" viselte az Élet terheit. „Fáj, feketül sápadt arcod, / keserû szavaidban az ének. / Visszhangzik tenyérnyi temetõ, / madarak sírnak az égnek. //...// Ránk hagytad az összegyûlt sebeket, / szállnak a sirályok és száll a vércse. / Vijjognak elárvult táj fölött; / kering a csönd fekete szárnyverése" (*Hatvani Dániel halálára*).

Két másik, szívéhez igen-igen közel álló költõtársa nagy-beteg állapota mélyén megérinti, az Úrhoz könyörög értük. Lászlóffy Aladár talán még itt maradhat egy ideig (itt is maradt, valóban): „Játszani engedd még szabadon, / tiszta reménnyel: verset és hazát! / mit is keresne félig teleírt / könyvvel, lüktetõ szívvel odaát?! // Ereiben még folyók, tengerek / úsznak a messze ringatott égig. / Csillagok, tüzek adjanak neki hitet, / megtartó erõt a reménységig. // Hogy el ne veszítsük õt is..." (*Könyörgés Lászlóffy Aladárért*). A már haldokló Nagy Gáspárnak pedig testvéri szívvel kívánja: „Halálon innen és túl élj sokáig! / Maradj meg tûznek közöttünk, / te légy a tenger évszázadokon át! / Versek végtelen hullámaiban / keresd a jövõ új rokonát!" Mindenki, aki ismerte-szerette, s azok, akiknek fontos a jövõ „ebben a rettentõ világban" – gyászolják õt (*Velünk múlik az õsz*).

Madár János – fenti rokonaihoz hasonlóan – maga is rügyeket bontogató, az erkölcsi értékek védelmét vállaló, azokért küzdõ, helytálló költõ. Egyértelmû és tiszta szavaival /õ is/ a Jövõért perel. Érték- és élet-ellenes világunkban, a szellemi-lelki elsötétülés mélypontján költészetével talán õ is tud útravalót adni azoknak, akik a világosság útján szeretnének járni, s bíznak / hisznek abban, hogy küzdeni mindenkor érdemes, még ha – adott helyzetben – reménytelennek tûnik is.

Kászoni József

AZ ÉDEN ARBORÉTUMA

Bizonyára számotokra is meglepõ lesz kedves Barátaim az, ami számomra is a meglepetés erejével hatott három évvel ezelõtt, amikor egy teológiakönyvben arról olvastam, hogy a kereszténység 1000 évig nem Jézus halálára és annak kiábrázolására összpontosított, hanem valami egészen másra. Két kutató több éves munkájának eredménye volt ez a megállapítás, és annak igazolása. Szorgosan látogatták a korai templomokat, mûvészettörténészekkel beszélgettek, õsi szövegeket olvastak, és egyre inkább rá kellett döbbenniük arra, hogy Jézus holtteste egyáltalán nem volt megjelenítve sehol az elsõ évezred alatt. Ilyen templomokat ugyanis nem leletek fel sem Róma katakombáiban, sem Isztambul hatalmas katedrálisaiban, sem Törökország északkeleti részén, ahol Pál apostol tevékenykedett, sem Ravenna mozaikjaiban. Amit ezzel szemben tapasztaltak, az a Paradicsom, az Éden kiábrázolása volt. A másik nagy élmény meg az volt, hogy a Paradicsom teljesen más volt, mint a mennyország. Vagyis az élet a halál után.

Hogyan történt a Paradicsom vagy az Éden kiábrázolása a korai egyházban? Amint a hívek beléptek az õsi templomokba, egy háromszintes világegyetemben találták magukat. Az elsõ egy csillagos égbolt volt, a második egy köztes szint volt, ahol Krisztus elnökölt. Végül a harmadik a templom padlója volt, ahol az imádkozók álltak Isten kertjében a földön.

Ravennában a Galla Placidia templomban, amit 430 körül építettek, a kupolát egy belsõ kék égbolt fedi, ami arany csillagokban bõvelkedik. Ennek közepén egy egyszerû latin kereszt van. Ez alatt láthatóak a félhold alakú, félköríves falfestmények, amelyek a Paradicsomot jelképezik. Kígyózó szõlõtõkék, akantuszlevelek, a tehertõl roskadásig nehéz gyümölcsbokrok és fák díszítették a hatalmas kör alakú falfelületet. Ennek magyarázatául az szolgálhat, és a keresztények azt tanították, hogy a paradicsom, az éden mindig itt volt a földön. Ezért kezdetekben a hálaadási ima volt a liturgia legfontosabb része.

Eltelt ezer év és minden megváltozott. Ezt az eszményi állapotot követte idõszámításunk elsõ ezer évét követõen a keresztre feszített paradicsom. Mert a kereszténység I. évezredétõl a keresztre feszítés kiábrázolása elûzte a Földrõl az eszményi és kiábrázolt paradicsomi, édeni állapotokat. Az ún. Gero-keresztre Kölnben találtak rá valamikor 965 körül. Az életnagyságú szobrot tölgyfából faragták Szászországban. Szinte meztelenül mutatja be Jézust, sovány lábait feltolták, majd fura szögbe fordították. Élettelen kezei távol állnak, és fapalánkokhoz vannak szegezve. Dagadt karjait megfeszíti lefele húzó testének a súlya. Csípõje eltávolodik a kereszttõl, és felsõteste S formába roskad, míg hasa kissé kitüremkedik ágyékkötõje fölött. Csupasz feje mellére lóg. Lentrõl az arcába lehet látni a szemlélõnek. Sûrû szemöldöke alatt szemi csukva vannak. Mély sebek szántják beesett arcát.

Ez az általános kép, amely elszaporodik a XI. századtól egyre groteszkebb és véresebb formában. És természetesen felvetõdik a kérdés: mi vonta maga után ezt a változást? Miért fordulnak el a hívek a paradicsomtól, és miért koncentrálódott a figyelmük a keresztrefeszítésre és ezáltal az utolsó ítéletre is? Hogyan járhatták át a terror és a kín, a földi elkeseredés érzései a nyugati kereszténység vallásos képzetét? Íme a válasz: a Gero-keresztet a szászok leszármazottai faragták, akiket Nagy Károly római császár akaratuk ellenére keresztelt meg, egy három évtizedes terrorhadjárat után. A császár hadai ugyanis mindenkit felkoncoltak, akik ennek a kísérletnek ellenálltak. Itt nem állt meg a velük szembeni hadjárat, ugyanis megsemmisítették kegyhelyeiket, amelyek a szász életfát jelképezték, majd tízezer szászt deportáltak saját hazájukból. Erõszakra lettek tehát keresztények, aminek következtében olyan mûvészetet teremtettek, amely hûen tükrözte saját véres keresztelésüket.

Miért mondtam el mindezt? Mert úgy érzem Holicska István kiállítását szemlélve, hogy van benne valami, ami az elsõ évszázadok, évezred megjelenítését hordozza, ami arra törekedett,

hogy az Éden arborétumát a modern ember, korunk embere részére újraelevenítse. Már az a tény, hogy az idõsebb Cranach festményét úgy helyezi a középpontba, hogy abból az emberi lényeket és az állatokat is kiveszi, és csak egyet hagy meg: a növényeket, a fákat, és a folyókat, amelyeket azok szegélyeznek, azt a törekvést szolgálja, hogy figyelmünket azokra a fákra összpontosítsa, amelyekbõl több tucattal találja szembe magát a kiállítóterem falait szemlélõ. Ezek a fák méreteikre és kiábrázolásukra szinte egyformák, de mint ahogy nincs két egyforma fa, természetesen itt sem találhatunk két teljesen azonos festményt. Bár, ha sokáig szemlélõdünk, az a benyomásunk, hogy mégis, de hogy ezt a kényszerképzetünket eloszlassa, a képek oldalait sem egyformára méretezte, mert azok különbözõ oldalait variáltan más és más szögben vágta le.
Bizonyos idõ elteltével, ami, mondjuk annyi idõ, amennyi alatt ez az írás elolvasható, az embernek az is eszébe jut, amit a Teremtés történetének könyve így fogalmaz meg: „Aztán ezt mondta az Isten: növesszen a föld növényeket…(gyümölcs)fát, amely fajtájának megfelelõ gyümölcsöt terem, amelyben magva lesz a földön.” (1 Móz 1, 11) – amihez azonnal kapcsolódik egy másik fontos bibliai vers: „…fogta az Úristen az embert, és elhelyezte az Éden kertjében, hogy azt mûvelje és õrizze.” (1 Móz 2, 15) Annak ellenére is így igaz ez, hogy Holicska István az Éden kertjébõl is „számûzte” õket. Isten akarata ezzel az volt, hogy mi is együttmûködjünk vele: a teremtésben, a kultúrában, az alkotásban. Milyen jó, hogy ezt a hármast fölfedezhettük az alkotó Édenkertjének arborétumában.

Elhangzott Holicska István *Az Éden arborétuma* címû kiállításának megnyitóján, Unitárius Galéria, Budapest, 2012. április 15.

Madár János

HULLONG AZ IDÕ

Ki hagyta rám ezt a földet,
a hófehér csontoktól fekete tájat,
hogy szívemhez ér a csönd,
lélegzetvételnyi alázat?

Mintha nyelvemet vágták volna ki,
úgy nyomorítja lelkemet a szégyen,
a bennem élõsködõ gyász,
romló anygokba falazott éden.

Nincs menekvés, gyertyák remegõ
fényében siratom gyermekkorom;
kitárt tenyeremre, könyörgõ kõre
– mint a tiszta hó – száll a korom.

Hullong lassan az idõ, és a fejfák
süppedõ szememtõl áznak;
fölissza a szétszórt rögöket
a vér, gyökerek zsolozsmáznak.

Imára kulcsolom szépen a kezemet,
tekintetem fölemelem az égig,
nyugodjanak békében szívem alatt
az éjszakák végezetéig.

FEKETE GYÖNGYÖK

Arcoddal tetoválva –
hová mennek a fák?
Milyen szél ûzi õket
hogy beomlik minden

falevél? Akár a magzat,
lüktetünk huzatos
anyaméhben. Mert
megszületni sem tudunk.

Csak szemünkbõl
dõl a vér. Pirosra festi
a gyászbetûs tájat.
Félek. Fénnyel telített

füst szakad homlokunkra.
Vakfehér. Fegyelem.
Kezek, kezek. Koldushoz
könyörgõ kezek –

mivé leszünk
az éh-halál szótlanságban,
ha kettészelt énekünk
szájunkba hamvad?

VÉREMBEN MOZDULNAK

Hosszú ideig éltem a bányák
tûnõdõ fekete mélyén.
A szén belepte szívemet
a tárnák lüktetõ éjén.

Véremben mozdulnak ma is
a gyémántot lélegzõ holtak.
Gyönyörû árnyuk fénylik az idõben,
Az emlékek csöndjébe hulltak.

Mikor eljön az egyetlen éjszaka,
magammal viszem õket.
Árva arcukat cipelem,
a csontsovány temetõket.

TÜZEK ÖLELNEK

Tüzek ölelnek át éjjelente,
hajnalig virraszt a sercegõ álom.
A hús kegyetlen szagát kibírni
– megtartó földet kell találnom.

Megtartó hazát, szerelmet,
hogy ember emberre ne gyújtson
lángot. Mert a hamuhodó gyászt
eltemetni – magunkban – nem lehet,

csak átkozni a romlott világot. Mert
bûnös a föld, ahol élünk. Ahol élhetnénk
szebben. Születéstõl a halálig –
csillaghoz méltó kegyelemben.

LESZÜNK KÕ

Mintha távoli hegyek integetnének,
úgy indulnék a fölzúgó fák magasához.
Egy kihajló ág, szétnyíló szikla –
mi életet és maradék halált hoz.

Mert elfogy lassan a temetõ is,
ereinkbõl elszivárog az egyetlen éden.
A lét fényes véredénye, és leszünk kõ,
árnyék a csöndtõl morajló messziségben.

ITT ÉLÜNK

Mint a csöndtõl fölriadt szarvasok,
itt élünk a hegyek elomló szívében.
Szálfák gyönyörû lombja véd,
évszakok hamva az égen.

Közel vagy hozzám és énekelsz,
homlokod fényes kelyhe az álom.
Lehunyt szemedben az éjszakát,
az egyetlen csillagot kitalálom.

Pécsi Sándor

INDIÁN

Kattan a lakat, eldobom a kulcsot, hetven láb magasban lebegek a cédrushoz láncolva. Élve innen le nem hoztok!
Fátyol-vízesés évezredes cédrusai. Azt mondjátok, mi adtuk el nektek ezt a földet a rezervátumból, miért ittuk el az árát? Erõmû, szálloda. Aki megvette, azé a vízesés és a szent cédrusok? Indiánélet, kutyaélet. Én már könyvbõl tanultam meg, milyen az igazi indián.
Ez az utolsó próba, a nagy beavatás. Mint a puma simulok a szélben hajladozó cédruságakhoz. Szüleim beilleszkedtek a rendszerbe: baseballsapka, TV, sör. Egyszerû vidéki munkások, mint valami szomorú tehertõl, szabadulni akartak a törzsi hagyományoktól. A régi meséket, nótákat nem tõlük tanultam. A hatvanas évek sivár modernizmusa sugallta az asszimilációt. Akkor még jólét volt mifelénk, munka bõven akadt a gyárakban.
Most magam vagyok itt a magasban, lent nyüzsgés, fontoskodás. A középiskolában nem tanultam jól. Várt a hadsereg. „Ott majd embert faragnak belõled" – mondták. Aláírtam öt évet, aztán megint ötöt. Kérdezz meg egy tisztet, milyen az indián? „Lassú, lusta, olyan buta, hogy egy lottót se tud kitölteni." Egyet nem mond soha: ügyetlen. Kétbalkezes rézbõrûrõl nem hallott a nemzet tisztikara. Háromszáz méter magas rádiótorony Belgiumban, jeges vaslétra, biztosítás nélkül. Pattanj Gean, pucold meg a kábelsarukat, ez neked való! Tudod, hogy hívják a mi országunkban – nekem nem hazám – a mócsingot? Indián-gumi! Egy pohár ital elég volt, hogy törjek, zúzzak. Tíz év alatt a tizedesi rangnál nem vittem többre.
Sziréna szól, tûzoltók jönnek, kapaszkodok a szélben.
Zsebemben négyszáz dollárral, kiléptem a kaszárnyakapun egy másik életbe. A National Geographic cikkei keltették föl bennem a kíváncsiságot. Régészet, csontok, cserepek, megszólított a múlt. Faragószerszámokat vettem, és hagytam, nõjön hosszúra a szénfekete haj! Ezt nem tudtam eddig! Mennyivel nagyobb öröm egy darab cédrust faragni, dobbõrt feszíteni, mint kocsmában lökdösõdni, biliárdozni, egymás fejére sört locsolni! Gondolkozni kezdtem az életemen. Már nem kívántam a cigarettát és az italt. Már nem haragudtam a szõkékre, a kék szemûekre, mint azelõtt. Értéknek, nem testi hibának kezdtem érezni azt, hogy indián vagyok. Ez az önérzet nem megvetést, épp ellenkezõleg, tiszteletet ébresztett bennem más emberfajták iránt. Úgy sem lehetsz más, mint aki vagy. Mikor ezt megértettem, az volt a pont, hogy én – a munkásosztályból a hadsereg pöcegödrébe lecsúszó, részeges, verekedõs – meghaladtam szüleim világképét. Egy láthatatlan lépcsõn elindultam egy cél felé.
Kapaszkodok, lengek a szélben... ez beavatás... beteg a Föld. Lenn tévések kameráznak, jövés-menés. Tûzoltó darukosár emelkedik, hangszóróból repedt fazék hangon mondatfoszlányok recsegnek a szélzúgásban: Hajtsa végre az utasításokat... hamarosan kivágják a fát... életveszélyben van. Oda se nézek. Közelítenek. Azt akarja, hogy bemásszak a kosárba? Nem!
És léptem tovább, fölfelé a láthatatlan lépcsõn. Bepillantottam a múltba, amelyet szüleim keserûségükben felejteni akartak. Megismertem a Gyógyítót, és mint olvadt arany ömlött ereimben a felismerés érzése: Van egy igazi világ, amit nem képernyõkre vetítenek. Kimustrált lakókocsiban élt az erdõben. Így magyarázott nekem: Ez az ország szabadnak képzeli magát, valójában a butaság diktatúrája. Megtapasztaltam. Az elsõ éves egyetemi csoportunkban senki sem tudta, mennyi hatszor hat. Ragadt rám a régészet, a kémia, az etnográfia. Egy középosztálybéli srác gúnyosan célzott rá, hogy az állam pénzén, ingyen tanulok. Nem repült a berendezés, csak föltéptem az ingem: Nézd ezeket az égési sebeket, és ezt itt gránátszilánk. Fizettem én eleget ennek a szemét rendszernek! De nem haragudtam rá, már más voltam, mint azelõtt.

Megint közelít a darukosár, lengek a szélben. Milyen nótát fújjak ezen a csontsípon, hogy ne halljam: Azonnal hajtsa végre az utasítást... engedje, hogy a darukosárba segítsük... ellenkezés esetén kénytelenek leszünk kényszerítõ intézkedést foganatosítani.
Úsznak a cédruságak a kavargó szélben.
Léptem a láthatatlan lépcsõn. A faragás és a néprajz volt a mindenem. Alkotás és tudomány, mint bélzsinegre a türkiz-gyöngyöket, úgy fûzték napjaimat. Depresszió, unalom, mintha soha nem ismertem volna õket. Tudtam már, mit akarok kezdeni az élettel. Ezt hol tanítják? Fehérek, feketék, a legnagyobb hiba, hogy az életetekkel nem tudtok mit kezdeni.
Megint itt a darukosár. Hangfoszlányok a szélzúgásban: Utolsó figyelmeztetés... amennyiben nem hajtja végre az utasítást, illetéktelen fán tartózkodásának következménye... az erõmûtársaság szerzõdésének vonatkozó cikkelye értelmében… Fújom a sípot, régi szomorú nóta. Megint közelít a kosár, hidegvágó fogót hoznak, hogy elvágják a láncot. Kisebb dulakodás. Kapaszkodok, mint a vadmacska, leng az ág, elrúgom az egyenruhást. Szerencsétlen, csak a munkáját végzi, õ be van kötve, lenn szirénázás, nyüzsgés. Élve innen le nem hoztok!
A Gyógyító Columbus elõtti indián próféciába avatott be. Emlékszem minden szavára, tudom a helyem az ezeréves tervben. Egy kis vörös hangyára nagy dolgot bízott a Teremtõ.

Pesti Sándor

NEMZETI IDENTITÁS ÉS NEMZETI ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS A GLOBALIZÁLT VILÁGBAN

Nagyon úgy tûnik, hogy a globalizálódó világról, az egységesülõ Európáról és a multikulturalizmus üdvös voltáról szóló minden hangzatos szólam ellenére a világban – és azon belül Európában – hosszú távon is elsõsorban a nemzetállami érdekek határozzák meg a politikát, és az emberek nagy részének gondolkodását továbbra is erõsen befolyásolja a mélyen megélt nemzeti önazonosság-tudat. A két dolog pedig nyilván nem független egymástól. Hisz ily módon jó eséllyel már a politikai – és az egyéb – elitek rekrutációja során döntõen olyan emberek kerülnek meghatározó pozícióba, akik számára cselekvésük, döntéseik során a nemzeti érdek érvényesítése a legfontosabb, minden mást háttérbe szorító szempont. Másrészt a demokratikus politikai rendszerekben a választók nagy része is ezt várja el tõlük.

Az egészséges identitású embereknél szerte a világban szervesen épül egymásra a szûk család, a tágabb lakókörnyezet és a nemzet iránt érzett szolidaritás, összetartozás-tudat. Akkor is így van ez, ha természetesen tudjuk, hogy sok szempontból mást jelent a nemzettudat Európában, Amerikában, Afrikában és mondjuk Kínában.

Ha a világban zajló jelenlegi eseményeket, folyamatokat szemléljük, szintén azt látjuk, hogy az egyes nemzetállamok – nagyságuk, erejük, befolyásuk függvényében – hatalmas erõfeszítéseket tesznek saját nemzeti érdekeik érvényesítése érdekében, olykor bizony az eszközökben sem válogatva. Érdemes megfigyelni, hogy az Amerikai Egyesült Államok, amely túlfogyasztásával, bankárjai kapzsiságával és mesterségesen felfújt ingatlanpiacával az egész válságot generálta, és amelynek GDP-arányos államadóssága magasabb, mint az eurózónáé – ráadásul jelentõs részben a külföld által finanszírozott –, miként próbálja rátolni a világválságért viselt fõ felelõsséget Európára, cinkosan összekacsintva a három amerikai érdekeltségû hitelminõsítõ cég kartelljével. Úgy tûnik, hogy ezen törekvése nem is eredménytelen, és egyre inkább nemcsak a válságért viselt felelõsség, hanem magának a válságnak a centruma is Európába helyezõdik át. Ennek pedig jelentõs részben épp az az oka, hogy Európa továbbra is nemzetállamok közössége, ahol – minden szépen hangzó, az egység elmélyítésérõl és a szolidaritásról szóló nyilatkozat ellenére – továbbra is a sokszor egymás rovására érvényesülõ nemzetállami érdek az elsõdleges. (Fontos lenne tehát a nagyobb összefogás, nem is elsõsorban az Egyesült Államok ellen, hanem a globális piacok egyre nagyobb, senki által nem legitimált, kevesek érdekeit szolgáló hatalmával szemben, ez azonban nem jelentené feltétlenül a nemzetállami szuverenitás korlátozását.)

Jól látszik, hogy az euró fõ – sokak szerint egyetlen – nyertese, az exportvilágbajnok Németország miként tesz szert egyre meghatározóbb befolyásra (nem csupán az eurózónában, hanem az egész unióban), miként érvényesíti egyre nagyobb hatékonysággal a német nemzeti érdekeket a kontinensen. Mind többen beszélnek ma már Európa germanizálásáról.

És az is jól látszik, hogy miként próbálja ezzel szemben egyre kétségbeesettebben érvényesíteni a saját nemzeti érdekeit Franciaország, még kétségbeesettebben a kisebb és gazdaságilag gyengébb tagállamok, és a legkétségbeesettebben a teljesen perifériára szoruló Anglia. A sok közös érdek ellenére szûkebb régiónkban, Kelet-Közép-Európában szintén zajlik a nemzetállamok küzdelme a befektetõkért, a piacokért, a befolyásért, a nemzeti-etnikai kisebbségek jogaiért.

Ebben a külsõ környezetben kell nekünk, magyaroknak is helytállnunk, és mindent megtennünk nemzeti érdekeink minél hatékonyabb érvényesítéséért. Ennek pedig fundamentális alapja egy olyan politikai közösség, amelynek tagjai mélyen megélik nemzeti identitásukat, erõs bennük a nemzeti összetartozás-tudat, büszkék múltjukra, hagyományaikra, anyanyelvükre, magyarságukra. Nem értek egyet azzal a véleménnyel, hogy elegendõ csupán a spontán folyamatokra

bízni magunkat, hogy magyarságának megélése mindenkinek kizárólag a magánügye, és e téren az államnak, a kormányoknak, a politikusoknak semmi tennivalója nincs. Úgy vélem, a család, az iskola és a civil egyesületek mellett minden magyar kormánynak is elsõrendû feladata a nemzeti múlt, a nemzeti hagyományok, a nemzeti kultúra ápolása, ezáltal a nemzeti identitás ébrentartása, lehetõség szerinti elmélyítése a felnövekvõ új generációkban.
Külön kiemelném a tágabban értelmezett kultúra részének tekinthetõ sport, azon belül is a csapatsportok, és mindenekelõtt a legnépszerûbb labdarúgás meghatározó szerepét e téren. Németországban például sokan tartják – az 1954-es VB-gyõzelmet követõen – újabb korszakhatárnak a 2006-os labdarúgó világbajnokság németországi megrendezését, és azon a német válogatott sikeres szereplését a német nemzeti identitás megerõsödése, és nyílt, büszke felvállalása szempontjából. De utalhatunk ezzel kapcsolatban azon szlovák elemzésekre is, amelyek a „szlovák csoda" okai között – természetesen a meghozott gazdaságpolitikai intézkedések mellett – a jégkorong-válogatott 2002-es világbajnoki gyõzelmét is megemlítik. Tudomásul kell venni, hogy napjainkban számos baloldali gondolkodású ember, vagy tudatos ideológiával, értékpreferenciával nem rendelkezõ, ún. „egyszerû ember" nemzeti érzéseit a sportsikerek sokkal inkább képesek elõhívni, mint a nemzeti múlt, a nemzeti kultúra bármily nagyszerû tradíciói, szimbólumai. Népegészségügyi jelentõsége mellett ezért is üdvözlendõ a látványsportok számára juttatott jelentõs összegû adókedvezmény.
Természetesen e téren is óvakodni kell a túl erõszakos, túl didaktikus és anakronisztikus módszerektõl, minél kevesebben érezzék úgy, hogy felülrõl, erõvel akarják „beléjük verni" a magyarságtudatot. Szintén komoly felelõssége van a politikának abban, hogy az emberek pozitív élményként éljék meg magyarságukat, és ez ne irányuljon más nemzetek, államok, etnikai kisebbségek ellen.
A rendszerváltás óta eltelt idõszak – egyébként korántsem meglepõ – tapasztalata számomra, hogy a jobboldali kormányok sokkal többet tettek ezen célok elérése érdekében, mint a baloldaliak. Ennek ellenére nem tartom szerencsésnek a jobboldal vezetõ erejének olyan gesztusait, megnyilvánulásait, mint a kokárda kitûzésére való felhívás a 2002-es kampányban, a „haza nem lehet ellenzékben", vagy „a baloldal, ha csak teheti, ráront a nemzetre" típusú, nehezen értelmezhetõ állítások, illetve a nemzeti oldal gyakori hangsúlyozása a jobboldal önidentifikációjaként. Nem kell túl nagy rosszindulat ahhoz, hogy kirekesztõként értelmezzük ezen megnyilvánulásokat.
Annál is inkább így gondolom ezt, mert az utóbbi idõben a baloldalon is vannak biztató jelek e téren. Mind több vezetõ MSZP-s politikus, programalkotásban résztvevõ személy és párthoz kötõdõ értelmiségi hangsúlyozza, hogy a pártnak „nemzetibb jelleget" kell öltenie, programjában, retorikájában is hangsúlyosabban kell megjelenítenie a nemzeti problematikát, és változtatnia kell a határon túli magyarsághoz való viszonyán. Ez utóbbi tükrözõdött az egyszerûsített honosításról szóló törvény megszavazásában is. Több jel mutat arra, hogy a párt – már nem a Kádár-korszakban politikussá szocializálódott – fiatalabb vezetõi a nemzeti érdekérvényesítést is másképpen képzelik el, mint moszkovita elõdeik. (Ennek bizonyos jelei – bár felemás, minden stratégiai gondolkodást nélkülözõ módon – már a Gyurcsány-korszakban is megfigyelhetõek voltak.) Szintén bizakodásra ad okot, hogy a – némi leegyszerûsítéssel – SZDSZ helyére lépett LMP-nek alapvetõen más a nemzetfelfogása, a nemzethez való viszonya, mint a liberális pártnak. Elismerem, roppant nehéz feladat egy olyan, relatíve kis országnak, mint hazánk, a nemzeti érdekérvényesítés terén megtalálni az arany középutat a „merjünk kicsik lenni" szervilis mentalitás Skyllája, és a „köhög a bolha, de nincs hozzá tüdeje" típusú, egyszerre kontraproduktív és mosolyt fakasztó kivagyiság Carybdise között. Szemmel láthatóan a jelenlegi kormány is küzd ezzel.
Az nem vitatható, hogy a kormányzat és a kormánypártok meghatározó politikusai magyarságukat mélyen megélõ emberek, akik számára közéleti politikai tevékenységük során mindennél fontosabb a nemzet érdekeinek hatékony képviselete. Ami a magyarságpolitikát, a határon túli magyar közösségek érdekeinek képviseletét illeti, e téren nem érheti kritika a kormányt.

Rögtön a választások után megszületett az egyszerûsített honosításról, valamint a nemzeti összetartozásról szóló törvény, újjáéledt a MÁÉRT, létrejött a Diaszpóra Tanács, a Nemzetpolitikai Kutatóintézet, és a minap fogadták el az új nemzetpolitikai stratégiát. A magyar kormány határozott fellépése akadályozta meg a vajdasági magyarság kollektív bûnössé nyilvánítását, a restitúció során történõ diszkriminálását. Mindezt úgy sikerült végrehajtani, hogy közben nem romlott az érintett országokkal való viszonyunk sem (igaz, hogy a szlovákokkal nem is javult, de ez alapvetõen nem rajtunk múlik).

Nem ilyen egyértelmûen pozitív a kép a nyugati nagyhatalmakhoz, a nemzetközi szervezetekhez és a multinacionális vállalatokhoz fûzõdõ viszony vonatkozásában. Egyre több jel mutat arra, hogy ezen a téren túlbecsülte erejét a kormány. Különösen a stílus és a módszer tekintetében lett volna ajánlatos a nagyobb körültekintés, a nagyobb szerénység. A gazdasági szabadságharcot, a bankok elleni háborút nem harsányan meghirdetni kell, hanem csendesen, szívósan, a realitások talaján állva megvívni. Hasonló válsághelyzetekben bizonyos keretek között elengedhetetlen a rögtönzés, a nem „tankönyvízû", unortodox megoldások keresése (már csak azért is, mert a jelenlegi válság nem egy, eddig a közgazdasági tankönyvekben megkérdõjelezhetetlennek tartott axiómát cáfolt meg), itt is fontos azonban a mérték, illetve a kommunikáció.

A bankadó és a különadók jogosságát nehéz lenne vitatni. A végtörlesztés azonban már úgy tûnik, hogy – minden jó szándék ellenére – több kárt okozott a magyar társadalom egészének, mint amekkora hasznot hajtott. A kötelezõ magánnyugdíj-pénztárakban rejlõ komoly kockázatok hangsúlyozása is teljesen jogos volt. Szerencsésebb lett volna azonban az átlagember számára is könnyen megérthetõ, racionális érveléssel az önkéntes visszalépésre buzdítani az embereket (esetleg indirekt anyagi ösztönzõket is igénybe véve), mint sokszor vulgármarxista érveléssel, a jogállamtól idegen módszerekkel, erõszakkal államosítani azokat. A hiányzó bevételeket pedig pótolni lehetett volna a progresszív, többkulcsos jövedelemadóval, valamint a vagyonadóval, melyek meggyõzõdésem szerint a nemzeti érdeket, a társadalmi igazságosságot szolgálnák.

A felkérõ levél véleményünket kéri az elõttünk álló társadalmi-politikai kihívásokról is. Idõ hiányában erre részletesebben már nincs módom kitérni, így csak annyit jegyeznék meg, hogy nézetem szerint a következõ évek-évtizedek két legsúlyosabb – lényegében a társadalom minden alrendszerére kiható – problémája Magyarországon a drasztikus népességfogyás és a romaproblematika. Reményeim szerint a konferencia más elõadói részletesebben is foglalkoznak ezen kérdésekkel.

Elhangzott a *Haza és haladás* címû konferencián az Országház Felsõházi termében, 2011. december 2-án.

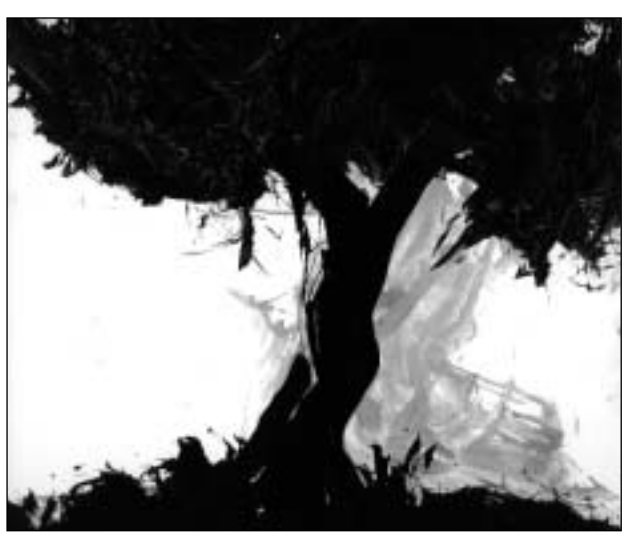

Pécsi Sándor

SZÉTH

Sötét nép voltunk: emberevõk
Testvérem hozott ki minket
A gonoszságból
Szántani, vetni tanított, játszani hárfán
Mérni a csillagok szerkesztette idõt
Testvérem szép, én torzszülött vagyok
Istenember testvérpár: nõvérünk és õ
Kormányozták a szépek boldog
Birodalmát
Hetvenkét torz cimborámmal
Kecskebõr tömlõkbõl vedelünk
Kikötõkben
Szidjuk a kormányost,
Régen jobb világ volt
Taszítsuk le! Minek nekünk az égi rend?
De istenemberhez nyúlni ki mer?
Vére átok, egy isten tekintetét
A torz elbírni képtelen
Cselt eszeltem: nem kell õt érinteni
Testérõl titokban mértéket veszünk
Egy asztalos istenember formájú, fedeles
Csónak-koporsó szekrényt faragjon
Hívjuk lakomára õt és játszunk
Ki tud bebújni ebbe a ládába?
Hetvenkét torz cimbora kipróbálja
Egyikre sem illik
Aztán testvérem mosolyogva belép
Gyorsan rácsapjuk a fedelet
Ólommal lezárjuk a koporsót
És a szent folyamba dobjuk
Legyen a szent víz a gyilkos
Így lettem én a kormányos
Sötét nép vagyunk: emberevõk
Pusztában vadat ûzve tetembe botlok
Testvérem, partra vetett a szent folyam
Hát nem szabadulok tõled?
Belérúgok, kirántom réztõrömet
Tizennégy darabba szabdalom
És a pusztában szétszórom
Átok: istenvér kezemen
Nõvérünk összegyûjti, összeilleszti
Tagjait varázsfûvel dörzsöli
Fehér pólyákba göngyöli õt
Testvérem a harmadik napon életre kel
Tekintete komor, nem kíván
Vezetni minket
Így lett õ a Holtak Birodalmában
Uralkodó
De az élõket most is én hajszolom
Rühes kutya vagyok
Elhullott tetemekrõl rágom a foszló húst
Sivatagban üvöltök a vakító Holdba
Habzik a szájam,
Kóborlok szeméthalmokon
Templomfalakra szörnyû ábrákat
Mázolok
Hegyi kolostorokat lerombolok
Szent könyveket kiszórok, elégetek
Piactéren nagy röhögés
Apácák, szerzetesek parancsolom:
Szegjétek meg a szüzességet
A folyókba mérget engedek
A boldog istenkirályságokat
Szétszaggatom
Enyém a rossz hír, enyém a piac
Mit nõvérünk mindig összeilleszt
Azt én mindig újra szétszabdalom

Székely András Bertalan

KETTÕS HÛSÉGBEN

Vannak emberek, akiknek megadatott, hogy jóval megelõzzék a saját korukat. A ma ünnepelt Tököly-Popovics Száva (korabeli magyar keresztnév-fordítással: Sebõ) vonatkozásában már a Tököliánum megalapításának századik évfordulóján megállapították Újvidéken, hogy nagy mûveltségével fél évszázaddal megelõzte a kortársait. Adódott is ebbõl konfliktusa elég, de mindez nem kérdõjelezi meg az eszméi, elképzelései helyességét. Az életmû néhány olyan vonatkozására irányítanám rá a figyelmet, amelyeket mi, mai szerbek és magyarok a kapcsolatainkban példaként a szemünk elõtt tarthatunk.

A Popovics-család még az 1400-as években költözött Magyarországra, és a Csepel-szigeti Tökölön telepedett le, innen kapta késõbb a Tököly nevet. Az elsõ ismert tagja, Popovics Jován részt vett Budavár gyõzelmes ostromában, a vitézsége elismeréséül az Arad környéki szerb határõrség kapitányává nevezték ki, egyben nemesi címet is kapott. Nevéhez fûzõdik Arad legrégebbi épületének, az ottani Rácz-fertály városrész Szerb terén álló, Szent Péternek és Pálnak szentelt ortodox templomnak az alapítása. Dédunokája a helyõrség parancsnokaként, a zentai csata elõtt a törökök mozgásáról vitte a hírt Savoyai Jenõnek, hozzájárulva ezzel a gyõzelemhez.

Szeretném aláhúzni, hogy a török elõl befogadást nyert magyarországi szerbség évszázadokig olyan királyi privilégiumokat élvezett, amelyek a Határõrvidék egyfajta területi és a görögkeleti egyház vallási autonómiáját, széles körû önkormányzatiságot és a szabad vallásgyakorlatot biztosították a számukra. Tudjuk azt is, hogy Buda országos kormányzati központként, Pest pedig mint regionális és kulturális centrum fontos helyszíne volt a szerb polgári és nemzeti ébredésnek. A tömbben élõ tabáni közösségük kézmûvesei, szõlõmûvelõi mellett, hivatalnokokat is adott a kormányszervek, a városi magisztrátus és a görögkeleti püspökség számára, de az újonnan alakult szerb fejedelemség államigazgatása is gazdagodott budai szakemberekkel. A pesti kereskedõréteg egytizede balkáni szerb eredetû volt a XIX. század elsõ felében – olvasható Ress Imre dolgozatában. A Magyar Tudós Társaság megalapítása kimutathatóan ösztönözte az itteni szerbséget a nemzetiségük hasonló felemelkedését szolgáló Matica Srpska létrehozására Pesten 1826-ban, amely épp eme épületnek az elõdjében székelt sokáig.

Tököly Száva életmûvében a legfontosabbnak talán azt érzem, hogy lehet úgy a népünk javát szolgálnunk, hogy egyben hûek vagyunk a közös hazához, és szorgalmazzuk a velünk együtt élõ többséggel vagy kisebbséggel az együttmûködést. A magyarországi szerbség elsõ jogtudósa, a pesti egyetemen szerzett oklevelének, majd a doktorátusának az aradi megvédése után Csanád vármegye aljegyzõje lett. 1790-ben a temesvári szerb nemzeti – egyházi és politikai – kongresszuson nemességi képviselõ, az ellenzék meghatározó alakjaként szót emelt a korábban említett közösségi jogok törvénybe iktatása mellett. A magyarsággal való kiegyezést szorgalmazta tehát, és ellenszegült ama császári szirénhangoknak, hogy szakítsák ki a Temesi Bánságot Magyarország testébõl. Kettõs hûségét kortársai is nagyra értékelték. 1792-tõl a magyar udvari kancellária fõtitkára, az 1800. évi nemesi felkelésben az aradi ezred parancsnoka, az 1802-iki országgyûlésben pedig a magyar alkotmány védelmezõje volt.

Hungarus tudatával tehát jól megfért a szerb közösségével való megkérdõjelezhetetlen azonosulás. 1801-ben visszavonul az állami hivatalból. Néhány év múlva lefordítja Watson *Rómaiak Spanyolországban* címû könyvét, amelynek elõszavában a szerb állam megújításának a programját írja le. Erõs társadalmi elit létrehozásának a tervét vázolja fel, amely népét az európai vérkeringésbe kapcsolhatná be. Független és dúsgazdag emberként jövedelme jelentõs részét szegény, de tehetséges diákok és egyetemisták iskoláztatására fordította. Nem részletezem a Tököliánum történetét, de az itt mûködõ Szerb Intézet és mai rendezvénye a bizonyíték arra, hogy máig élõ mindannak a hatása, amit Tököly mecénásként, tudománypártolóként, mûgyûjtõ-

ként megalapozott. Nagy mûveltségû, hat nyelven beszélõ értelmiségi volt, a késõbb Újvidékre költözött Szerb Matica elsõ vezetõje. Ahogy néhai Vujicsics Sztoján barátom könyvébõl kiderül, a Tököliánum késõbbi több mint 400 – fõként szerb – diplomásának a kiképzési feltételeit nagyrészt az õ mecenatúrája teremtette meg.
Mi magyarok és szerbek, a két nép kulturális közeledésének, a közös érdekek érvényesítésének az elkötelezett hívét, küzdõjét is tisztelhetjük benne. A pesti Matica „beszedái", zenei kísérettel egybekötött felolvasóestjei a nyilvánosan demonstrált magyar-szerb egyetértés jegyében zajlottak. Adakozásai nemcsak szerb, hanem magyar célokra is jelentõsek voltak, hisz fontosnak érezte a debreceni Református Kollégium vagy a Magyar Tudományos Akadémia támogatását is. Jókai Mór, Toldy Ferenc és Podmaniczky Frigyes jelenléte a Matica születésének 100. évfordulóján, Újvidéken is a magyarság tiszteletét fejezte ki az életmûve iránt.
Kevermesi és vizesi Tököly Száva tehát két nép hû fia volt – hasonlóképpen a XX. századi szlovén Pável Ágostonhoz –, ünnepeljük tehát a személyében, két és fél évszázad után az áldozatkész szerbet és a jó magyar hazafit.

Elhangzott a budapesti Tökölianumban, 2011. november 25-én, a *Tököly Száva és kora a mai tudomány tükrében* c. nemzetközi konferencia üdvözlõ beszédeként

Bence Lajos

MIKSZÁTH

Mikszáth Rogáskában nyaral.
Itt nyaralt a Vén Palóc,
utolsó tíz évének nyarait
töltve, ma már csak emlékezetben
élõ magyar tölgy árnyékában,
s reggeltõl napestig itta
a nagyfröccsöket, pipázgatott,
s közben nagyokat
aludt, egy-egy cselédlány
kacagására felhorkanva,
vagy a leégett pipa maró
gõzére ébredt, rendelt még
a Hotel Palastból egy korsóval.
Orvosa írja róla:
rettenetesen útálta
a vizet, a fürdõvárosba,
Rohicsra (ma: Rogaška Slatina)
annak nyugalma vonzotta,
a monarchia zsivaja elõl
menekült ide, a tátrai nyaralók
szanatórium-szaga, tele vérbajos
Habsburggal, riasztotta
a nagy palóczot,
meg a parlament
is közben megtelt dzsentrivel,
nemeskedõ barommal…
A nemjójukat!
Így sóhajtott fel, ha álmából
estebéd idején szólította
a fõpincért, mint ki nehéz
parlamenti vita kellõs
közepén leledzik.
Ilyenkor vacsora helyett
egy pohár helyi, laskói
sörrel is beérte.
De leginkább csak fröccsözött,
a toll, az írás – legfeljebb
levél, egy-két vázlat a Jókai-
könyvhöz – más egyéb
csak ritkán került elõ
a gyér, nagyon is paraszti
öltözködésû íróember poggyászából,
mint eresz alá számûzött,
fenésre használt kaszakõ
az aratógépek elterjedése után,
elfeledve, miként a kézi
„kenyérgáz” meghajtású,
csípõt, derekat formáló,
õs-fitnesz szerszám,
a kasza…

VÁRNÁL

Egyre kevesebbszer
kapcsolod
ki a mobilod újabban,
mintha valami sürgõs
hívást várnál, távoli
esetleg égi
üzenetet valakitõl,
valamirõl.
(Szó ne érje a ház elejét!)
Mintha – jó vagy
rossz hírt – várnál,
végtére nem mindegy?

Mintha hirtelen jött,
felkínált adományról,
szavakkal alig
kifejezhetõ: égi jel,
suttogó remény,
szavahihetõ száj által
közvetítendõ kód,
a pillanat ezredmásod-
percében megvalósuló
csodára várnál.
Mintha.

Szlafkay Attila

MEBARKA, A SZOBRÁSZ

A szobrász éjszakákon át tervezgetett, és minden nap újrakezdte szobrát.
Elsõ nap ki se ment a mûteremből. Meg volt gyõzõdve róla, hogy a külsõ hatások befolyásolhatják, még ki is zökkenthetik az elképzelt tervébõl. Elég, ha találkozik valakivel, vagy ha nem találkozik senkivel. Ha észreveszi egy idegen, vagy nem köszön rá egy ismerõs.
Elõkaparta a megmaradt száraz agyagot, és átnedvesítve megpróbálta gyúrni. Az anyag szelíden engedelmeskedett, s a szobrász formálni kezdte: az emberformát. A lábak egész jól sikerültek, de a fej sehogy sem illett hozzá. Egy adott pillanatban a szobrász már érezte, hogy az agyag szoborra hasonlít. Ám belül valami szánalmas ízû édesség kerítgette hatalmába. Fogta a szobrot, és szétzúzta munkáját.
Második nap telefonon egy kohót rendelt. Aztán lerajzolta az elképzelt szobor tervét. Ez már jobban sikerült. Mire meghozták a kohót, éj lett, és a szobrász belefáradt a várakozásba.
Harmadik nap egy újsághirdetést adott fel: „Ép testû, egészséges gondolkodású egyént modellként alkalmaznék”. Még aznap rengetegen jelentkeztek. De a szobrász egyiket sem találta egészen megfelelõnek. Nyugtalanul feküdt le megtérni.
Valakit mégis alkalmasnak vélt. Megkérte az illetõt, hogy vegyen fel valami teljesen szokatlan helyzetet. Õ még egy kicsit igazított rajta. Ekkor érezte, hogy megtestesített elképzelését látja. S hogy véletlenül se hibázza el, lefényképezte a mûvet. Most suhant át agyán, hogy még tökéletesebb is lehetne a szobor. Mondjuk, ha kissé átszellemülne a modell – legalább addig, amíg õ ránéz. Ezért fölkérte, hogy lépjen be a kohóba. A modell meggyõzésszerûen követte mestere utasításait, cseppet sem habozott. Amikor kiemelték, valódi mû volt, nyoma sem látszott az életnek. Azt mondták, arcán az elgyötört kín Krisztusra emlékeztetett. Itt megszakadt a vízió. Így született meg a véletlen szobra.
A szobrász arcára napról napra egyre több és mélyebb barázdák rajzolódtak. Fojtogatta a határidõ. Vasárnap megszokott helyén ült. Amikor… amikor tekintete a tükörbe tévedt. Megpillantotta azt a pozíciót, ami idõk óta hajszolta. Agyagot gyúrt, és megformálta önmagát.
Másnap megtépett fáradtság béklyózta. Megszállottan nézte magát és mûveinek tükörképét a tükörben. Váratlanul megmozdult egy szobor, és kérte mesterét, hogy õ már messze-híres, több díjat nyert, és úgy érzi, feltétlenül tartozik vele, hogy a szülõanyja támaszkodjon ezentúl õrá. Hiszen rengeteget gyötörte õ is a mestert, amíg megformázta. A kezét nyújtotta, és megindult felé. Aztán megszakadt a vízió.
Reggel a szobrász nem emlékezett, hogy a Danaida szobra volt-e vagy a Gondolkodó? Hosszas visszaidézés, tépelõdés után mégis a Gondolkodót látta élesebben maga elõtt. Tehát õ volt – vagyis én voltam – állapította meg erõs meggyõzõdéssel.
A következõ nap mély kikristályosodás útjai bizseregtek egész lényében. Mebarka elindult, és leszállította a megrendelt alkotást. A határidõ nem szenvedett csorbát.

Rudaš Jutka

„SORSESEMÉNY” ÉS TÖRTÉNELMI TAPASZTALAT

Göncz László *Kálvária* címû regényét egy ajánlással vezeti be, mely fontos szerepet tölt be a mû értelmezésében: „Könyvemet a 20. században faji, nemzeti és ideológiai okok miatt meghurcolt emberek emlékének és különösen a fiataloknak ajánlom.” A történeti emlékezetnek és a történelemtudatnak fontos kulturális funkciója van; nemcsak identitást formál, hanem létrehoz(hat) etikai dimenziót is. A regény az etikumot a szövegtér szellemi közremûködésével kívánja megvalósítani, tudniillik részesíteni kíván a személyes és a kollektív emlékezetben, valamint a múltnak a történelemtudat általi megjelenítésében. A történeti emlékezetet általában mindig a magunk és mások léte, a sajátság és az idegenség közötti asszimetrikus viszony teszi békétlenné, és konfliktusokkal terheli – mondja Jörgen Rüsen a *Történeti gondolkodás a kultúraközi diskurzusban* címû nagyszabású tanulmányában.[1] Az elmúlt idõszak összegyûjtött tapasztalati kincsét és ezek értelemképzõ elsajátítását nemcsak forrásdokumentum értékûvé váltja Göncz László, hanem a dokumentumok bizonyítóerejét megcélozva, kreatívan fikciós térként artikulálja és formálja.

A szövegtér lineáris cselekménysza mentén pontosan meghatározza a helyet és az idõt, ahol és amikor a történet játszódik: a valamikori zalai város, Alsólendva (a mai Lendva) – szûkebb és tágabb régiójával, a II. világháború évei alatt, pontosabban 1943 õszétõl 1945 tavaszáig. A tudományos történetírás relációjában rajzol fiktív történeti képet, melyet értékszempontok alapján értelmezetten juttat érvényre. Ez az idõperspektíva a múltat a jelenre, a jelen közvetítésével pedig a jövõre vonatkoztatja.

A történeti tapasztalat súlya és jelentõsége a mû három kulcsfigurájának mikrotörténetén, illetve sorstragédiáján keresztül ad képet Közép-Kelet-Európa kvázi-történelmérõl. Varga Péter lendvai magyar polgári családból származó fiú, 20 éves körüli jogtanhallgató, Klein Berta zsidó leány, gimnazista Nagykanizsán, és a hívei kedvéért magyarul is megtanuló szlovén plébános, Gábor Dávid tragikus sorsa hatja át e regény történelmi narratíváját. Így lesznek a 12 fejezetbõl álló regény – a narrátor által elmondott – történeteinek kulcsfogalmai a történelem, az antiszemitizmus, az identitás és a szerelem.

„Tudományként a történetírás arra kötelezi el magát, hogy interszubjektív érvénnyel hajtja végre a múltnak a relativitás és különbözés történeti képzõdményeiben való értelmezõ elsajátítását.” Göncz László történészként természetesen ezen aspektust is erõsen érvényesíti mûvében, mégis, ahogy azt az olvasóknak a könyv második mottójában írja: „a regény tartalmát tényleges életképek sokasága alkotja, azonban minden hasonlóság vagy összefüggés a véletlen eredménye, hiszen fikcióról van szó”. A kortárs regényekben a fikció és a valóság nem alkotnak ontológiai ellentétet, mégis az az olvasó/befogadó, aki egy kicsit is tájékozott Lendva térség történelmében, az a „fiktív” lelkészben a „valós” Halász Dániel lelkész igaz történetét is beleolvashatja. Tehát az interszubjektív/történelmi, valamint a szubjektív/irodalmi/fikciós élmény „harmonius discord”-jairól van itt szó, ami egyúttal izgalmassá és titokzatossá teszi a mûvet. A döntõ elbeszélõi üzenet ebben az összefüggésben az, illetve a cselekményesítés módja és a nézõpont úgy ragadható meg, hogy a szerzõ olyan irodalmi struktúrát illeszt a múltra, és vetít a jelenre, amely szinte ars poeticává sûrûsödik az alábbi két passzusban: „Be kell látnunk, hogy ilyen vidéken, ahol több nemzet él együtt, a különbözõ politikai eseményeket másképpen éljük meg. Ami önöknek felszabadulás és öröm, az másoknak akár megszállást és bánatot jelenthet. És ez fordítva is igaz.” (14. o.)

Avagy: „A különbözõ vérmérsékletû és végzettségû emberek, valamint a professzor beszélgetésébõl hamar leszûrte, hogy a tekintélyes tanárember rendkívül becsületes emberteremtés. Teljes mértékben a békés megoldások, a párbeszéd híve. Szláv érzelme megnyilvánult,

rajongóan beszélt a szlovén vidékekrõl, ahová rendszeresen utazott, valamint a szülõföldjérõl, azonban a magyar kultúra és Magyarország iránt is korrekt magatartást tanúsított. Péternek nagyon megtetszett a jelleme, mivel akkoriban a másságot tisztelõ és egyben a hazát szeretõ magatartásformát egy személyen belül alig lehetett tapasztalni. Hozzá is nagyon közel volt az ilyen jellem. A 20. század közép-európai eseményei éppen ilyen beállítottságú emberek formálódását tették a legtöbbször lehetetlenné, akikre a leginkább szükség lett volna. Helyettük sajnos találkozunk minden nemzetben éppen elég elvetemült, kisebb-nagyobb gaztettekre hajlamos emberfajtával." (54. o.)

A regény fõ axiómaként egy kulturálisan és nemzetiségileg vegyes területen a nyitott paradigmát hangoztatja, a másság teljes elfogadásának intencióját. Miközben a szövegteret mindvégig a sátáni tangó, vagy a félelmetesen szörnyû miliõ, a háború érthetetlen káosza és a gonosz erõk mozgatják, a szereplõk az összes mellékszereplõvel együtt mind messze állnak a gonosztól. Az implikált szerzõ, illetve a mû immanens narrátora tudatosan(?) a jót láttatja az emberekben, az együttélés igazán pozitív emberi példáit mutatja föl a vészterhes idõszakban. Így lesz „ember" az ízigvérig nyilasnak mutatkozó magyar csendõr, a koncentrációs táborban az SS-hadnagy, a szlovén kommunistának látszó Olga stb. Ennek a célzatos perspektívának a megrajzolása dekonstruálja a kollektív bûnösség kategóriáját, és kategorikusan kimondani véli, hogy nincs ilyen. A *Kálvária* az emberekben a jót láttatja, vagy ahogy errõl Hannah Arendt ír, aki számára a rossz sohasem „radikális", hanem csak szélsõséges, és nem birtokol sem mélységet, sem valamiféle démoni dimenziót. „A rossz azért tudja elfoglalni és tönkretenni az egész világot, mert a felszínen nõ, mint a gomba. […] Azért száll szembe, ahogyan mondtam, a gondolkodással/gondolattal, mert a gondolat a mélységet próbálja elérni, a gyökerekig akar lehatolni, és abban a pillanatban, mikor a rosszat keresi, frusztrálódik, mert a mélységben/mélyben nem talál semmit. Ez a rossz »banalitása« […] csak a jónak van mélysége, és csak a jó tud teljes lenni."

Épp a jónak a mélysége sûrûsödik a regény szereplõinek monológjában; Varga Péter egyik gondolatmenete ekként olvasható: „A rosszakaratú emberek gyorsan egymásra találnak, még ha halálos ellenségei is egymásnak. Amikor a szeretet és a jóság ellen kell összefogni, akkor cinkosok lesznek. Hogy miként fonódnak össze a más tõbõl fakadó gonosz szálak, vagy a különbözõ irányból érkezõ zaklatásaim, csak a véletlen mûve, nem tudhatom. Engem sajnos mindkét oldal az ellenségének tekint. Ehhez nem kell más, csupán annyi, hogy nemes ügyet, a szeretetre buzdító magatartást hirdesse az ember. A becsületesség szálka azok szemében, akik torzsalkodással, gyûlölettel tanultak meg együtt élni, és csak akkor mozognak otthonosan a világban, ha a maguk fajta, veszekedõ és goromba emberekbe botlanak. Aki más életutat választ, vagy más jelemmel áldja meg õt a teremtõ, azt akadékoskodónak tekintik, és az elsõ lehetséges alkalommal megszabadulnak tõle. Találnak rá mindig valamilyen okot és magyarázatot is. Sajnos, a mai világ már alig szól másról, mint a gaztettrõl, a másik megsemmisítésérõl, az ellenfél lejáratásáról. Ennek érdekében a szélsõséges nézeteket vallók nem válogatnak az eszközökben." (129. o.)

A magyar fiú és a zsidó lány szerelmének története a regényt apró „életvilágokra", olyan kicsi területekre összpontosítja, melyek központjában az egyes ember áll. Kettejük szerelmének narratív interpretációja kiemeli õket a történelmi valóságból, és szinte az érzéki tapasztalathoz hasonlóan valósághûen ábrázolja kálváriájukat. A *Kálvária* szimbolikus cím, amely kb. 10-szer fordul elõ a szövegben. Elsõ mozzanataként 1944. április 1-jének dátumával – a sárga csillag fontos kitûzésével – íródik a szövegbe, majd jelentõségének és jelentésének csúcspontja Gábor atya cetlijén található: „A szépen formált sorok fölött nyomtatott betûkkel címként a KÁLVÁRIA szó szerepelt. Megdöbbenve olvasta a többi magyarul írt szöveget is. A következõk álltak a cédulán: Ha Uram még több tövist szánsz nekem, vagy ha vértanú módjára kell meghalnom érted, legyen az én szenvedésem e szegény nép javára és üdvösségére. Bárki emel rám kezet, bocsásd meg neki. Mindenkinek, aki engem szeretett, hálád meg a jóságát." (127. o.)

E regény, amely több mûfaji kódon is osztozik – olvashatjuk történelmi regényként, szerelmi regényként, kordokumentumként, sõt megkockáztatom: holokausztregényként is – tulajdon-

képpen a második világháború végére helyezett fabula, a földrajzi, nyelvi, vallási és kulturális hovatartozás heterogenitásának rajza. A folyamatos térségi, társadalmi átalakulások és a máig nem egynemû mikrometszetek regényes színtere a *Kálvária*. A mû 3 fõ protagonistája révén kapunk bepillantást az identitásformák által körvonalazódó kulturális párhuzamosságról és a regionális tudat összefüggéseirõl. A szöveg által kirajzolódik a közösségi azonosság és a másság közötti viszony. Megmutatkozik, mennyire erõs a regionális kultúrák hagyományos összetartó ereje, ami leginkább a nyelv és a vallás által manifesztálódik. Poétikai szempontból az epizódszerû szerkezet a szerzõnek jó lehetõséget nyújt a természeti körülmények leírásához, az életképek megjelenítéséhez, a különbözõ helyi anekdoták és legendák (a mészáros és Hocc Pali története, a Rózsával való házasodás, stb.) megénekeléséhez. A mikrokozmosz otthonosságát az érzékletessé tett hagyomány biztosítja. A lokális érvényességû modellek, mint a szüret, hagyományõrzõ történeti tapasztalattal rendelkezõ instanciák. A mûben a nyelvjárási eszköztár, az archaikus és konnotatív jelentésvonatkozások olyan nyelvi elemekben jutnak kifejezésre, mint például a hariszkendõ, sparhelt, vágott-zsír, az ájás, a börû stb. A szerzõ mintegy a muravidéki archaikus szókinccsel és nyelvhasználati réteggel is megalapozza a regénytörténet atmoszféráját és alakítja a *Kálvária* téridõbe „zártságát".

Göncz László *Kálvária*ja azt sugallja, hogy az élettörténetet mindig valamilyen titokzatos egység hatja át. Az élet e rejtett egyöntetûsége nem más, mint a Sors, melyre magunk is jó néhányszor döbbenettel eszmélünk rá. Történeteink észlelése és tapasztalata nem zárja ki a másságot, sõt feltételezi a másokhoz fûzõdõ kapcsolatok egész sokaságát. A szeretet az erõs kapocs, mely összeköt, és nem szétválaszt.

Jegyzetek:

1 Jörgen Rüsen: *Történeti gondolkodás a kultúraközi diskurzusban* In *Narratívák 4. A történelem poétikája.* Szerk. Thomka Beáta, Budapest, Kijárat Kiadó, 2000, 205.

Göncz László

KÁLVÁRIA

Az erdõ szélét gyorsan elérte. A Bakonak, azaz a Bokanica patakocskában mindössze annyi víz volt, hogy azt egy nagyobb nekirugaszkodással át lehetett ugorni. Mivel kocsiút vezetett közvetlenül az erdõ mellett, nem tért be a sûrûbe. A lombok árnyékában megnyugodott. Akkor tudatosult benne, hogy milyen veszedelmen van túl. Egy pillanatra megállt, keresztet vetett, és elmondott magában egy imát. Bertát is imájába foglalta. Még mindig abban reménykedett, hogy hátha valamilyen csoda folytán otthon találja a leányt. Az ellenkezõ esetben a Teremtõ bizonyára nem adott volna neki még egy esélyt, játszadozott el a gondolattal.

Mintegy másfél kilométer után egy nagyobb patakhoz ért, ami számítása szerint a Lendva-víz lehetett. A patak mentén bokrok nõttek, mellettük gyalogösvény vezetett. Nemsokára egy hídhoz ért, amelyen átkelt a patak jobb partjára. A Lendva-víztõl nyugatra, a folyócskától két-három kilométerre már szlovén települések voltak. A tájegység bizonyos részén a Lendva-víz képezi a nyelvhatárt. Péter számára egy pillanatig lelkiismeret-furdalást jelentett, hogy magyar kötõdése ellenére a nyelvhatár másik oldalán közlekedik, de valamiért most ott érezte nagyobb biztonságban magát. Azzal nyugtatta a lelkiismeretét, hogy elvégre az is ezer esztendeje magyar fennhatóságú terület, amelyet túlnyomórészt a magyar állam iránt rokonszenves emberek lakják. Érthetõ, hogy a délszláv idõszak húsz esztendeje során többen, fõleg a fiatalabb értelmiségiek, elfordultak a magyar állameszmétõl, mert az iskolákban más értékrend szerint tanították õket. Többen ezért ma ellenséget látnak a magyarokban, és a magyar fennhatóság ellen lázadnak. El kell ismerni, hogy számos esetben a magyar hivatalnokok fölényeskedõ magatartása, önkénye is okot ad az ellenszenvre. Péter azonban meg volt arról gyõzõdve, hogy amennyiben a magyar állam rokonszenvesen viszonyulna a szlovén lakossághoz, azoknak a többsége ismét hamar beilleszkedne a magyar társadalomba. Ha azonban a nyilasok által gyakorolt módszerek maradnak hatályban, akik Hitler egyik utolsó szekértolóiként a legnagyobb gaztettekre képesek, akkor õ sem szívesen marad Magyarországon. Csak már tudná meg végre, hogy mi történt Bertával. Ha még Alsólendván találja, bármilyen áldozatra vállalkozik, hogy megelõzze a megalázását.

Alsólendva legfeljebb egy órányi járásra volt tõle. Azon kezdett töprengeni, hogy miként juthat majd be a városba, amikor odaér. Az Alsó utcát, ahol a családi házuk áll, eléggé könnyen meg lehet közelíteni, hiszen az „ájásnak” nevezett Kebelei pataktól, amely a Lendva-vízbe torkol, mindössze bõ kétszáz méterre van. Amire odaér, már eléggé sötét lesz. Egyre nagyobb izgalom vett rajta erõt. Mintha elfeledte volna, milyen kálvárián ment keresztül az elmúlt órákban. Nem tudott másra gondolni, csak Bertára. Gondolataiban elõre lejátszotta, hogy ahogy észreveszi, hozzárohan, és minden magyarázat nélkül öleli, csókolja, ahol éri. Képtelen volt arra összpontosítani, hogy a következõ percben vagy órában mihez kezdjen. Hová meneküljön, hogy senki ne vegye észre, és ne csípjék el a csendõrök. A kérdés most is ott motoszkált valahol az agytekervényei legmélyebb sejtjeiben, de az otthon közelében és az újra fellángoló szerelem hevében távol tartotta a gondterhelt dolgokat közvetlen cselekvési terveitõl.

A szíve majdnem kiugrott a mellkasából, amikor a májusi alkonyat elõtti varázslatos színskála ölében a távolban megpillantotta az alsólendvai várkastélyt. Onnan szinte egyenes út vezetett a településéig. A patak melletti övezet kitágult, mezõk sora vette kezdetét, az erdõ mintha félrehúzódva teret kívánna nyújtani a sajátos esztétikai látvánnyal bíró tájnak. A városka feletti dombon pihenõ, a tágabb Mura-völgye felett õrködõ épületegyüttes mindig gyönyörû élményt jelentett számára. Most úgy érezte, hogy a vár nyugati homlokzata, amelyet a horizont alá merülni készülõ nap sajátosan tündöklõ színbe öltöztetett, a mennyország kapujával egyenlõ számára. A Szent Katalin templom barokk stílusú tornya is pontosan kirajzolódott a várdomb elõtt. A Skáfárház padlásának sötét légkörében milliószor varázsolt maga elé hasonló látványt, de ennyire

szépnek még a képzeletében sem tûnt fel a szülõváros látképe. Három kilométer választotta el Pétert a szülõházától, de a szemei már a várkastélyhoz vezetõ lépcsõket keresték, amelyeken maga elé képzelte Bertát. A lépcsõket még a fõutcáról sem lehet észrevenni, hogy lehetne néhány kilométer távlatából. A szerelem mámora azonban olyan érzelmi jelenség, amihez nehéz bármilyen természeti vagy természetfeletti erõt hasonlítani. Túlszárnyal az félelmet, szorongást és minden parancsolatot, ha a maga teljességében megnyilvánul. A racionalitás, bármennyire szorongatott és tragikus is számára a helyzet, ilyenkor a háttérbe szorul.
Péterbe viasztért a leány iránt táplált érzelem heves szerelmi megnyilvánulása. Hiába hallotta többször, hogy errõl a vidékrõl is elhurcolták a zsidókat, most elképzelte, hagy az mégsem következett be. Arra a szörnyû lehetõségre egyszerûen nem akart gondolni! A kimerült teste az érzelmi hevület hatására felülmúlta önmagát, és a legény futni kezdett hazafelé. Az egyébként nyugodt természetû fiatalemberben annyira elhalványult a valóságérzet, hogy néhány percre ösztönösen képes volt minden tragikus élmény iránt közömbösséget tanúsítani. Alig vette észre, hogy szemben az úton valaki közeledik feléje. Amikor rádöbbent, hogy az illetõ mindössze kétszáz lépésnyire lehet tõle, a lángoló érzelmek megdermedtek benne. Nagyon megijedt. Nem tudta, hogy mihez kezdjen. Azt sem tudhatta, hogy a hozzá közeledõ személy észrevette-e õt. Tanácstalanul, nem kis félelemmel küszködve leült a patakpartra. Abban reménykedett, hogy nem csendõr vagy más hatósági ember közeledik feléje. A Lendva-vidéktõl akkor még távol volt a front. Arra is kevés példa akadt, hogy katona vagy csendõr, ha csak nem kerül olyan helyzetbe, mint õ, egymagában járna a szabadban.
Még világos volt, azonban a lenyugvó napnak már csak egy kis karéját lehetett látni a horizont peremén. Az ismeretlen kerékpárral érkezett, és gyorsan közlekedett.

Részlet a regénybõl.

Marosi Károly

NE ADD FEL

Ne add fel, kérlek, az utolsó körben,
küzdjél szépen, amíg lehet,
hiába van gerinced megtörve,
hiába mondod, hogy lóg a beled,
küzdj ember, mert ez a sorsod,
ne hidd, hogy azt a Párkák fonják,
ne add fel, hiába mondják!
Ne hidd, hogy olyan könnyû a vég,
meg kell azért is küzdeni,
nem megy simán, harcolj még,
ne hagyd magad elküldeni,
dolgod a földön bevégezetlen!
Maradj meg az emlékezetben!
Ha feladod mégis, s menned muszáj,
emberhez méltó legyen a vég,
ha távozol, csendben, korán,
mikor a hajnal piros és kék,
a nap már világít, de nem meleg,
akkor szakad meg a lehelet.
Ígérem, fogunk emlékezni Rólad,
õrizzük fanyar humorod,
eszünkbe jut, hogy szívtad bagódat,
látjuk majd széles mosolyod.
A legkisebb voltál, és korán kezdted,
harcolj tehát, nehogy bevégezzed!

CSAK VONSZOLOD

Csak vonszolod magad s kereszted,
húzod a beled, s a keresztet,
az a gyõzelem jelét karmolja a földbe,
melyet a langyos szél betakar örökre.
Itt jártam – mondod – de semmi nyoma,
élt, hazudták a kõbe, pedig csak volt
a történelmen egy picike folt,
ami nagyobb lenne, ha tettél volna,
Te fáradtál folyton másokért,
hallgattad, hogy: bezzeg a hangya,
nem a tücsök, a léhûtõ,
s te mondod:
– Karácsonyra döglött mindkettõ!
A világnak egykor egy Krisztus elég volt,
mára a becsületen annyi a folt,
és még nem vált senki jobbá,
hogy még ezer Jézus sem váltaná
meg ezt a bûnös országot!
Te egyedül váltanád a világot?
Segítség soha nem kellett,
büszkeségtõl dagadt mindig melled,
nagy ez a fa, a fejsze kicsi neked,
választhatsz, melyik lesz kereszted,
mert az már készen vár téged,
ne reménykedj!
Barabbás kell a népnek!
Lóghatsz majd naphosszat,
kínod nem enyhíti semmi,
a Nap kiszívja alakod,
maradsz, mi voltál: Senki!
Nyomod a homokban befújja a szél,
rólad már senki sem beszél,
emléked egy hazug kõ vigyázza,
melyen az utókor elmagyarázza,
cirkalmazva a betûket,
hogy itt volt ez a Valaki,
aki Senki lett!

CSAK ÁLLSZ

Csak állsz, és bámulsz lefele,
ott fekszik a múlt,
melyre döngve hull
a föld, betakarja,
mert a jövõ úgy akarja,
hogy nem viszi tovább.
Ott állsz, és nézel,
a föld döng a lécen,
nézed, hogy a múlt
hogyan múlt!

Gondold el, hogy mi marad,
ha itthagyod e négy falat,
s beköltözöl örökre
egy nagyon szûk gödörbe.

Fekszel itt,
másfél méter mélyen,
de a lelked ott a
végtelen messzeségben.

Meddig van itt,
és mettõl van ott,
hiába, nincs felelet.
És végén az élet
hova lesz, ha
távozik a lélek?

Nézem a teret,
hol üres, hol tele,
madarak szállnak
és futnak emberek.
Gondok kergetik mindet,
s ha a léted megérted,
e vers szól teérted.

DOBOZBAN

Dobozban vagy már,
pár maréknyi por,
helyedre tettek,
félkört formál a tor,
beszéd, halk zene,
megható
pár szó,
mindjárt mehetek,
de elõbb még ott az ég,
mely felé tör kilenc sugár,
s a doboz por elenyészik.
A megtört víz permetében
lassan kilátszik a múlt,
mi volt,
egy színes egyén,
por volt,
s most szín lett,
szivárvány,
mely lassan oszlik,
mint a tömeg,
mely elkísérte,
hisz általában ez a vége.
Ott leszel majd a fényben,
a vízcseppecskékben,
a halk zenében,
neved sötét márvány,
emléked õrzi a szivárvány.

Készülj hát fel,
kérünk,
keményre tömd a szalmazsákot,
nemsokára megyünk,
készítsd hát el jól a helyünk!

Halász Albert

A NEMZETISÉGI ISKOLÁK LEHETSÉGES IRÁNYELVEI

Mint szakavatott, ellenben szakmai tapasztalattal, tanítói gyakorlattal nem rendelkezõ, de a kétnyelvû oktatás útvesztõit megjáró, eredményeit szem elõtt tartó személy, nem vélem magamat kizárólagosan hivatottnak irányelveket meghatározni a szlovéniai magyar nemzetiség oktatását illetõen. Viszont mindjárt hozzáteszem, hogy azért valamilyen formában szorosan kapcsolódom e témához, nemcsak mint a kétnyelvû oktatás „haszonélvezõje", hanem mint magyar nyelv- és irodalom szakos bölcsész, továbbá egyéb tudományos fokozattal és egyetemi oktatói tapasztalattal rendelkezõ szakember, mégiscsak kompetensnek érzem magam, hogy évtizedeken keresztül a kétnyelvû oktatási modell fejlõdését, vagy inkább változását figyelemmel kísérve, arról a véleményemet jómagam is közzétegyem. Talán nem elhanyagolható körülmény az sem, hogy gyakran adatott meg az a lehetõség, hogy olyan személyek foglalkoztatásáról döntsek, akik a kétnyelvû iskolák után egyetemi végzettséggel rendelkezve kerültek, vagy kerülhettek volna a magyar nemzeti közösség szolgálatába. Így is lemérve az oktatás nyújtotta eredményeket, véleménnyel lehetnék a kétnyelvû oktatásról. Harmadsorban több mint 16 éve aktív résztvevõje vagyok a magyar nemzeti közösség önkormányzati és egyéb képviselõi testületeiben folyó munkának, így kellõ belátást nyerhettem azon igyekezetbe, ami a szlovéniai magyaroktatás jobbító szándékát illeti. Az említett évek során gyakran hallhattam, hogy kinek illik, kinek szabad és kinek nem javasolt a témával foglalkoznia. Mi emberek gyakran esünk abba a hibába, hogy bizonyos kérdésekben saját magunkat lássuk a legavatottabbnak, és minden egyéb véleményt tolakodásnak érezzünk. Nem sorolom magamat ezek közé. Részemrõl lezártnak tekintem azt a vitát is, hogy elvegyük-e a véleményalkotás jogát bárkitõl is, aki ezt a szlovéniai kétnyelvû oktatás ügyében ejtené meg. Ugyanis véleményt alkotni szélesebb körben lehet róla, benne dolgozni azonban csak a szakavatottaknak lehet. Egyébként is a vélemény alkotóját leginkább a saját véleménye minõsíti.

A nemzetiségi iskolák lehetséges irányelveinek kérdésköre olyannyira széles skálát tár elénk, hogy annak minden részletével lehetetlen egyszerre foglalkozni. Nem is ezt kívánom tenni. Ám vázolnám néhány gondolatomat ezt a témát illetõen.

A magyar nemzeti közösség az elmúlt évtizedekben nem tudott olyan átfogó stratégiát, irányelveket, tervet kidolgozni, amely magába foglalná nemcsak a kétnyelvû oktatás alapjait az óvodától az egyetemig – ezzel együtt meghatározva azokat a képzési területeket, amelyek az itteni magyar nemzetiség nemcsak nyelvi és kulturális közösséggé fejlõdését segítené –, hanem olyan irányba vezetné a leendõ szakembereket, hogy azok a nemzetiség szempontjából deficitáris állásokat is be tudják tölteni. Túl merev az oktatási rendszer ahhoz, hogy egyéni, speciális tudással rendelkezõ szakembereket képezzen a nemzetiségi programokat végzõ intézmények számára. Ilyen irányban komplex felmérés nem is történt, nem is tudjuk, hogy pl. hány népmûvelõre, hány népi iparmûvészeket képzõ, ill. oktató személyre, hány magyartanárra, hány nyelvészre, hány és milyen szakterületû újságíróra, rádiós, tévés szerkesztõre lenne szükség. Nem is történhetett, mert ezt elõre meghatározni szinte lehetetlen. Azt azonban kétségtelenül tervezni lehetett volna, hogy a szélesebb területekre milyen és mennyi szakembert irányítsunk: a kultúra, a média, az oktatás területeire. Mert kb. ezeket a területeket fedi le a magyar szakintézmény ilyen vagy olyan rendszere. Nem volt erre lehetõség.

Többek között azért sem, mert a második világháború után az ún. „lefejezett" iskolázott réteg hiányát, az értelmiség elüldözésének traumáját nem tudta napjainkig sem kiheverni e vidék. Gondolok itt arra, hogy az értelmiségiek „újratermelõdésének" folyamatossága e megszakadással napjainkig sem állt teljesen helyre. Másrészt a nemzeti közösségek vezetõi, valamint a tanácstagok megválasztási rendszere miatt az elmúlt évtizedekben a tanácsok nem voltak érettek arra, hogy

ilyen kérdésekben döntsenek, de arra sem, hogy átfogó szakmai stratégiát dolgoztassanak ki. Ilyen irányításra, jobbító szándékkal egyébként az ezredfordulón, elõször a lendvai magyar önkormányzat zugaiból eredõen történt kísérlet. A magyar önkormányzat ösztöndíjpályázatokat hirdetett meg az általa egyetemi szintû hiányszakmáknak vélt esetekben. A napjainkig mûködõ rendszer azonban ma már föltétlenül frissítésre szorul. Igaz, ezt a rendszert más község magyar önkormányzata is alkalmazta. Így szerencsére ott is van mit frissíteni. Az elért eredményekrõl korai lenne beszélni, hiszen folyamatos, hosszú, mindenképpen egy évtizednél hosszabb idõszakra nyúló ösztöndíjazási modellen lehetne lemérni, hogy megfelelõ eredményeket hoztak-e a befektetett anyagi eszközök.

A hosszú távú eredmények firtatása után talán néhány mondat erejéig álljunk meg a jelennél. A gazdasági válság okozta nehézségek szûkebb és szélesebb térségünket egyaránt sújtják. Emiatt a lehetõségek száma az oktatás területén is részben bizonyos kilátástalanságot sejtet, hiszen a fiatal munkakeresõk megélhetési lehetõségei is egyre csökkennek, másrészt újbóli átértékelést nyerhet a két tannyelvû oktatási rendszer. Pusztán csak azért is, mert jóllehet, pl. a középiskola szakmát, ill. továbbtanuláshoz szükséges felkészülést biztosít, ám ma már közhelynek számít, hogy a tudás hamar devalválódik, azaz folytonos frissítésre van szükség a szinten tartásához. Egy dolog mégis idõtállóbb ennél: a nyelv, a nyelvek birtoklása. Aki nyelveket beszél, az kommunikálni tud, szakmájában is könnyebben boldogul. Talán erre a tényre kellene építkezni ebben a kilátástalan, a vidéket különösen sújtó idõben. Itt nemcsak az ún. nagy nyelvekre, pontosabban azokra a nyelvekre gondolunk, amelyeket világszerte és sokan beszélnek, hanem térségünkben a köztünk, vagy mellettünk élõ népek nyelveire is. Ez ennek a vidéknek, s az egyénnek a felemelkedését is eredményezheti. És ezzel megérkeztünk a lehetséges irányelvekhez.

Az irányelvek megalkotásához nem elegendõ a nemzeti közösség hathatós anyagi támogatása, ami fõleg Szlovénia felõl érkezik. Nem elegendõ a Szlovéniában érvényesülõ, ún. pozitív diszkrimináció. Mert egy adott kisebbség olyan erõs, amilyen háttérszelet kap az anyanemzettõl, az anyaországtól – függetlenül attól, hogy egyeseknek tetszik, vagy sem. És ez alatt nem a tolakodást értjük, hanem a segítõ szándékot, ha annak fogadására készség mutatkozik. Ha ilyen támogatás nincs, törekvéseinek megvalósítása annál nehezebb. A szlovéniai magyar közösség még szerencsés helyzetben van, ám gyakran fölmerül a kérdés, bennünk is, másokban is: eléggé feszül-e a vitorlánk a haladáshoz? Vagy éppen ezért süllyedünk, ha süllyedünk? Félõ, egykor majd kártyavárként omlik össze a nemzetiségi intézményrendszer is, amennyiben forráshiány miatt elzárják a csapokat, és majd ott állunk a bizonytalanságban, saját anyagi forráslehetõség nélkül. Nem rémeket látok, egyre gyakrabban pedzik, hogy Szlovéniának mennyibe is kerül a magyar közösség.

A sokat vitatott kétnyelvû, két tannyelvû oktatás szerény véleményem szerint mégiscsak hozott eredményeket. A közösség – kis létszáma ellenére, hiszen vannak vidékek, ahol a kisebb falu is nagyobb nálunk – tud felmutatni olyan eredményeket, amelyek sokkal nagyobb közösségek számára is büszkeségre adhatnak okot. Természetesen nem minden arany, ami fénylik, de az itteni kimagasló teljesítmény mégiscsak bátran az egyetemes magyar szellemi kincs mellé sorolható, parányi szégyenkezés nélkül. Jóllehet vannak, úgymond gyengébb teljesítmények is, mégis, ezek is kellenek ahhoz, hogy igába vonva õket, elõbbre húzzuk a szekerünket. Nemcsak

a könyvtermésre, az egyéb elõállított kulturális javakra gondolok, hanem az iskolai rendszerünkre is. Vannak ebben nehézségek, senki sem vitathatja. De azt sem, hogy ennek javításán dolgozni kell. Eltekintek azoktól, akiket mutogatni szoktak, hogy tessék, szakmában, képzettségben kiemelkedõ eredményeket tudnak felmutatni, és ennek a közösségnek a javára dolgoznak, mert ezek száma a közösséghez mérten ugyan igen magas, de nem elegendõ. Inkább az átlagot emelném ki, akik teljesíteni próbálnak. Õket kell segíteni törekvéseikben. Pl azokat az oktatásban dolgozó pedagógusokat, akik a kétnyelvû oktatás megvalósítói. Örülni kell az ilyen konferenciasorozatoknak is. Ilyen konferenciáktól az említetteknek sem félni kell, hanem keresni bennük a lehetõséget, hogy innen is érkezzen egy kis szél ama bizonyos vitorlánkba. Minél több szakembert kell bevonni az ilyen munkába. Talán többet és szélesebb közegbõl, mint akár jelenleg is.

Amennyiben meg tudjuk válaszolni, hogy van-e továbblépési lehetõség, egyáltalán ilyen szándék a magyaroktatást illetõen Szlovéniában, megválaszoljuk a címben feltett kérdést, hogy melyek is a nemzetiségi iskolák lehetséges irányelvei. Személy szerint hiszem, hogy a jobbítás lehetõsége mindig fennáll, a kérdés mindössze az: eléggé nyitottak vagyunk-e fogadására. Nyit-e újabb lehetõségeket a magyaroktatás Szlovéniában, vagy a szakembereink, akik mégiscsak ott kapják az alapokat, továbbra is máshol keresik a boldogulás lehetõségét? A retorikus kérdés, ami ebbõl következik, ugye az, hogy van-e e vidék fejlõdésének perspektívája értelmiség nélkül. A válasz egyértelmû: nincs.

Ugorjunk egy nagyot. Voltaképpen mit tud e közösség nyújtani azoknak, akik a szlovéniai magyaroktatásból kikerülve, pl. posztgraduális képzésre is vállalkoznak, vállalkoznának? Jelenleg semmit. Tudományos fokozattal rendelkezõk nem tudják növelni a meglévõ intézmények alkalmazottjainak számát úgy, hogy ezzel növeljék a minõséget és a teljesítményt. Nekik nincs elsõbbségük a munkahelyek betöltésénél, mert tudományos fokozat pályázati feltételként a Muravidéken nincs elõírva.

A lehetõségek jobbítása felé, úgy vélem, a muravidéki magyar önkormányzat megtette az elsõ lépéseket azzal, hogy idén év elején új közszolgálati intézet terveinek kidolgozásáról döntött. Az új intézet, a tájékoztatási és a mûvelõdési mellett, a tudományos szférát és a kutatásokat ölelné fel. Nem kergetünk hiú reményt, hogy nagyszámú alkalmazottnak biztosítanánk munkahelyet, ám ilyen bázis felállítására mindenképpen szükség van. Így nemcsak a pályázati rendszerekben rejlõ források kiaknázására nyílhat lehetõség, hanem arra is, hogy a tudományos fokozattal rendelkezõ, a szlovéniai magyar közösség érdekében mûködõ szakembereket hathatósabban támogassuk. Úgy, hogy amennyiben nem tudományos intézményben dolgoznak, olyanba bedolgozhassanak, ill. amennyiben tudományos intézményben dolgoznak, akkor ottani tevékenységüknek adhassunk támaszt. Vagy erkölcsi támogatással, ha arra van szükség, vagy a különbözõ tevékenységek összehangolásával, érdekeink eléréséhez közös fellépéssel. Nem utolsósorban, mert minden a pénzzel kezdõdik, és fejezõdik be, közös projektek indításával, vagy egyéniek támogatásával a sikeresebb anyagi erõforrás megteremtéséhez. Minden tudományos tevékenységnek azonban gyakorlati eredménye is van, kell, hogy legyen. Ezeknek vidékünkön elsõsorban arra kell irányulniuk, hogy segítsék a döntéshozókat a jó döntések meghozásában. Hogy legyen tanácsadó szakmai háttere is a közösségnek.

Nem utolsósorban említendõ, hogy a nemzeti közösség oktatási perspektívája, és ide sorolnám a hozzá szorosan kapcsolódó könyvtárügyet is, a tudományos tevékenység intézményesítése is lehet, hiszen ez nemcsak segíteni tud, hanem lehetõséget is nyújthat, célt jelölhet ki azok számára, akik a posztgraduális képzés után keresik a mûködési, az érvényesülési lehetõségeket, és végigjárták a kétnyelvû oktatási rendszert. Ösztönzésképpen hathat azok számára, akik a közösség érdekében kívánnak tenni, de a tudományos szférában szeretnék elérni a szellemi fejlõdésük kiteljesülését.

Elhangzott 2011. február 25-én az MBKKE *Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában* címû konferenciasorozatának lendvai rendezvényén.

Varga József

30 ÉVES A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANSZÉK MARIBORBAN

1980-ban jómagam is közremûködtem abban a nemes törekvésben, hogy ez az új felsõoktatási intézmény a Muravidéken élõ õshonos magyarság sorsának és megmaradásának egyik fontos tényezõje legyen/lehessen, vagyis, hogy megszülethessen.

A Tanszék megalapítását legalább két elengedhetetlen társadalmi-politikai és oktatási-mûvelõdési igény indokolta. A társadalmi-politikai megindoklás alatt azt kell érteni, hogy az akkori Új-Jugoszláviában a kisebbségek vagy nemzetiségek részére olyan emberi-egyéni és közösségi föltételeket és jogokat kell biztosítani, hogy életvitelük semmiben se szenvedjen kárt a többségi szlovén néppel szemben. Ez részben meg is valósult. Az oktatási-mûvelõdési törekvések azt jelentik, hogy a Szlovén Köztársaságban élõ õshonos magyarságnak mint kisebbségi nemzettöredéknek biztosítani kell az alkotmányos különjogokat: az anyanyelven történõ elemi és középfokú képzést, hogy saját mûvelõdési és egyéb szervezeteket alakíthassanak, valamint az anyaországával való kapcsolatteremtés biztosítását anyanyelvük, önazonosság-jegyeik, identitás- és nemzettudatuk, valamint hagyományaik ápolása, fejlesztése és megtartása terén.

Ennek az alkotmányos különjognak a megvalósítása érdekében vezették be az 1959/60-as iskolaévben a kétnyelvû oktatást az úgynevezett kétnyelvû területen a Lendvai és a Muraszombati Községekben, illetõleg közigazgatási körzetekben, majd késõbb a kétnyelvû hivatalos ügykezelést. (Hogy ezek közösségi életünkben mennyire valósultak, valósulnak meg, arról most nem szólok.)

Azt is meg kell említenem, hogy a kétnyelvû tanintézményekben dolgozó pedagógusok magyar nyelvi készségét a Maribori Pedagógiai Akadémián tevékenykedõ magyarországi magyar lektorok segítették már 1966. október 1-jétõl. Elsõként Hegedüs Rajmund, az Esztergomi Tanítóképzõ vezetõje. Visszaemlékezésében ezt írja: „Tanítványaim különbözõ szakokon (biológia, matematika, fizika) tanultak. Pontos számukra nem emlékszem, de nem voltak sokan. Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy számuk 10 körül lehetett. De munkám szempontjából fontos volt, hogy hallgatóim nagyobb része magyar anyanyelvûnek vallotta magát, csakhogy a korábbi iskolapolitika miatt nem jártak magyar iskolába. Beszéltek ugyan magyarul, de írásbeli kifejezõkészségük rendkívül gyenge volt, és a magyar helyesírással sem igen találkoztak. A magyar gyakorlatnak megfelelõen továbbképzési napokat, módszertani tanfolyamokat, bemutató tanításokat szerveztünk.” További magyar lektorok, akik nyelvileg és szakmailag segítették a kétnyelvû tanintézményekben dolgozó pedagógusok magyar nyelvi készségét: Kerekes László, Rónai Béla, Palkó István, Kocsis Gyula, Gadányi Károly, Lakatos Lajos; majd a Tanszék megalakulása után Vörös Ottó, Guttmann Miklós, Molnár Zoltán Miklós, Bokor József (tanszékvezetõként is), Szíjártó Imre magyar lektor és Kolláth Anna, a jelenlegi Tanszékvezetõ Asszony.

Egyet azonban még meg kell jegyeznem. Amikor 1974-ben sikerült a magyar nyelv tanítását tantárgyként bevezetni a Muravidék szak- és középiskoláiba, ha ezt öt középiskolai magyar nemzetiségû vagy vegyes házasságban (magyar-szlovén) született diák kérte, az iskoláknak kötelezõ volt a magyar nyelv tanítását megszervezni; már jelen volt az igény a magyar nyelvû felsõoktatás megteremtésére is (Lendván, Muraszombatban, Rakicánban, Radencin, majd Mariborban és Rušén). A négy muravidéki szak- és középiskolában én tanítottam a magyar nyelvet mint a Lendvai Fémipari-, Pedagógiai-, Közgazdasági Szakirányú Szakközépiskola magyartanára. A kétnyelvû nevelõ-oktató intézményeinkben is hiányoztak a magyarul jól tudó pedagógusok. Mindezek a tények is sürgették a magyar nyelvû felsõoktatás megoldását. Mintegy két év elõkészületei: tárgyalások, intézkedések, követelések eredménye lett az 1980/81-es tanévben megalakult Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék a Maribori Egyetem Pedagógiai Akadémiáján. De a Szombat-

helyi Berzsenyi Dániel Tanárképzõ Fõiskolán a Szlovén Tanszék létrejötte is ekkor valósult meg. (E törekvésekben köszönetet érdemelnek: Varga Sándor, Hajós Ferenc és Eõry Ernõ).
Az elsõ tanévben két hallgatóval (Bazsika Valéria és Celec Irénke) és két tanárral (Vörös Ottó, magyar lektor és Varga József, középiskolai magyartanár) végezték a tanszéki oktatást. A Tanszék megbizott vezetõje mag. Martin Kramar, dékánhelyettes volt. Elképzelhetõ, hogy milyen nehézségekkel, gondokkal szembesült a két oktató. Szinte erõn felüli szervezõ és pedagógiai munkát követelt tõlük az elsõ félévben a fõiskolai oktatás. Vörös Ottó a nyelvészeti, Varga József az irodalmi tantárgyakat tanította. A többi tantárgyak tanítását megosztva oldották meg, kivéve a szlovén nyelvet. De a tantervek végleges kidolgozását is nekik kellett összeállítani, és még sorolhatnám.
A Maribori Magyar Tanszék – a Pedagógiai Akadémián – egyre ismertebb és elismert lett nálunk és Magyarországon. Jó emberi és szakmai kapcsolatokat teremtett a szlovén, horvát, pedagógiai és didaktikai, valamint a tanítószakos tanszékekkel. Volt „hitele" a vezetõség elõtt. Értékelték a munkánkat. Különösen akkor, amikor már bizonyos tantárgyakat tömbösítve magyarországi és vajdasági (szombathelyi, budapesti, pécsi, szegedi, újvidéki stb.) szakemberek is tanítottak. Merem állítani, hogy a Maribori Magyar Tanszék – a kezdeti nehézségek ellenére is – teljesítette a hozzá fûzött elvárásokat, és megfelelõ magyar nyelvi, pedagógiai és didaktikai felkészültségû általános és középiskolai magyartanárokat képezett. Példa erre, hogy a Tanszék végzõs hallgatói fontos társadalmi, oktatási és kulturális missziót végeztek és végeznek napjainkban is a különbözõ munkahelyeken, sokan közülük vezetõként is.
Néhány – úgy gondolom – fontos és érdekes esemény „dióhéjban" a Tanszék kezdeti, majd a késõbbi idõszakából. A tanszéknek csak néhány szak- és szépirodalmi könyve volt az induláskor. Az oktatáshoz a szükséges írott anyagot (nyelvi és szépirodalmi, szemléltetõ és kötelezõ olvasmányok stb.) a két tanár saját könyvtárából helyettesítette, kölcsönözte a hallgatóknak. Egy alkalommal a Pedagógiai Akadémia Könyvtárának a pincében raktározott könyvállománya között rábukkantam a 18. és 19. szazadi jeles magyar alkotók mintegy 150 darabból álló sorozatára. Örömöm leírhatatlan volt. Gazdagodott a Tanszékünk könyvtára. Egy budapesti rendezvény alkalmával megismerkedtem a magyarországi Könyvkiadók Egyesületének igazgatójával, Zöld Ferenccel. Beszélgetésünk közben kiderült, hogy szívesen ajándékozna nyelvi, szépirodami, társadalom-tudományi és egyéb szakkönyveket Tanszékünknek. Szívesen és örömmel elfogadtam. Nagyon meglepõdtem, amikor a Mariborban mûködõ Vámhivatal értesített, hogy menjek el hozzájuk, mert könyveket kaptunk Budapestrõl. Kiderült, hogy addig nem vihetjük el a mintegy 1500 darab könyvet, amíg az ellnõrzés és a vizsgálat tart. Talán egy hét múlva a Pedagógiai Kar autójával hoztuk el Sreckóval, az iskolaszolgával. Rá rövidesen ünnepség keretében adta át hivatalosan Zöld Ferenc igazgató úr az ajándékot. Az ünnepi mûsort a Tanszék hallgatói és a göntérházi Hetés citeraegyüttes tették gazdagabbá.
A szakmabeliek tudják, hogy a szépirodalmat és az irodalomtörténetet az általános történelmi és földrajzi ismeretek nélkül szinte elképzelhetetlen tanítani. Ezt mindjárt megállapítottam hallgatóim körében, akik bizony alig-alig ismerték Magyarország történelmét és földrajzát. Ezért kéréssel fordultam az illetékes szervekhez, hogy engedélyezzék, illetõleg hagyják jóvá a kétéves fõiskolai programunk óraszámának bõvítését és finanszírozását 60 órával. A Maribori Egyetem és a Pedagógiai Akadémia támogatta a javaslatomat, de a Köztársasági Oktatási és Sport Minisztérium nem. Megkértem Varga Sándor köztársasági képviselõt, s neki sikerült az Országgyûléssel elfogadtatni. Így Magyarország történelmét és földrajzát 30-30 órával hivatalosan is taníthattuk, és taníthatjuk még ma is.
Az 1986/87-es tanulmányi év két okból is jelentõs: egyrészt már ötéves múltra tekinthetett vissza a Pedagógiai Akadémia Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke; másrészt ezzel a tanévvel kezdte meg egyetemi mûködését a Maribori Egyetem Pedagógia Kara is kilenc tanszékével. Megszûnt tehát a kétéves általános iskolai tanárképzés. Egyetemi szinten képezik a középiskolai tanárokat, így a magyartanárokat is. A kétéves képzés áttérésérõl a négyévesre ismét fejtörést okozott Varga József tanszékvezetõnek, hiszen az õ kötelessége volt összeállítani a négyéves egyetemi oktatás

tanterveit. Ezt el is végezte. Az általa elkészített tanterveket egy szakmai bizottság értékelte, minõsítette. Tagjai: dr. Renáta Mejak, dr. Albina Necak Lük, dr Bokor József, a Kar magyar lektora, Juhász György, ljubljanai magyar lektor és dr. Varga József tanszékvezetõ. Õ védte és indokolta meg az általa elkészített oktatási programokat. Az érvek és ellenérvek összegzése és elfogadása után, a végleges négyéves egyetemi képzésprogramot dr. Bokor József magyar lektor és dr. Varga József tanszékvezetõ állította össze, egészítette ki. Új tanerõ Papp József, magyartanár és könyvtáros; késõbb pedig Bence Lajos, magyartanár, újságíró. Õket követõen pedig Rudaš Jutka, aki már a Tanszékünkön szerzett középiskolai tanári oklevelet.

Hogy az egyetemi képzés magvalósulhasson a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéken is, feltétel volt többek között a habilitált oktatók és tantárgyfelelõsök biztosítása. Ebben a hiányban segített az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének vezetõje dr. Utasi Csaba az irodalmi tantárgyak és dr. Horváth Mátyás a nyelvészeti és módszertani tantárgyak felelõseként. Bizonyos tantárgyakat a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképzõ Fõiskola tanárai is tanítottak egy-egy szemeszternyi idõben, vagy csak elõadásokat tartottak nyelvészeti és irodalmi témákból, például: dr. Goda Imre, dr. Papp János, dr. Szabó Géza, dr. Pusztay János Szombathelyrõl, dr. Szabó József (Szegedrõl), dr. Rónai Béla (Pécsrõl), dr. Horváth Mátyás (Újvidékrõl).

Õszintén kívánom, hogy ez a felsõfokú intézmény – a Maribori Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – mûködjön évszázadokig, ha kevés hallgatóval is!

Gyõrffy Sándor

KONFERENCIÁK, KIÁLLÍTÁSOK

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület 2011-ben is folytatta szerteágazó, sokszínû kulturális és egyéb tevékenységét. Képzõ- és iparmûvészeti kiállítások, oktatási kérdésekkel foglalkozó konferenciák, könyv- és folyóirat-kiadás jellemezte munkánkat. Több alkalommal vettünk részt meghívottként országos, illetve nemzetközi rendezvényeken, konferenciákon.

A 2010 nyarán elindított *Szín-képek* címû kiállítás-sorozat részeként mutattuk be 36 képzõ- és iparmûvész alkotásait, a *Szín-képek 2* csoportos kiállítás anyagát január 13–29. között a dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeumban. Megnyitották: Gyõrffy Sándor és Kocsis Ernõ festõmûvészek. Résztvevõi az MBKKE tagjain kívül meghívott helybéli és felvidéki mûvészek voltak.
A sorozat következõ kiállítása *Szín-képek 3* címmel augusztus 26-án nyílt a Magyar Nemzeti Múzeum Vármúzeumában, Esztergomban. Megnyitotta Bárdos István mûvelõdéstörténész. A különbözõ médiákat (szobor, festmény, grafika, fotó, videó) bemutató tárlat öt országban élõ 39 résztvevõje közül 30-an egyesületünk tagjai.
Május 21-június 3 között volt látható Zágrábban az Ady Endre Magyar Kultúrkörben *A kortárs magyar tûzzománcmûvészet bemutatása Horvátországban* c. kiállítás, amelyet Kónya Katinka, a Magyar Köztársaság Zágrábi Nagykövetségének EU-attaséja, valamint Hernádi Paula grafikus- és zománcmûvész nyitott meg. A megnyitó napján megtekinthetõk voltak Melocco Péter ezüst- és aranymûves munkái is.

A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület egyik legfontosabb tevékenysége a nemzetiségi oktatással kapcsolatos, kulturális kísérõ programokkal egybekötött konferenciák és hozzá kapcsolódó kiadványok (könyv, DVD, internet) megvalósítása. *Nemzetiségi iskolák Magyarországon, Szlovákiában és Szlovéniában* címû ötrészes konferenciasorozatunk negyedik programja február 25–26-án zajlott Lendván, a Bánffy Központban, *Magyaroktatás Szlovéniában* címmel. Kapcsolódó programként Bence Lajos költõ, irodalomtörténész mutatta be Zágorec-Csuka Judit: *A muravidéki magyar könyvek világa* címmel, az MBKKE és a Muravidéki Tudományos Társaság által közösen kiadott mûvét.
Március 18–19-én Koperban a Palazzo Gravisiban került sor a konferenciasorozat *Szlovéniai olasz iskolák* címû ötödik programjára.

Könyvkiadásunk egyik sikeres darabja Berghoffer Róbert *Tabu – Élet a fehér pokolban / Leben in der weißen Hölle* címmel megjelentetett kétnyelvû (magyar–német) visszaemlékezés-kötete. Elsõ bemutatója május 27-én volt a Rákoscsabai Közösségi Házban, a szerzõ és a könyv megjelenését segítõk: Wiedermann Piroska, Szûcs István és Stark Tamás történész részvételével, amelyet szeptemberben újabb bemutató követett Esztergomban, a Helischer József Városi Könyvtárban. Kulturális folyóiratunk, a *Muravidék* 17. számát több helyszínen is bemutattuk, legfontosabb a Magyar Írószövetség Könyvtára volt, ahol március 8-án Madár János költõ, szerkesztõ ismertette.

Október 21-én a Magyar Képzõmûvészeti és Iparmûvészeti Társaságok Szövetsége (MKITSZ) elnökségi ülésén Gyõrffy Sándor képzõmûvész mutatta be az Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület mûködését, egyesületünk felvételt nyert az MKITSZ-be.

A Kárpát-medencei Irodalmi Társaságok július 7–10. között *A keleti gyökerektõl a Kárpát-medencei magyarságig* címmel rendezte XX. Vándorgyûlését, ezúttal Kunszentmiklóson, a Varga Domokos Általános Mûvelõdési Központban. A három napos konferencia elõadásai több

téma köré csoportosultak. Kunszentmiklós és környéke földrajzi és történelmi emlékei, valamint jelentõs személyiségei volt az elsõ téma, különös tekintettel a város szülöttére, a KITÁSZ alapítójára, Varga Domokosra. Elõadók voltak: a vándorgyûlés háziasszonya, Molnár Péterné helytörténész, Dinyés László képzõmûvész, Székelyné Kõrösi Ilona, a kecskeméti Katona József Emlékház vezetõje, Sallayné Peterdi Vera fõmuzeológus, Benke László író, Pintér Gyula református lelkész. A második témacsoport erdélyi székely és csángó, délvidéki, kárpátaljai írókat, költõket ill. élethelyzeteket bemutató elõadásait Medvigy Endre irodalomkutató, Gödriné Molnár Márta az Ignácz Rózsa klub vezetõje, Gazda József író, Lisztóczky László irodalom-történész, Vicei Károly író, Finta Éva költõ tartotta. Elõadást tartott még Tábori László keletkutató, Kiss Irén eszmetörténész, Jobbágy Éva, a Tormay Cécile Kör elnöke; valamint Neszményi Károly egyetemi tanár beszélgetett Németh Ágnessel, a Németh Lászlót megidézõ portréfilm megtekintése után. Felavattuk Varga Domokos emléktábláját szülõházának falán, részleteket hallgathattunk meg Perlawi Andor monodrámájából, és meglátogattuk Szalkszentmártonban a Petõfi Emlékmúzeumot. Valószínû, hogy az eddigi legszínvonalasabban megrendezett KITÁSZ vándorgyûlés résztvevõi lehettünk. A Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesületet Gyõrffy Sándor ügyvivõ képviselte.

Az Országgyûlés Kulturális és Sajtóbizottsága *Haza és Haladás* címmel rendezett szakmai konferenciát az Országház Felsõházi termében december 2-án. L. Simon László elnöki bevezetõje után neves politológusok, történészek, kultúrával foglalkozó szakemberek tartottak elõadásokat: Lánczi András, Kulcsár Szabó Ernõ, Bengi László, Pápay György, Mezei Balázs, Békés Márton, Pesti Sándor, Fázsy Anikó, Demeter Szilárd, Demeter Tamás, Czibere Károly és Hatos Pál. Az elõadások után hozzászólásokra, vitára is lehetõség volt. Az MBKKE képviseletében Székely András Bertalan és Gyõrffy Sándor tett eleget a meghívásnak. Az elhangzottak közül Pesti Sándor, az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet igazgatójának elõadását közöljük.

A MURAVIDÉK 19 SZERZÔI

Bencze Lajos 1956-ban született Göntérházán. 1981-ben diplomázott az ELTE magyar nyelv és irodalom szakán, 1994-ben ugyanitt doktorált. Költô, író, újságíró, szerkesztõ, a Muravidéki Magyar Írók Társaságának elnöke. Kutatási területe a szlovéniai magyar irodalom, néprajz és mûvészet. Több tudományos és szépirodalmi kötete jelent meg, legutóbb: *Vallani* (2011). Lendván él.

Feledy Balázs 1947-ben született Budapesten. Az ELTE-n folytatott jogi és esztétikai tanulmányokat, 1972-ben diplomázott. Kiállítások kurátora, a kortárs magyar képzõ- és iparmûvészettel, fotográfiával kapcsolatos írásait katalógusokban, szakmai kiadványokban olvashatjuk. Több kötete jelent meg, legutóbb: *Rényi Katalin életmûvérõl* (2009), *Portré Fodor József festõmûvészrõl* (2009), *Kligl Sándor* (2010). Budapesten él.

G. Komoróczky Emõke 1939-ben született Budapesten. 1961-ben diplomázott a debreceni KLTE magyar–német–orosz szakán, 1974-ben doktorált modern magyar irodalomból az ELTE-n. A Budapesti Tanárképzõ Fõiskolán és az ELTE-n tanított. Tagja az MTA Köztestületének. 7 kötete jelent meg, legutóbb: *A szellemi nevelés fórumai* (2005), *A „tûrt " és „ tiltott" határán* (2010). Budapesten él.

Göncz László 1960-ban született Muraszombatban. 1989-ben a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképzõ Fõiskola történelem–mûvelõdésszervezõ szakán, 1996-ban Pécsett, a JPTE történelem szakán diplomázott. A lendvai Magyar Nemzetiségi Mûvelõdési Intézet igazgatója volt, 2008 óta a Szlovén Parlament képviselõje. Több mûvelõdéstörténeti, történelmi és szépirodalmi kötet szerzõje, legutóbbi kötete: *Kálvária* (2011). Lendván él.

Gyõrffy Sándor 1951-ben született Kapolcson. 1975 óta foglalkozik mûvészetekkel: kísérleti színház és film, performance, mail art, fotó, egyedi és sokszorosított grafika, festészet, szobrászat, installáció és térberendezés. Mûvészeti fesztiválokat szervez, katalógusokat és könyveket szerkeszt, illusztrál. Kötete: *Szekvenciák* (2007). A *Muravidék* fôszerkesztôje. Budapesten él.

Hagymás István 1955-ben született Újvidéken. 1982-ben diplomázott a Debreceni Orvostudományi Egyetemen. Pszichiáter, író, fotómûvész, asztrálmitológiával foglalkozik. A Szlovéniai Magyar Írók Társasága alapító tagja. Öt kötete jelent meg, legutóbb: *Magsejtés* (2004), *A mitikus József Attila* (2007), *Az alsólendvai csillag – Gálics István* (2008). Lendván él.

Halász Albert 1969-ben született Felsõlakosban. Költõ, újságíró, néprajzkutató. 1994-ben diplomázottt, 2000-ben doktorált az ELTE néprajz, magyar nyelv és irodalom szakán. A Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség elnöke. Kötetei: *Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken* (1999). *A muravidéki magyarok néprajza* (szerk. 2010). Lendván él.

Holicska István 1977-ben született Marosvásárhelyen. 2000-ben diplomázott a Kolozsvári Képzõmûvészeti Akadémia festõ karán. Mûveben különbözõ technikákat és médiumokat alkalmaz: festés, fényképezés, számítógépes képfeldolgozás, hang és kép, kísérleti jellegû, alternatív anyagok. Budapesten él.

Horváth Ödön 1938-ban született Budapesten. Költô, mûfordító. Az Amszterdami Teológiai Fôiskolán szerzett hittantanári diplomát 1981-ben. A Kismarosi Teleház Alapítvány vezetôje. Mûveit folyóiratokban *(Vigilia, 2000, Kapu)* és a *Dunakanyar költészete* c. antológiákban közölte. Kötetei: *Léggömbrôl a táj* (2006), *Az örök idõ nyomában* (2011). Kismaroson él.

Kaiser László 1953-ban született Budapesten. 1980-ban az ELTE Bölcsészettudományi Kar magyar szakán, 1983-ban a Színház- és Filmmûvészeti Fôiskola dramaturg szakán diplomázott. Petôfi Sándor Sajtószabadság díjas költô, író, szerkesztô, a Hungarovox Kiadó vezetôje. Eddig 15 kötete jelent meg, legutóbb: *Álom a csönd* (2008), *Egyéniségek és filmmûvészet* (2010). Budapesten él.

Kanizsa József 1942-ben született Zajkon. Költô, író, a Krúdy Gyula Irodalmi Kör titkára, Kôbánya díszpolgára, a Magyar Kultúra Lovagja. Több antológia szerkesztôje, lektora. 34 kötete jelent meg, legutóbb: *Két kavics* (2009), *Cinkehívogató* (2010), *Tizenkét hónap* (2011), *Napkerék* (2011), *Fénnyel jöttem* (2012). Budapesten él.

Kászoni József 1951-ben született Kolozsvárott. Unitárius lelkész, teológiai diplomáit különbözõ egyetemeken szerezte: Kolozsvár (1977), Manchester(1991), Berkeley (1991). Teológiai írások, tanulmányok és fordításkötetek szerzõje, szerkesztõje. Legutóbbi kötete: *Csak neki szolgálj* (prédikációk, 2010). Budapesten él.

Madár János 1948-ban született Balkányban. Pro Civitatae- és Váci Mihály-díjas író, költô. A Rím Könyvkiadó vezetôje, a *Kelet Felôl* c. folyóirat fôszerkesztôje. A Váci Mihály Irodalmi Kör és a Szabolcsi Írótábor vezetôje.

Hat kötete jelent meg. Legutóbb: *Gyanútlan világ* (2007), *Hullong az idô* (2008), *Gyöngyök lélegzete* (2010). A *Muravidék* szerkesztôje. Tokajban és Budapesten él.

Marosi Károly 1947-ben született Budapesten. 1983 óta közöl kritikus hangvételû prózai írásokat és verseket. Kötetei: *Létigenem* (2001), *Befejezetlen múlt* (2003), *Múlt–kór* (2005), *Vélem(l)énytelenül* (2006), *Szárnyaszegett Pegazus* (2009). Dunakeszin él.

Németh Péter Mikola 1953-ban született Diósgyõrben. Költõ, író, performer, szerkesztõ, rendezõ. 1991-ben diplomázott az ELTE BTK filozófia szakán. Az Ipoly Euorégió magyarországi titkára, az E(x)KSZPANZIÓ Nemzetközi Kortárs Mûvészeti Társulás szervezõje. Legutóbbi kötetei: *MYSTERIUM CARNALE (*2006), *EXPEDIÁL(t) Európa* (2008), *VISSZASEJTESÍT* (2008). Vámosmikolán és Vácott él.

Pápes Éva 1954-ben született Tatán. A szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképzô Fôiskolán könyvtár–magyar (1976), m· velôdésszervezô (1981), média (2004) szakon diplomázott. Film, színház, képzômûvészet, irodalom témákban ír esszéket, tanulmányokat, kritikákat. Kötete: *Szavak egy hangsúlytalan világból* (2007). Szattán él.

Pécsi Sándor 1960-ban született Budapesten. A Tan Kapuja Buddhista Fôiskolán folytatott tanulmányokat. Gépészeti technikumot végzett. Költô, író, népi iparmûvész, fafaragó. Írásaiban kultúrtörténeti kérdések, mûvek és keleti vallások elemzésével foglalkozik. Verseiben szürrealizmus keveredik a népi mondavilággal. Budapesten él.

Pesti Sándor 1966-ban született Mezõtúron. A JATE földrajz–történelem szakán 1990-ben, latin szakán 1993-ban diplomázott. Az ELTE ÁJK Politológia Tanszékén doktorált 2000-ben. Az ELTE ÁJK Politikatudományi Intézet igazgatója, több egyetem vendégtanára, a Magyar Politikatudományi Társaság elnökségi tagja. A *Kommentár* és a *Politikatudományi Szemle* szerkesztõje. Budapesten él.

Radnai István 1939-ben született Budapesten. A külkereskedelemben és pénzintézeteknél dolgozott. Verseit, novelláit, glosszáit folyóiratokban (Alföld, PoLíSz Agria, Életünk, ÉS, Jelenkor, Kaleidoszkóp, Napút, Szabadság, Várad,) és antológiákban publikálja. Kötetei: *Bûnkehely* (2010), *Valahol* (2011). Budapesten él.

Rudaš Jutka 1969-ben született Karlsruhében. 1996-ban diplomázott a Maribori Egyetem Pedagógiai Karán. 2005-ben a Pécsi Tudományegyetemen doktorált. Kutatási területe a modern magyar irodalom. Szakmai cikkei, fordításai, recenziói, kritikái hazai és külföldi irodalmi és mûvészeti folyóiratokban jelennek meg. Doktori értekezése: *A szellem finom játéka. A kortárs magyar irodalom interkulturális aspektusai* (2006). Mariborban él.

Székely András Bertalan 1952-ben született Budapesten. 1981-ben szociológusi diplomát, 1982-ben bölcsészettudományi doktorátust szerzett. Mûvelôdésszociológus, kisebbségkutató, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium osztályvezetôje. Eddig tíz kötete jelent meg, legutóbb: *Népben, nemzetben* (2007), *Közép-európai szôttes* (2010). Isaszegen él.

Szilárd Klára 1921-ben született Budapesten. 1946-ban diplomázott a genfi Ecole des Beaux Arts-on. 1945-1993 között Svájcban, majd Izraelben élt és alkotott. Magyar és izraeli mûvészeti társaságok tagja, a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje kitüntetettje. Mûvei megtalálhatók nemzetközi magán- és közgyûjteményekben. Budapesten és Szentendrén él.

Szlafkay Attila 1953-ban született Nagyváradon. 1980 óta Magyarországon él. Mûfordításai és versei hazai és határon túli folyóiratokban jelennek meg. Hét fordításkötete jelent meg román, német, osztrák, svájci és szász költõk mûveibõl. Kötete: Gúzsbalett (2001). Budapesten él.

Varga József 1930-ban született Verôcén (Horvátország). 1966-ban diplomázott az Újvidéki Egyetemen, 1986-ban doktorált az ELTE-n. A Maribori Egyetem Pedagógiai Karán a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tanszékvezetô tanára volt. Költô, író, a *Muratáj* fôszerkesztôje. 28 kötete jelent meg. Legutóbb: *A kétnyelvû oktatás Szlovéniában (2009). Bennem a Muravidék. Esszék, tanulmányok* (2010). Göntérházán él.

Virágh László 1939-ben született Kispesten. 1963-ban az ELTE olasz–pszichológia szakán diplomázott. Zeneszerzô, zenekutató, elôadómûvész, költô, mûfordító, egyetemi tanár. Kutatási területe a reneszánsz zene és irodalom. A Magyar Régizenei Társaság elnöke, az Ars Renata Énekegyüttes mûvészeti vezetôje. MTA Irodalomtudományi Intézete munkatársa. Budapesten él.

Zágorec-Csuka Judit 1967-ben született Göntérházán. 1991-ben diplomázott az ELTE magyar–könyvtár szakán, 2006-ban szintén az ELTE-n doktorált. Költô, mûfordító, irodalomtörténész, könyvtáros. Legutóbbi kötetei: *A muravidéki magyar könyvek világa* (2010), *Sivatagi szélben* (2011), *A szlovéniai magyar nemzetiségi könyvtárak stratégiája és menedzsmentje* (2012). Lendván él.

TARTALOMJEGYZÉK

		oldal
Gyôrffy Sándor	Szélben a fa lombja	3
Horváth Ödön	A teremtett világ jó	4
Németh Péter Mikola	A diófa hajlékában	6
Varga József	Teremtõm áldott tenyerében	7
Feledy Balázs	Távol a hétköznapiságtól, közel a szenvedélyhez	8
Virágh László	A tavasz szomorúsága	10
Horváth Ödön	Haikuk	12
Pápes Éva	Az aranyalmát termõ fa	14
Németh Péter Mikola	Azon a nyári reggelen	19
Hagymás István	Talpfák	20
Radnai István	A költõ dermedt gyermek	22
	Nyárfa a viharban, Késik a tavasz, Éled a vízpart	
	Fától az erdõt	23
Kaiser László	A belátás és édenteremtés regénye	24
Varga József	Most	27
Kanizsa József	Zágorec-Csuka Judit: Sivatagi szélben	28
Zágorec-Csuka Judit	Családi album, Zarándoklat	30
	Alkonyat, Az utolsó vers	31
G. Komoróczky Emõke	„Vagyok csöndbõl,vagyok fából.	
	Havakban hulló elmúlásból”	32
Kászoni József	Az Éden arborétuma	38
Madár János	Hullong az idõ, Véremben mozdulnak	
	Fekete gyöngyök, Tüzek ölelnek	40
	Leszünk kõ, Itt élünk	41
Pécsi Sándor	Indián	42
Pesti Sándor	Nemzeti identitás és nemzeti érdekérvényesítés	
	a globalizált világban	44
Pécsi Sándor	Széth	47
Székely András Bertalan	Kettõs hûségben	48
Bence Lajos	Mikszáth	50
	Várnál	51
Szlafkay Attila	Mebarka, a szobrász	52
Rudaš Jutka	„Sorsesemény” és történelmi tapasztalat	53
Göncz László	Kálvária	56
Marosi Károly	Ne add fel, Csak vonszolod, Csak állsz	58
	Dobozban	59
Halász Albert	A nemzetiségi iskolák lehetséges irányelvei	60
Varga József	30 éves a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék	
	Mariborban	63
Gyõrffy Sándor	Konferenciák, kiállítások	66
A Muravidék 19 szerzõi		68

KÉPJEGYZÉK

		oldal
Szilárd Klára	Kert 2	5
	Fatörzs	6
	Katedrális fákból	7
	Táj 1	9
	Táj 2	10
	Széthulló formák	11
	Kezek a fatörzsben	15
	Összejövetel	17
	Furcsa gyökér	18
	Fantasztikus fa	19
	Facsoport	21
	Esõerdõ	22
	Ölelkezõ fatörzsek	25
	Misztikus köd	26
	Fekete-fehér	29
	Nyárfák	30
	Útvesztõ	31
Holicska István	Az Éden arborétuma 1	33
	Az Éden arborétuma 2	35
	Az Éden arborétuma 3	37
	Az Éden arborétuma 4	39
	Az Éden arborétuma 5	41
	Az Éden arborétuma 6	43
	Az Éden arborétuma 7	46
	Az Éden arborétuma 8	49
	Az Éden arborétuma 9	50
	Az Éden arborétuma 10	51
	Az Éden arborétuma 11	55
	Az Éden arborétuma 12	57
	Az Éden arborétuma 13	59
	Az Éden arborétuma 14	61
	Az Éden arborétuma 15	65
	Az Éden arborétuma 16	67

A kiadvány megjelenését magánszemélyek támogatták

A Muravidék 19 szerzõi elérhetõek a szerkesztõség címén

MURAVIDÉK BARÁTI KÖR KULTURÁLIS EGYESÜLET

Muravidék

kulturális folyóirat

Fôszerkesztô: Gyôrffy Sándor
Szerkesztôk: Madár János, Novotny Tihamér, Ruda Gábor, Wernke Bernát

Korrektor: Keszthelyi Imre

A borító Holicska István mûvének
felhasználásával készült

Nyomdai elôkészítés: Németh Csongor
Nyomdai kivitelezés: Pannónia-Print Kft., Budapest
Példányszám: 500

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE)
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8., e-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu

ISSN 1419-0613